Dumitrie Cojoca

FRIEDERICH NIETZSCHE

ANTICHRISTUL

TRADUCERE DIN ORIGINAL

DE

GEORGE B. RAREŞ

BUCUREŞTI

1920

1

427654S

FRIEDRICH NIETZSCHE

ANTICHRISTUL

INCERCARE DE REFACERE A TUTUROR VALORILOR

TRADUCERE DIN ORIGINAL

DE

GEORGE B. RARES

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ
OLUL NARCOA

14
1995

427.654

BUCUREȘTI
LIBRARIA SZANCIULESCU B-DUL ELISABETA No. 5

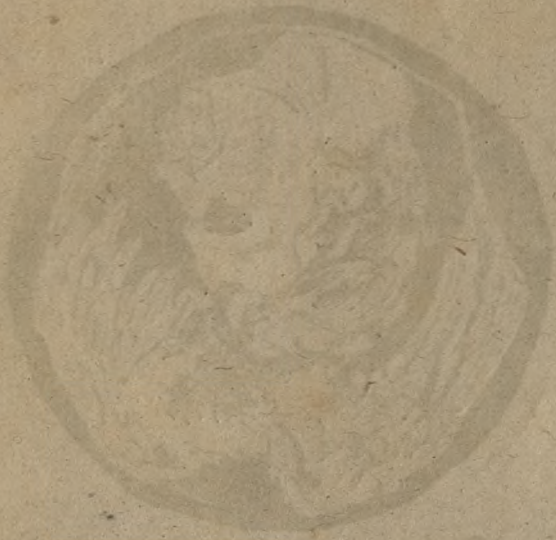

IN LOC DE INTRODUCERE

CÂTEVA CONSIDERAȚIUNI ASUPRA IDEEI MORALE

Asemenea celui din urmă soldat dintr'o armată, care poate câteodată, cu o săgeată aprinsă, să nimicească cea mai tare fortăreață a dușmanului, — omul cel mai slab, când se face campionul curagios al adevărului, poate să răstoarne cele mai tari întăriturî ale superstiției și ale eroarei .

MANU

Un literat norvegian care ocupă un loc special în galeria atât de caracteristică a nordicilor, fu, acum vreo câțiva ani, eroul unui proces cu destul răsunet, intentat înaintea instanțelor judiciare obicinuite. Obiectul procesului era o frază care figura într'o lucrare a sa și care privea pe întemeetorul creștinismului.

Inculpatul cal fică în acea împrejurare pe Christ,—după unii doar în glumă, după alți foarte serios, — drept «un demagog care a fost executat acum o mie opt sute de ani» [1]).

Stâlpii societății scandinave scoaseră un țipăt. Și, ca la un semn, se grupară, cerând, într'un glas, aducerea acestui nepios și ireverențios om de litere pe banca acuzaților. Ceeace se și făcu.

Pentru ce fusese dat în judecată omul, este ușor de înțeles: Morala era amenințată.

Apărătorii își dedeau mâna, îngroziți și indignați de faptul că un cuget pe atât de original cât era și de îndrăzneț, aruncase batjocoritor o piatră în tabla pe care, în caligrafice litere aurite, stă scrisă morala, acel principiu etern și imuabil al moralei.

Ceeace m'ar interesă cu deosebire, ar fi considerațiunile pe cari judecătorii s'au întemeiat atunci când

[1]) August Strindberg „Căsătoriții".

au dat un verdict de achitare. Căci pârâtul a fost achitat, într'o pricină care, în altă vreme, desigur l-ar fi dus direct la rug, în văzul cetăţenilor adunaţi. Asprele figuri ale membrilor acestui important tribunal, chemat să judece „un caz" atât de greu, trebuie să fi fost peste măsură de încruntate în momentul hotărâtor, simţind că se ating de un element de esenţă divină. Cerul însuşi, cerul înalt şi de acea impresionantă imensitate profundă, era judecat în cei patru pereţi ai camerei lor de chibzuire.

Ar fi, negreşit, interesant de ştiut care din judecători citise pe Renan, spre a ajunge la o hotărâre atât de categorică, şi anume de a negă metafizicei dogmatice posibilitatea de a fixà o linie sigură de conducere în viaţă.

O întrebare care iarăşi, în mod logic, s'ar pune în această ordine este: lăsând liber pe Strindberg, recunoşteau ei lui Isus, *ipso facto*, calitatea de demagog?

Iată o serie de consideraţiuni cari justifică sincerul nostru regret că motivarea unei atari sentinţe nu ne este cunoscută.

Era vorba acolo aşa dar, de morala eternă şi absolută, care, în fine, avea nu numai o existenţă indiscutabilă, dar şi o formă precisă a cărei apărare se lua cu hotărâre! obligaţiunea morală, una şi singură, eternă şi invariabilă!

Iată liniştitorul vis în care umanitatea se leagănă vreme îndelungată, pe care fu fericită că şi l-a plăzmuit şi a cărui risipire, fireşte, trebuie s'o doară adânc, nesfârşit.

Marea revoluţiune se săvârşi în zilele noastre şi subochii noştri. Câtă lumină a mai rămas în inimile înfrânte de năruirea marei iluziuni, este o chestiune sfâşietoare pe care zilele actuale o pun, în cele mai tragice formule.

Dar vremea noastră pare a fi înlăturat definitiv ipoteza Providenţei a tot văzătoare şi răsplătitoare, fiecăruia după stăruinţa pe care a depus-o în a merge pe drumul „cel bun", întru îndeplinirea „obligaţiunilor morale."

Sancţiunea morală, — care „în extremis" recurge la existenţa acelui domeniu pe a cărui poartă stă

scris *Ignorabimus*, de unde voeşte să arate că poate, la urma urmei. să rezulte „un principiu practic limitativ şi restrictiv al purtării omului“ [1]) — această sancţiune fu dovedită ca fiind de fapt o moralitate. [2])

In adevăr, această directă raportare a condiţiunilor de viaţă următoare la ceeace ai făcut aci, această riguroasă şi evidentă condiţionare a avantagiilor de dincolo, nu vi se pare că are un făţiş caracter de târguială, pentru care termenul de *moral* este cel puţin necompatibil?

Practica oricărui act numit şi admis moral, nu pierde oare — în virtutea citatei consideraţiuni — orice valoare, fiind redusă la rolul unui simplu mijloc, sau dacă voiţi, a unei monede, doar în schimbul căreia ţi se oferă lucrul dorit?

Şi ideea de divinitate, ea însăşi, nu e prezintată oare într'o lumină specială în cadrul unor asemenea corelaţiuni?

Cu toate acestea, deprimanta concepţiune de mai sus constituie temelia tuturor doctrinelor religioase de până azi.

Cu toată obligaţiunea concesiunii, pe care mi-o impune introducerea de faţă, nu mă pot opri de a stărui un moment asupra acestui punct, amintind câteva date cari nu sunt în niciun caz lipsite de interes.

Fac, din urmărirea principiului „Sancţiunilor“ în toate sistemele religioase de până azi, o serioasă preocupare a mea, de aproape doui ani. Rezultatul incursiunii mele în domeniul diverselor morale are de pe acum forma precisă a unei vaste lumini, în care materialul adunat e în curs de aranjare şi pe care nădăjduesc s'o fac să apară în curând [3])

Străvechile legi brahmane, ca şi papyrusurile cu cari mumiile egiptene dorm la sân de veacuri, în noaptea piramidelor, cuprind în modul cel mai evident şi mai caracteristic principiul *do ut des*.

Bucurii, ce'i drept, puţine şi sărăcăcios descrise— şi dureri infinite, înfiorător înfăţişate, acestea alcătu-

1. A. Fouillée, „Critique des systèmes de morales contemporains“
2. Ill. Guyau, „Esquise d'une morale sans obligation ni sanction“
3. „Despre fundamentul interesat al tuturor religiunilor. — Consideraţiuni asupra capitolului sancţiunilor în diversele sistome de morală.“

esc partea omului după ce s'a stins aci, după cum şi-a împlinit sau nu obligaţiunile morale.

Pe zidurile tuturor templelor, d n toate vremurile şi până astăzi au stat zugrăvite, cu mai mult sau mai puţin meşteşug, deoparte instrumente de tortură, de altă parte bunătăţile de toate soiurile. Cântarul—balanţa pentru cântărirea exactă a ceeace ai dat, în scop de a se şti anume cât trebue sa ţi se dea — se găseşte în culturile celor mai vechi neamuri ale pământului.

„Dragostea de sine, — zice un antic text [1]) — nu este de lăudat. Cu toate acestea, în lumea noastră, nimic nu e scutit de ea. De aceea dragostea de sine este pricina studierii Sfinţelor-cărţi. Râvna naşte din speranţa într'un folos: speranţa e avută în vedere în jertfele ce se fac; practicarea unei aspre evlavii şi îndeplinirea poruncilor pioase sunt recunoscute ca născând din speranţa unei răsplăţi".

Lunga şi liniştita viaţă a egipteanului nu erá socotită în cele mai importante acţiuni ale ei, decât o permanentă pregătire în vederea stării viitoare, a situaţiunii lui de după moarte, ordine de idei din care, probabil, transfigurarea nu erà exclusă. [2]) Pe practicarea acţiunilor virtuoase ale vieţii sale a întemeiá egipteanul în speranţa lui de a străbate calea viitorului şi de a ajunge la *Aalhu* sau „Reservorile Pacii" din Ra'ul egiptean

Iar desnădăjduita rugăciune pe care o înalţă un asirian către marele Assur seamănă isbitor cu oricare din psalmii Vechiului Testament deasupra căruia planează un Dumnezeu răzbunător şi răsplătitor.

„O! stăpânul şi Domnul meu! — zice asirianul, — multe la număr sunt păcatele mele, mari sunt nedreptăţile ce le-am săvârşit, şi mânia Regilor [3]] m'a covârşit cu nenorociri, cu dureri şi cu boli. Căzut-am, sunt abătut la pământ, dar nimeni n'a întins mâna către mine. Oftat-am, dar nimeni nu mi a venit alături. Cu glas tare strigat-am, dar nimeni nu m'a auzit. O, Doamne! Tu nu părăsi pe slujitorul tău. In apele furtunei celei

---

1. egea lui Manu, Cartea II-a, 2, 3.
2. Birch, „Egypt in the earliest Times", pág. 46.
3 Regii erau considerați ca descendenți ai familiilor cari aveau la origină pe înșiși zeii

mari, Tu apucă-i mâna. Păcatele pe cari el le-a săvârşit, Tu prefă-le în roade ale dreptăţii!"

Teama de Dumnezeul cel gelos şi care cu mânie loveşte răzbunându se până la patrulea neam, [1]) teama de Iehova, este începutul înţelepciunii în Vechiul Testament. Căci, pentru credincioşi el face ca ploaia să cadă la timp, rodind ţarinile lor, numai pentru cei ce-l re unosc ca singur stăpân. [2])

Locuitorii pietroasei Arabii, întorcând privirile lor spre Mecca şi recunoscând pe Allah ca singur Dumnezeu, — de care de asemenea trebuie să se teamă, — iar pe Mahomet ca profet al său, îşi asigură fericirea viitoare, fiind scutiţi de chinurile lumei de dincolo. [3])

Răsplata pentru binecredinciosul mahomedan, care merge pe căile virtuţii, constă în faptul că va locui în Paradis, în vreme ce necredinciosul va arde în focul cel veşnic. Recompensa vieţii morale este înfăţişată în forme atât de pronunţat materiale, încât considerată în anumite momente, morala islamică are un colorit neîntâlnit în nici o doctrină, care să se fi menţinut până în zilele noastre. In adevăr, Cartea Sfântă a Islamului făgăduieşte omului virtuos odihna lângă râuri răcoroase, — ca opus al nisipurilor arzătoare, — grădini umbroase — considerând chinuitoarea arşiţă permanentă a ţinutului — şi, însfârşit, îmbrăcat în haine de mătase şi cu coliere de aur la gât [4]), va aştepta huriile cu sânul de alabastru şi cu ochi negri, spre a-i fi soţii. [5])

Creştinismul nu putea să rămână afară din cadrul în care ideea sancţiunilor şi a recompenselor fusese concepută până atunci şi prezintată de celelalte doctrine.

Vaporos şi vag în capitolul recompenselor, — al bucuriilor cereşti, — Isus găsi din bielşug mijloace de a exprimă chinurile multe şi oribile cari aşteaptă pe cei ce şi-au nesocotit datoriile morale. Recitiţi, vă rog, pe Dante, în Divina Comedia.

---

1 Moisi, Cartea II-a. XX, 5.
2. Moisi, Cartea III-a, XX I, 5.
3. Coranul, cap. II, [illegible].
4 Idem, cap. XXX , 30.
5 Ibid cap. XLIV, 54.

A cita pasagiile — lă îndemâna ori cui, — în cari creştinismul anunţă pe cei ce nu merg pe calea cea bună că vor arde în focul cel nestins, unde sunt vaete şi scrâşnirea dinţilor şi unde îi vor mânca viermii cei neadormiţi, în vreme ce drepţii vor sta de a dreapta lui Dumnezeu, ar însemna să repetăm lucruri cu desăvârşire cunoscute spre a dovedi un lucru evident dealtfel.

II

Chestiunea moralei absolute şi a moralei relative avu toate onorurile ce i se cuveneau. Ea fu discutată îndelung, sub toate aspectele, spre a se ajunge în urmă la morala evoluţionistă, stabilind că acţiunea cea mai lăudabilă, — considerată după suma de plăceri pe cari le procură autorului ei şi semenilor lui, — este o acţiune relativ bună, pentru cuvântul că e cea mai puţin rea.

Nu poate fi vorba de o morală cu caracter absolut, în sensul că principiile de conducere dictate de ea ar exista în afară de orice raport cu condiţiunile de viaţă, în afară de relaţiunile de timp şi de loc, independente de universul care ne este actualmente cunoscut [1]).

Darwin a arătat mai de mult ce înfăţişare neaşteptată pentru concepţiunea noastră îmbracă uneori ideea de datorie morală. El a citat cazul australianului căruia-i murise una din soţii şi care simţise decurgând pentru el, din acest fapt, o înaltă şi sfântă datorie morală. Cum în tribul lui exista,—cum există şi azi— credinţa că un om nu moare decât în urma farmecelor făcute de un alt om dintr'un trib vecin, australianul n'a avut clipă de odihnă până nu s'a repezit în vecini spre a ucide, — conform uzului *moral* local,— pe una din femeile de acolo. El se înapoie după această ispravă, — spune Darwin, — cu înfăţişarea cea mai mulţumită şi mai împăcată, de oarece îşi împlinise „sfânta datorie" pe care o avea.

Despre *bine*, — pe care, din punct de vedere sociologic, Spencer îl numeşte „expunerea definită a modurilor unei conduceri care se adaptează la viaţa so-

1. H. Spencer „Morala evoluţionistă", § 99, pag. 221.

«cială» [1]) un cugetător a spus, într'un moment fericit, că este „prejudecata pe care educaţiunea tinde să i-o înfiltreze omului".

In foarte interesanta sa lucrare tratând despre morala diverselor neamuri locuind pământul în acest moment, o lungă serie de exemple dovedeşte cu prisosinţă cât de exact este paradoxul de mai sus [2]).

La Fidji, membrii unui trib, departe de a se feri de starea de sclăvie, se oferă singuri ca robi ai şefilor lor, cărora le servesc în acelaş timp, de bună voie, şi hrană. Ei consideră acest rol ca foarte onorabil, şi înşişi şefii, — mâncându-i — îi socotesc demni de o asemenea onoare prescrisă de datoria morală.

Un australian căruia i s'a omorât o rudă, se simte îndatorat să socotească pe toate rudele ucigaşului ca pe însăşi ucigaşul şi-şi împlineşte datoria morală omorându-le pe toate.

Intr'o vreme în care feminismul lupta pentru egalizarea totală a celor două sexe, sunt neamuri la cari, soţul murind, soţia trebue să se lase strânsă de gât, situaţiune pe care o primeşte, ca pe o datorie dela care nu se poate abate.

Locuitorii Belucistanului au, în materie de furt, o concepţiune cu desăvârşire opusă concepţiunii noastre. Un proverb popular, — care, ca toate proverbele populare, cuprinde desigur o mare înţelepciune,—spune textual, că omul care fură şi ucide, câştigă raiul pentru şapte generaţiuni înaintaşe lui.

La Blantyra, în Africa, nu există pentru un om un titlu de laudă mai măgulitor decât acela de minciunos

Hoţii mai îndemânateci sunt în cea mai mare cinste în Mongolia, unde sunt trataţi ca cei mai respectabili dintre cetăţeni. In Polinesia. morala curentă este asemănătoare: furtul e o virtute, un fapt onorabil, dacă nu te laşi dovedit că ai furat.

Oamenii din Dahomey ignorează complet orice simţimânt de simpatie sau de recunoştinţă faţă de cineva care le-a făcut vreun bine, şi chiar faţă de propria lor familie. Inţelepciunea populară îmbracă acolo forma următorului edificator proverb: „De vezi pe vre unul că suferă, uită-te la el ca la o bucată de lemn". Un

1. Spencer, „Morala diferitelor popoare", § 48, pag. 115.
2. Idem, idem, § 190, pag. 261 şi următoarele.

locuitor din partea locului, dacă se întâmplă să cadă bolnav, sau să îmbătrânească, e scos din colibă şi, cu o lovitură aplicată de preferinţă în cap, este ajutat să moară. Fiul însuşi îşi îndeplineşte fără nici-o ezitare această datorie morală, ucigând pe mama sa bolnavă.

Ce este mai frecvent decât respectul, sau, în orice caz, rezerva în anumite împrejurări, faţă de părinţii lăi? Totuşi despre locuitorii Dacota aflăm din afirmaţiunile unor exploratori demni de toată crezarea, că un asemenea simţimânt nu le este cunoscut. Copilul, la vârsta de zece sau doisprezece ani, e într'o fătişă răzvrătire faţă de tatăl său, pe care nu şovăeşte să-l lovească, atunci când găseşte că e nevoie. Tatăl aflat în această situaţiune porneşte frecându-şi regiunea corpului peste care a fost lovit şi ducându-se pe la vecini, se laudă plin de mulţumire, că are un băiat curagios.

De altfel, la indigenii din Africa Orientală, fiul ieşit din epoca copilăriei este faţă de tatăl său în aceleaşi raporturi în cari sunt două fiare sălbatece.

Adolescentul hotentot are tot dreptul, dacă voeşte, să insulte şi să lovească pe mama sa. Dacă aceasta îl mustră, legile îl autorizează pe tânăr s'o omoare, fără ca cineva să-i ceară vreodată socoteală.

Mai trebuesc oare amintite o mulţime de alte obligaţiuni morale, în alte direcţiuni, obligaţiuni respectate cu rigurositate, ca aceea a Siuzilor de a-şi oferi femeile atunci când vreun străin trece pe la ei, ori aceea a Chipevaianilor de a-şi schimba între ei soţiile pentru una sau mai multe nopţi, întărind astfel prietenia care-i leagă, sau în fine, aceea a Kirgişilor, unde femeea nu e ţinută să facă nici-o deosebire între soţul, fiul, tatăl sau fratele ei?.

Ce dovedeşte faptul că în acelaş moment, oameni locuind acelaş corp ca şi noi, practică, în chip de datorii morale, moravuri într'o atât de flagrantă contradicţiune cu datoriile noastre morale?

El dovedeşte un singur lucru, pe care Spencer îl articulează precis şi anume că nu există o conştiinţă implantată dela origină în spiritul uman [1]

Concluziunea aceasta fu reluată în zilele noastre şi

---

1) Ibid § 91, pg. 265.

se încercă să facă din ea baza unei noui morale cu caracter social [1]) „Nu există niciun fel de lege morală, imuabilă eternă, gravată de Dumnezeu în inima omului, filosofii au găsit comod să plăsmuiască ei una, care există doar pentru cei cari cred în ea".

Pus în faţa unui atare principiu, care apare în mod evident şi chiar gânditorul modern nu putea să nu facă gestul care urma în mod logic.

El descoperea convenţionalismul alcătuind fondul sistemelor de morală stabilind binele şi răul.

Judecata obiectivă îl obliga să iasă din acest cadru atât de falş circumscris şi în care pretenţiunea de absolut apare sau ca o naivitate sau ca o absurditate.

In mod logic acest gânditor trebuia să se plaseze dincolo de orice asemenea bine şi de orice asemenea rău, adică într'un domeniu în care sistemul de morală este admis ca document cu valoare relativă şi numait ca atare necesar direcţiunii generale angajate.

III

Friedrich Nietzsche este departe de a fi formulat a cel dintâiu o asemenea problemă.

Îi aparţin însă, nediscutabil, claritatea formulării ei şi ingeniositatea plină de bravură cu care a căutat s'o rezolve.

Pentru Nietzsche, creştinismul triumfător, invaziunea sclavilor în morală, este cel mai covârşitor fapt din toată istoria, eveniment considerabil, care a degradat şi a mânjit umanitatea. Atitudinea lui de totală renunţare, de degenerare voită şi de pregătire în vederea unei morţi lente blesează instinctul aristocratic al celui mai pasionat luptător şi mai violent acuzator pe care l-a avut vreodată această doctrină.

Renan spune într'unul din ale sale „Caiete ale tineneţii" [2]) că aprecierile lui Voltaire asupra creştinismului sunt tipul vederi parţiale, de oarece el s'a oprit numai asupra a ceeace e ridicul, precum Chateaubriand, la rândul lui s'a fixat numai asupra a ceeace e frumos şi poetic în creştinism.

---

1) H. Laplaigne. „Morale d'un egoiste", Gard et Brière
2. Nouveaux Cahiers de Jeunesse, pg. 256, 2

Nietzsche e alături de Voltaire şi îl întrece în dezlănţuirea unei violenţe, care constituie pentru unii detractori semnele vădite ale nebuniei începânde.

Cercetători serioşi—nu din cei mai favorabili pentru îndrăzneţul cugetător german—găsesc că următor eredităţii sale, autorul lui Anticrist n'a făcut în opera sa decât să se dovedească victimă, a instinctului religios, arzând de nevoia instituirii unei noui religiuni, în aceeaş vreme în care cu lovituri de topor căuta să dărâme creştinismul [1]).

Filosofia lui Nietzsche, — după aceşti cercetători, — n'ar fi decât mit şi poezie, semănând tuturor legendelor pe cari umanitatea le-a văzut născându-se în decursul timpurilor. Căci scriind Anticrist, nădăjduind că e cel mai ireligios dintre oameni şi «că-l ucide pe Dumnezeu", el n'ar fi avut alt rol decât acela al marelui preot al unui nou cult, pe care ar fi voit să-l instituie. „Credinţă fără probe, şir de aforisme nesfârşite, oracole şi profeţi, toate acestea indică pe întemeietorul unei religii noui, care înlăturând pe Crist, anunţă venirea „Supraomului" menit să-l ia locul".

O asemenea afirmaţiune este negreşit, susceptibilă de discuţiune.

Ceace este însă cert, e faptul că cunoştinţa modernă nu se mai lasă stăpânită de învechitele simbole şi de aranjamente menite să impresioneze fără să convingă.

Umanitatea, ieşită din epoca copilăriei, are nevoe, — în îndemnul de a săvârşi cât mai puţin rău cu putinţa — de altceva decât de a menţine cu flăcările zugrăvite în culori cât mai aprinse şi cu diavolii cu furca în mână.

Aceasă conştiinţă modernă găseşte necesar să revizuiască însăşi baza noţiunilor *bine* şi *rău*, aplicând un criteriu de judecată care nu poate să nesocotească o realitate evidentă şi mereu la îndemâna noastră.

In procesul pe care-l face actualelor valori morale, Nietzsche [2]) pune problema într'un chip care ni se pare şi original şi fericit. Pentrucă, oricât s'ar încercà pe cale de sistem de argumentaţiune, să se dărâme fundamentul concepţiunii sale, acest fundament va fi

1. A. Fouillée, „Nietzsche et l'immoralisme", pag. 121.
2. A. Fouillée „Nietzsche et l'immoralisme," pag 18.

pururea şi sângeros confirmate de teoria selecţiunii, a acestei lupte nesăvârşite, a concurenţei ucigătoare.

S'a spus că este o greşeală să se facă din individ centrul şi scopul existenţei, — însăşi raţiunea vieţei — uitându-se că, în realitate totul începe să fiinţeze cu şi prin mine, şi că instinctul de conservare determină dela cea mai complicată operaţiune până la acţiunea reflexă.

In acelaş timp, un vast material e pus în funcţiune, cu mai mult, sau mai puţină îndemânare, spre a se masca adevărul că spre a avea o societate aleasă, trebuie să ai indivizi aleşi, — considerat fiecare în parte, — că trebuie să porneşti dela rectificarea unităţei izolate spre a ajunge la grup.

Doctrină eminamente democratică, creştinismul nu putea s-ăl mulţumească şi cu atât mai puţin să-l încânte pe acest violent şi orgolios luptător, care fu Nietzsche. Pentru el, creştinismul este sinonim cu corupţiune; acest termen echivalent apare de mai multe ori, subliniat. In ordinea de idei care-i alcătueşte teoria generală, calificarea din Antichrist apare ca firească.

Ce poate fi mai natural decât faptul individual, următor impulsului instinctului său de conservare, să urmărească maximum de avantagii pentru sine, să caute cele mai bune condiţiuni de desvoltare şi traiu ?.

Următor acestei tendinţe, el va încerca să-şi fortifice personalitatea, s'o facă să prepondereze; va voi,—în mod firesc,—forţa, energia vitală.

O atare înclinaţiune este total stânjenită şi combătută însă de creştinism, care, astfel, stă în lupta împotriva legilor naturei.

Apărător al celor infirmi sufleteşte şi trupeşte, — nu fericeşte, oare în primul rând pe cei săraci cu duhul? — creştinismul a croit umanităţii un ideal contrariu instinctului de conservare, şi a orânduit valori morale cu desăvârşire falşe.

Căci, în realitate, osândind tipul omului forte şi curagios, tipul omului superior, el osândeşte însăşi tendinţa spre adevăratul *bine*, făcând elogiul slăbiciunei, al decadenţei sau al corupţiunii speciei umane, deci al *răului*.

Pentru acest gânditor, la care ideea este tăiuş de sabie sau torţă aprinsă, situaţiunea în care se găsesc re-

prezentanţii profesionali ai creştinismului este cea mai odioasă situaţiune cu putinţă. Poziţiunea lor trebuie, forţat, să fie lipsită de francheţă, obligându-i să închidă ochii spre a nu suferi de falşitatea durereoasă a atmosferei în care trăiesc. Negând viaţa şi progresul umanităţii, scriu cu literă mare numele unor elemente în cari, dacă sunt cinstiţi, nu pot să creadă, dar înaintea cărora se înclină din obligaţiuni meschine.

Nimic nu este în creştinism, în conformitate cu natura, cu realitatea, dela cauzele supranaturale până la cele mai îndepărtate corelaţiuni.

La vârsta pe care o am azi, îmi amintesc încă cu un viu interes, momentul de nedumerire supremă, clipa, de întrebare plină de aşteptare dureroasă în care, după cuvioasa explicaţie a creaţiunii lumii în şease zile, — după care Dumnezeu s'a odihnit o zi, — am ascultat la zece minute în urmă istoricul formării straturilor globului pământesc şi apariţiunea vieţuitoarelor după epoci.

Programul învăţământului modern te face să zâmbeşti din atâtea şi atâtea pricini şi să ridici din umeri cu o mirare totdeauna justificată.

Inconjurată de ziduri groase, teologia se menţine cu sforţări — din partea reprizintanţilor ei, — cari amintesc rolul tragic, de ultimă clipă, al balonelor de oxigen.

Conştiinţa slabă şi suferindă a umanităţii fu bucuroasă să găsească în creştinism atmosfera care nu numai că înlesnea dar şi justifica, o inferioritate de care nu se putea tămădui. Şi, din păcate şi din anemie, dar plăcerea să facă virtuţi şi morală. Cât convenţionalism, câtă artificialitate stă la baza întregei doctrine, mai ales aşa cum e înfăţişată azi, o dovedeşte contradicţiunea flagrantă şi de fiecare clipă între ceea ce spun şi ceeace spun şi ceeace fac „oamenii moralei creştine".

*

Ultimele evenimente au adus din nou în discuţiune şi în ţara noastră, pe autorul cel mai citit şi cel mai cu înverşunare discutat în vremea actuală. Total ignorat în România,—şi ceea ce e mai rău, osândit fără să fie cunoscut,—am înscris numele lui cu hotărâre şi cu admiraţiune într'o lucrare care apărea

înainte de războiu [1]) odată cu reeditarea unui studiu al distinsului profesor d. C. Rădulescu-Motru [2]) dela universitatea din capitală. Era aproape tot ce se spusese despre Nietzsche în românește, cu caracter autorizat.

Traduceri din opera lui au urmat, ca un efect al încercărei ce se făcea de a fi prezintat, în fine, și la noi, acest uriaș contimporant, care pășea la o atât de mare depărtare în viitor.

Munca grea peste măsură a traducerei operei lui capitale „Așa vorbit-a Zarathustra“ [3]) fu făcută de către prietenul care semnează și traducerea „Antichristului“.

Cunoașterea efectivă a lui Nietzsche era o datorie pentru o țară ca a noastră, care ori cât ar avea scuza că a intrat tâ ziu în sfera gândirii universale, nu putea să rămână până la sfârșit izolată, și nici n'avea de ce să se oprească la jumătatea drumului.

Flacăra mistuitoare pe care a aprins-o departe acest cugetător de cea mai nobilă rasă, trebuia să se reflecteze și pe cerul literelor române.

Izbitura de spadă pe care acest cavaler o dădu, din aristocratica lui singurătate, trebuia cunoscută, mai ales în epoca noastră de atât de grăbite și totuși fundamentale prefaceri, când, — prin cunoscuta legе a contractelor — nouile idealuri sunt mult mai aproape de epoare, decât de adevăr.

Mihail Negru

---

1. „Omul superior, văzut de Fr. Nietzsche și Th. Carlyle“ (H. Steinberg. Bucureșii.
2. F. W. Nietzsche, - H. Steinberg, București
3. „Astfel grăit'a Zarathustra“. Cartea Românească, tradusă de traducătorul Antichristului.

Drept motto ...

CIOCÂNUL VORBEȘTE

„Astfel grăit'a Zaratlhustra"

Cartea III pag. 209

«De ce atât de aspru? — spuse într'o zi diamantul către cărbunele din bucătărie; au nu sântem atât de puternic înrudiți?»

«Pentru ce atât de molâi? O, frați ai mei, așa v'aș fi întrebat *eu:* Nu sânteți voi frații mei? De ce așa de molatici, atât de încovoiați, așa de moleșiți? Pentru ce este atâta tagadă, atâta abnegare în inima voastră? atât de puține meniri în privirile voastre?

Ci dacă nu vreți să fiți sortiri, un ce de neînlăturat — trebuincios din cale afară — cum ați mai putea *învinge* cu mine împreună într'o zi oarecare?

Ci dacă asprimea voastră nu vrea să scânteieze, și să curme, și să taie — cum ați mai putea voi *făuri* cu mine împreună într'o zi oarecare?

Căci făuritorii sunt aspri. Și asta cată să vă fie mulțumirea fericirei, că întipăriți în veacuri mâna voastră, ca într'o ceară moale, mulțumirea, fericirei că scriți pe voința mileniilor, ca pe aramă, — mai tare, mai aspră de cât arama, mai nobilă decât ea. Cel mai aspru, e cel mai nobil.

De aceea, fraților, așez deasupra voastră această nouă tablă:

FIȚI ASPRI!

PRECUVÂNTARE

Această carte aparţine unui cerc restrâns, foarte mic. Se prea poate că nici nu şi-a găsit încă publicul. Cu toate acestea mă vor citi cel puţin aceia ce mi-au înţeles pe *Zaralthustra* [1]) al meu. Cum *aş cuteza* să mă confund cu acei pentru cari chiar şi ziua de azi are urechi? Numai mâine-ziua îmi va aparţine. Unii se nasc după moarte.

Ştiu prea bine condiţiunile ce trebuiesc înfăptuite pentru a fi înţeles, cari mă fac *necesarmente* înţeles. Trebuie să fii integru în cele ale minţei, integru până la asprime, numai să ştii îndura seriozitatea şi patima mea. Trebuie să fii deprins a vieţui pe munţi — să vezi *dedesubtul* vrednicei de milă trăn. căneli a politicei zilei şi a egoismului noroadelor Trebuie să devii nepăsător, să nu întrebi nicicând dacă adevărul e folositor, dacă poate fi pentru cineva o menire... O preferinţă a celor puternici pentru chestiunile cari astăzi nimeni nu mai are curajul să le lămurească: curajul fructului oprit; preursita labirintului. O încercare a celor şapte singurătăţi. Noile urechi pentru o muzică nouă. Ochi noi pentru cele mai îndepărtate lucruri. O conştiinţă nouă pentru adevărurile rămase mute până aci. Şi voinţa economiei marelui stil: adunarea puterii sale, a *entuziasmului* său... Respectul de sine însuşi...

Ei bine! Aştia sunt singurii mei cititori, cititorii mei preursiţi... ce'mi pasă de rest? — Restul nu'i de cât omenirea. Trebuie să fii făptură superioară omenirei în tărie, în înălţime de suflet,—în dispreţ...

Friederich Nietzsche

---

1) Apărută în românește la „Cartea Românească" sub titlul de *Aşa grăit'a Zaralthastra*. Traducere de acelaş.

ANTECHRISTUL

încercare a unei critici a creştinismului.

— Să ne privim drept în faţă. Sântem cu desăvârşire nordici [1]), ştim îndeajuns cât de aparte vieţuim. «Nici pe pământ, nici pe mare, nu vei găsi calea ce duce spre cei nordici» ; ni-a spus'o mai de mult Pindar. Dincolo de miază-noapte, gheţurile şi moartea — viaţa *noastră*, fericirea *noastră*... Noi am descoperit fericirea, noi îi ştim calea, noi am găsit ieşirea printre miimile de ani ai labirintului. Cine *altul* ar fi găsit'o? — „Omul modern poate"? «Nu ştiu nici să intru, nici să ies», oftează omul cel nou... Sântem bolnavi de *această* modernitate, — bolnavi de această nesănătoasă pace, de această nemernică pierzare a faimei, de toată această virtuoasă necurăţenie a modernului da şi nu. Această îngăduinţă şi această *lărgime* a inimei, care „iartă" totul, fiindcă «înţelege» totul, e pentru noi un fel de siroco [2]) Mai bine să vieţuieşti printre gheţuri de cât în mijlocul virtuţilor moderne şi a altor vânturi de miază-zi!.. Am fost destul de curajoşi, n'am cruţat nici pe alţii, dar nici pe noi înşi-ne nu ne-am cruţat,— dar vreme îndelungată n'am ştiut *unde* să punem vitejia noastră. Din ce în ce mai posomoraţi deveniam şi ni se spunea fatalişti. Fatalitatea *noastră*, era deplinătatea, încordarea, rein-

1) In text Hiperborean.
2) Vânt cald din Africa torida.

vierea puterilor. Ne era sete de fulgere şi fapte; rămâneam foarte departe de fericirea bicisnicilor, foarte departe de «rezemnare»... Atmosfera noastră era plină de vijelie, firea din noi se posomora, *căci noi nu aveam drum.* Iată formula fericirei noastre: un da, un nu, o linie dreaptă, un *ţel*...

2

Cine este acel bun? — Tot cel ce preamăreşte cu simţul puterii, cu voinţa puterei, cu puterea însăşi.

Cine'i cel rău? — Tot cel ce are la rădăcina lui slăbiciunea?

Ce este fericirea? Simţământul că puterea *creşte*, că s'a ridicat, e împotrivire.

Nu mulţumirea, ci iarăşi puterea, *nu* pacea înaintea orice, ci războiul; *nu* virtutea, ci valoarea (virtute, în stilul Renaşterei, *virtù*, virtute lipsită de mica morală).

Piară cei slabi şi neisprăviţi: întâiul principiu al dragostei *noastre* de oameni. Şi încă unii le mai ajută să piară.

Care este cel mai vătămător viciu? — Mila ce-o simte fapta pentru cei desmoşteniţi şi slabi: Creştinismul...

3

Nu pun aci această problemă: Ce anume cată să înlocuiască omenirea în scara făpturilor (— omul e un *sfârşit*). Dar ce speţă de om trebuie *ridicată*, trebuie *voită*, ce speţă avea-va cea mai mare valoare, fi-va cea mai vrednică de a vieţui, cea mai sigură de un viitor?

Această speţă de o valoare superioară s'a mai văzut ades: dar ca o întâmplare, ca o excepţie, niciodând ca un tip *voit*. Din potrivă, ea fu aceea care a fost cea mai fricoasă; până'acum ea fu aproape un ce cu

deosebire înspăimântătoare prin excelență;—și această teamă va însemânța speța protivnică, voită, pregătită, *atinsă*: animalul casnic, dobitocul de turmă, animalul bolnav care este omul, — creștinul...

4

Omenirea nu reprezintă *nici* o desvoltare spre m bine, spre un cea mai puternic, mai înalt, așa cum se crede astăzi.

„Progresul" nu'i decât o idee modernă, adică *una falsă*. In valoarea sa de european de astăzi, el rămâne cu mult mai prejos de europeanul Renașterei. A se desvolta nu înseamnă numai decât trebuincios a se înălța, a se ridica mai presus, a se întări.

Din potrivă, există o neîntreruptă isbândă a cazurilor singuratice, pe diferitele puncte ale pământului în sânul civilizațiilor celor mai deosebite. Aceste cazuri îngăduiesc într'adevăr, să se imagineze o *speță superioară*, un ce care în legătură cu întreaga omenire, constitue un fel de supraoameni. Atari lovituri ale întâmplărei marei isbânzi au fost pururea cu putință, și vor fi poate 'n totdeauna. Ba seminții întregi, triburi, popoare chiar, în împrejurări anumite pot reprezenta atari *lovituri fericite*.

5

Nu trebuie să vrei nici să împodobești, nici să desvinovățești creștinismul: el a dus o *luptă de moarte* în potriva acestei semințiii superioare a omului, a pus la oprealâ toate instinctele fundamentale ale acestui tip, a destilat din aceste instincte: răul, *pe răutăcios;* — omul puternic, tip al *afurisitului*. Creștinismul a luat apărarea a tot ce este slab, josnic, neisbutit, a făcut un ideal din *împotrivirea* față de instinctele de conservare ale vieții puternice, ba chiar a conrupt dreapta judecată a firilor celor mai puter-

nice din punct de vedere intelectual, propovăduindu-le că valorile superioare ale intelectualităţei nu's de cât păcate, rătăciri şi *ispite*. Pilda cea mai vrednică de plâns este conruperea lui Pascal, care crede în stricăciunea minţii sale datorită păcatului din născare, pe când ea nu era stricată decât prin creştinismul său!

„O dureroasă şi înspăimântătoare privelişte ridicatu-s'a înaintea ochilor mei: am îndepărtat perdeaua *stricăciunei* oamenilor. Acest cuvânt este, cel puţin în gura mea, la adăpost de orice bănuială, acela ce conţine o învinuire morală a omului. Îl înţeleg — interesant este a sublinia încă odată — lipsit de *mica morală*; şi asta pân'acolo, încât resimt această stricăciune exact acolo unde, până în zilele noastre, se năzuia cât mai conştiincios la „virtute", la „firea divină". Înţeleg prin concepţie — cred că se ghiceşte lucrul acesta—un ce în înţelesul *decăderei*: pretind că toate valorile ce slujesc astăzi oamenilor ca să'şi rezume cele mai înalte dorinţi, sunt *valorile decăderei*.

Numesc conrupt, fie un animal, fie o speţă, fie un ins, când el alege şi *preferă* ceea ce'i este mai prielnic. O istorie „a simţimintelor celor mai înalte", a „Idealurilor umanităţei" — şi e cu putinţă să'mi fie de trebuinţă s'o povestesc — ar da aproape lămurirea *pentru ce* omul e atât de stricat. Viaţa însăşi e pentru mine instinctul credinţei, a duratei, a îmbulzirei puterilor, instinctul *puterei*; unde lipseşte voinţa puterii, este degenerare. Pretind că această voinţă *lipseşte* în toate valorile superioare ale omenirei — că valorile degenerărei, valori *nihiliste*, domnesc sub denumirile cele mai sfinţite.

7

Se spune că creştinismul e religia *milei* — mila e în contrazicere cu simţimintele întăritoare ce înalţă

energia înţelesului vital; ea lucrează într'un chip deprimător. Când ţi'i milă, pierzi din tărie. Prin milă se înmulţeşte şi sporeşte irosirea puterii pe care suferinţa o aduce vieţii. Însăşi suferinţa devine molipsitoare prin milă, în atare cazuri ea poate aduce o totală irosire a vitalităţei şi energiei, pierdere absurdă când o compari cu micimea cauzei (cazul morţei Nazarineanului). Iată întâiul punct de vedere, totuşi este unul şi mai însemnat încă. Admiţând că se măsoară mila după valoarea reacţiunilor ce de obiceiu îi dau naştere, caracterul de primejdie vitală se va ivi şi mai lămurit încă. Mila împiedică în difinitiv legea evoluţiei, care este aceea a *selecţiei*. Ea înţelege ceea ce este copt pentru dispariţie, ea se apără în favorul desmoşteniţilor şi osândiţilor vieţei. Prin numărul şi varietatea celor neisbutite, pe cari le *reţine* în viaţă, ea dă vieţei însăşi un aspect posomorât şi îndoelnic. S'a avut curajul de a se numi mila o virtute (în orice morală *nobilă*, ea trece drept slăbiciune); s'a mers încă şi mai departe, s'a făcut din ea *virtutea*, tărâmul şi obârşia tuturor virtuţilor. Dar nu trebuie uitat niciodată, că acesta era punctul de vedere al unei filozofii care era nihilistă, care înscria pe scutul său *tăgăduirea vieţei*. Schopenhauer avea dreptate când spunea: viaţa este tăgăduită prin virtute, mila o face şi mai vrednică de a fi tăgăduită, mila e *practicarea* nihilismului. Încă odată, acest instinct copeleşitor şi molipsitor se întâlneşte în cale cu celelalte instincte ce voesc să isbutească a păstra şi spori valoarea vieţei, el este—şi ca înmulţitor, şi ca păstrător al tuturor mizeriilor,—unul din uneltele principale pentru reînvierea *decăderii*: mila implică *neantul!*... Nu se spune „neantul"; se înlocueşte spusa cu noţiunea „dincolo"; sau „Dumnezeu"; ori „viaţa adevărată", sau chiar „nirvana, izbăvirea, fericirea celor aleşi". Această nevinovată retorică ce intră

în domeniul idiosincrasiei religioase și morale, va părea cu *mult mai puțin nevinovată*, de îndată ce se va pricepe că ea este năzuința ce se învălue aci într'o mantie de cuvinte sublime: *dușmănia* vieței. Schopenhauer era vrășmașul vieței, de aceea mila deveni pentru el o virtute... Se știe că Aristot vedea în milă o stare bolnăvicioasă și periculoasă, pe care o desrădăcina, luând din când în când câte un purgativ: tragedia era pentru el acel purgativ. Pentru a ocroti instinctul vieței, ar trebui însă să se caute într'adevăr un mijloc de a da o lovitură acestei îngrămădiri a milei, atât de periculoasă și așa de bolnăvicioasă cum e înfățișată de cazul lui Schopenhauer (și din nefericire și de acel al întregei noastre *decadențe* literare și artististice *dela Petersburg la Paris, dela Tolstoi până la Wagner*), pentru ca s'o facă să isbucnească... Nimic mai nesănătos, în mijlocul modernismului nostru nesănătos, decât această milă creștină. A fi medici *în acest caz*, neîndurați *aci*, a mânui scalepelul, face parte din *noi* înși-ne, e felul *nostru* de a iubi oamenii; prin ea suntem *noi* filosofi, noi ăștia din îndepărtata miază-noapte!...

8

E trebuincios a spune pe *cine* îl socotim noi ca contrast lăuntric al nostru: teologii și tot ce are sânge de teolog în vine — întreaga noastră filozofie... Trebuie să fi văzut mai de aproape această ursită, mai bine încă, trebuie s'o fi viețuit, trebuie să fi fost gata să pieri pentru dânsa, pentru ca să nu mai înțelegi gluma în acest caz (libera gândire a domnilor, oamenii noștri de știință, a fisiologiștilor noștri e în ochii mei *o glumă*, le lipsește patima în aceste chestii, le lipsește faptul de a fi *suferit* cu ele). Această otrăvire merge cu mult mai departe decât își dă omul cu mintea: am găsit instinc-

tul teologic, al mândriei pretutindeni unde se simte azi «idealism», pretutindeni unde mulțumită unei obârșii mult mai înalte, îți însușești dreptul de a privi de sus realitatea, ca și cum ni-ar fi străină... Idealistul, întocmai ca și preotul, are la îndemână toate marile idei (și nu numai în mână!), mânuește un binevoitor dispreț în potriva «rațiunei», a «simțirilor», a «onorurilor», a «bunei stări», a științei», se simte mai presus de toate acestea, ca și cum ar fi niște puteri vătămătoare și ademenitoare deasupra cărora plutește ca o pură osândire la singurătate... «duhul»: ca și cum smerenia, novinovăția, sărăcia — într'un cuvânt *sfințenia* — nu făcuseră până acum mult mai mult rău vieței de cât oricare alt viciu.. Spiritul pur este minciună curată.

Atât cât preotul va trece încă drept o speță superioară, preotul, — acest tăgăduitor, acest bârfitor, acest otrăvitor al vieței prin *meserie*, nu este răspuns la întrebarea: ce este adevărul? Adevărul s'a și urcat în cap, dacă advocatul înrăit al neantului și tăgăduirei trece ca fiind reprezentant al adevărului...

9

Acestui instinct teologic îi fac eu războiu: am găsit pretutindeni urmele lui. Acel care are sânge de teolog în sine, se află dela întâiul pas într'o falsă poziție față de toate lucrurile, într'o situație lipsită de sinceritate. Patosul ce isvorăște din ea, se chiamă credință; trebuie să închizi ochii odată pentru totdeauna înainte'ți, ca să nu suferi de aspectul unei falsități fără de leac. Aparte, îți faci din această optică cu cusururi, o morală, o virtute, o sfințenie: se unește buna conștiință cu o vedenie *falsă*, se cere ca nici un altfel de optică să nu aibă valoare, după ce ai făcut'o sacro-sfântă pe a ta însuți, «dându'i» numele de «Dumnezeu», «mântuire», „veșnicie".

Pretutindeni unde mă duceam, am pus în lumină, am văzut instinctul teologic, este într'adevăr forma subpământească a falsităţei. Ceea ce socoate de adevărat un teolog, *trebuie* să fie fals: e aproape un criteriu al adevărului. Cel mai josnic instinct de conservare al lui, este acela ce'l opreşte de a da cinstire realităţei, sau să'i dea cuvântul într'un oare care punct. Pretutindeni unde ajunge înrâurirea teologică, *evaluările* s'au răsturnat, pretutindeni concepţiile «adevărat» şi «fals» sunt necesarmente înlocuite una prin alta: «adevăr» e în cazul acesta tot ce este mai primejdios pentru viaţă; ceea ce'l înalţă, îl ridică, îl afirmă, îl îndreptăţeşte şi'l face să triumfe se chiamă «fals»... Dacă se întâmplă ca teologii, să'şi întindă mâna — către *putere*, prin «conştiinţa» prinţilor (sau noroadelor) — să nu ne îndoim de ceea ce se întâmplă în fond, de fie care dată: voinţa sfârşitului, voinţa nihilistului vrea să *obţină* puterea...

10

Intre germani aş fi pe dată înţeles, dacă aş spune că filozofia e conruptă prin sângele teologilor. Pastorul protestant este bunicul filosofiei germane, protestantismul este însăşi *pecatum originale* al ei. Definiţia protestantismului: creştinismul paralizat pe de o parte şi raţiunea tot aşa... N'ai de cât să rosteşti cuvântul «seminarul din Tubingen», pentru ca să pricepi ce este în definitiv filozofia germană — o filosofie *prin şiretlic*... Şvabii sunt-cei mai buni mincinoşi din Germania, ei mint cu neprihănire... De unde vine uşurarea care trecu la ivirea lui Kant asupra Germaniei şi asupra lumei ştiinţifice, compusă pe trei sferturi din fii de pastori şi dascăli sătesti— de unde vine convingerea germană, care şi acum îşi mai găseşte ecoul, că cu Kant se inaugu-

rează o cârmuire spre mai bine? Instinctul teologic al savantului german ghicia ceeace ar redeveni cu putință... Un drum cotit spre idealul antic era deschis, concepția «lumei-adevăr», concepția moralei întru atât cât *esența* lumei (aceste două dintre cele mai rele greșeli din câte sunt!) era nouă, dacă nu cu putință de dovedit, cel puțin cu neputință de respins, mulțumită unui sceptism delicat și viclean... Motivul, *dreptul* are temeiu, nu are puternice înclinări... S'a înfăptuit din realitate o «aparență»; o lume cu desăvârșire *minciunoasă*, aceea esenței devenise realitate... Succesul lui Kant nu este de cât un succes de teolog; Kant nu era — ca Luther, ca Leibnitz,— de cât un frâu mai mult integrității germane, și așa destul de puțin temeinică.

11

Incă un cuvânt în potriva lui Kant și ca *moralist*. O virtute cată să fie născocirea *noastră*, apărarea *noastră* și trebuința *noastră* personală: luată în cu totul alt înțeles, ea nu este o primejdie. Ceea ce nu e o condiție vitală, este *vătămător* vieței: o virtute care nu ființează de cât din pricina unui simțimânt de respect pentru ideea de «virtute», cum o voia Kant, este primejdioasă. «Virtutea», «datoria», «binele în sine», binele cu caracter de impersonalitate, de valoare obștească — himere în cari se exprimă degenerarea, ultima slăbire a vieței, chinezeria din Koenigsberg. Cele mai adânci legi ale conservării și creșterei cer contrariul: ca fiecare să'și născocească virtutea *sa*, poruncitorul său categoric. Un popor piere când își confundă datoria *sa*, cu concepția generală a datoriei. Nimic nu nimicește mai adânc, mai temeinic, de cât datoria impersonală, jertfa în fața zeului Moloch al abstracției. Și pas să mi se găsească pericolul imperativ — categoric al lui Kant!... Numai instinctul

teologic a putut să'l ia sub a lui ocrotire! O acțiune scornită de instinctul vieței dovedește *valoarea sa*, prin bucuria cu care'l însoțește: și acest nihilist cu măruntaiele creștine și dogmatice socotea bucuria ca o *obiecțiune*.. Ce slăbește oare mai repede decât munca, gândirea, de cât a simți fără trebuință lăuntrică, fără o adâncă alegere personală, fără *bucurie*, ca un automat al «datoriei»? E întru câtva un fel de *rețetă* pentru *decadență* și nerozie... Kant deveni nerod. Și acesta era contimporanul lui *Goethe*! Acest păiajen prin puterea soartei era socotit ca filosoful german în plin înțeles al cuvântului — și... vai! încă mai este!... Mă feresc tare mult de a spune ce cuget despre germani... Kant nu vedea oare în Revoluția franceză trecerea dela forma inorganică a Statului, la forma *organică*? Nu s'a întrebat el oare, dacă există un eveniment inexplicabil alt cum de cât printr'o aptitudine morală a omenirei, în așa fel ca prin acest eveniment să fie dovedită— odată pentru totdeauna — «năzuința omenirei spre mai bine?» «Răspunsul lui Kant.» «E revoluția.» Instinctul care se înșeală în toate, instinctul în potriva firei, decadența germană și filozofică — *iată Kant!*

12

Las la o parte pe cei câți-va sceptici, filozofii de rasă în istoria filozofiei: cât despre rest, ei nu cunosc nici cele dintâi cerințe ale cinstei intelectuale. Toți fac ca femeile: acești mari înflăcărați, aceste dobitoace curioase, iau «simțămintele frumoase» drept argumente, «pieptul ridicat» drept suflarea de făurar a dumnezeirei, convingerea drept *Criterium* al adevărului. La sfârșitul vieții sale, Kant în nevinovăția lui «germană», încă a mai căutat să se facă științific, sub numele de «rațiune practică», această formă a corupției, această lipsă de conștiință intelectuală;

ci născoci *adhoc* o rațiune, în care nu se ocupă de rațiune, această rațiune se manifestă când vorbește morala, când se poate auzi revindicarea «tu trebuie». Dacă se ține seama că, aproape la toate popoarele filozoful nu este decât desvoltarea tipului secerdotal, această moștenire a preotului, *această falsă batere de monedă în fața sa însuși* nu mai uimește. Când ai datorii sfinte, de pildă aceea de a face pe oameni mai buni, de a-i isbăvi, de a le aduce mântuirea, când porți dumnezeirea în pieptu'ți, când ești transmițătorul imperativelor suprapământești, te și găsești — cu o atare misiune — în afara evaluărilor pur conforme rațiunei, — sfințit prin sine însuți printr'o atare sarcină, tip tu însuți al unei ierarhii superioare!... Intru ce'l privește știința pe un preot? El se află prea sus pentru dânsa!.., și preotul a domnit doar pân'aci!... El a determinat concepția «adevărului» și a falsului»!...

13

Să nu rămânem mai prejos de măsură: *noi înși-ne*, noi ăștia cari sântem minți libere, sântem de pe acum o «prefacere a oricăror valori». o *aceea* declarație de războiu și victoria înpotriva tuturor vechilor concepții a «adevărului» și «falsului». Cele mai prețioase vederi se găsesc în cele din urmă; dar vederile cele mai prețioase sunt *metodele*.

Toate metodele, toate presupunerile spiritului nostru științific actual, aveau înpotrivă-le, timp de veacuri, cel mai adânc dispreț: mulțumită lor erau cu totul înlăturate legăturile cu „oamenii cinstiți' — erau socotite ca un „dușman al lui Dumnezeu", un defăimător al adevărului, un „demoniac". Intru ce privește caracterul științific, era Țșândâla... Avem în potrivăne întreg pathosul omenirei — concepția sa despre ceea ce *trebuia* să fie adevărul, serviciul adevărului.

Fiecare din imperativele „tu trebuie" era îndreptat, până acum în potriva noastră... Lucrul nostru, umbletul nostru ţăcut, băgător de seamă, neîncrezător — totul li se părea absolut nevrednic şi de despreţuit. In ultimă instanţă ar fi locul de a ne întreba — cu oare care dreptate—dacă nu este o anumită rafinare estetică în faptul oprirei omenirei într'o atât de îndelungată orbire: ea cerea adevărului un efect pitoresc, ba cerea ca acela ce caută conştinţa, să producă asupra simţurilor o puternică impresie. Smerirea *noastră* le fu multă vreme protivnică.... O, cum au mai ghicit acesta lucrul, curcanii ăştia ai dumnezeirei!.

14.

Ne-am schimbat felul nostru de a vedea. Am devenît mai puţin pretenţioşi în tote lucrurile. Nu mai scoborâm pe om din „spirit „din „dumnezeire", noi l'am aşezat iarăşi printre animale. E pentru noi animalul cel mai puternic, pentru că e cel mai viclean; spirtualitatea noastră e o urmare a acestui lucru. Pe de altă parte ne apărăm în potriva unei deşertăciuni care, şi ea, ar vrea să'şi înalţe vocea: ca şi cum omul ar fi fost cea mai mare gândire dincolo de capătul evoluţiei animale. Nu este o absolută încununare a creaţiunei, fiecare făptură se află alăturea de dânsul în acelaş grad de desăvârşire... Şi pretinzând asta, încă mergem prea departe: omul este relativ cel mai lipsit dintre toate animalele, cel mai bolnăvicios, acela care s'a rătăcit cât mai periculos de departe de instinctele sale — e drept că cu toate acestea este şi animalul *cel mai interesant*!

Intru ce priveşte animalele, Descartes este acela care, cel dintâi, a avut admirabila îndrăzneală de a socoti pe animal ca o maşină: întreaga noastră fisiologie se încumetă a dovedi această propoziţie. Astfel — cu dreaptă judecată nu mai punem pe om a-

parte, cum făcea Descartes: ceea ce concepe omul astăzi nu depășește cu mult, mai departe de concepția lui mașinală. Odinioară se da omului „liberul arbitru" ca o înzestrare a unei lumi superioare: astăzi i-am luat chiar și arbitrul, voința în acest înțeles că nu'i mai este îngăduit a se înțelege prin asta un atribut. Vechiul cuvânt „voința" nu mai servește la altă ceva decât să arate o rezultantă, un fel de acțiune individuală, care urmează neapărat unei serii de întârâtări, — fie concordante, fie contradictorii: — Voința nu „lucrează" nici nu mai „atâță".

Altă dată se vedea în conștiința omului, în „spirit", o dovadă a obârșiei lui superioare, a dumnezeirei sale: pentru desăvârșirea omului i s'a dat sfatul să'și vâre în sine simțurile, ca broasca țestoasă; să suprime legăturile cu cele pământești, să îndepărteze învelișul muritor: nu mai rămânea din el de cât esențialul: „spiritul curat". Acolo ne-am modificat felul nostru de a vedea: „spiritul", conștiința, ni se par a fi tocmai simptomele unei relative nedesăvârșiri a organismului, o încercare, o pipăire, un dispreț o trudă ce istovește zădarnic multă putere nervoasă, — tăgăduim că un ce poate fi făurit la perfecție, atâta timp cât este conștiincios făcut. „Spiritul pur" e o curată nerozie: dacă facem abstracție de sistemul nervos, de „învelișul pământesc", ne *înșelăm* în socotela noastră, și nimic mai mult!

15

In creștinism nici morala, nici religia nu sunt în contact cu realitatea. Nimic alta de cât niște *cauze* imaginare («Dumnezeu», «suflet», «eu», «spirit», «liber arbitru» — sau chiar arbitru care „nu e liber"); nimic alta decât efectele imaginare («păcatul», «mântuirea» «îndurarea», «ispășirea», iertarea păcatelor») O închipuită legătură între *făpturi* (Dum-

nezeu», «spirite», «suflet»); o imaginară știință *naturală* (antropocentrică, o absolută lipsă a conceperii cauzelor firești); o *psihologie* imaginară (nimic alta decât neînțelegeri, interpretări de simță minte generale, plăcute sau neplăcute, ca stările marelui simpatic, cu ajutorul graiului figurat al idiosincrasiilor religioase și morale — («căință», «vocea conștiinței», «ispita diavolului», «prezența lui Dumnezeu»); o teologie imaginară («domnia lui Dumnezeu», «judecata de apoi», „viața veșnică") Această lume a *ficțiunilor pure* se deosebește foarte tare, în nefavoarea sa, de lumea viselor, pentru că asta *oglindește* realitatea, pe câtă vreme ceastălaltă nu face decât s'o falsifice, s'o deprecieze și s'o tăgăduiască. După ce a fost născocit începutul «fire», întru atât cât împotrivirea conceputului «Dumnezeu» „firesc" ajunge echivalentul conceptului «de disprețuit», — toată această lume de ficțiuni își are obârșia în *ura* împotriva firescului (— realitâtea!—) ea e expresia adâncei neplăceri ce-o pricinuește realitatea.,. *Dar aceasta explică totul.* Cine este dar unicul care să aibă motiv a ieși din realitate, *printr'o minciună*? Acela pe care ea îl face *să sufere.* Dar a suferi, în acest caz, înseamnă să fii tu însuți o realitate greșită... Proponderența simțământului suferinței față de simțământul plăcorei, este *cauza* acestei religii, a acestei morale închipuite: un atare exces dă formula pentru *decadență* (1)...

16

O critică *a concepției creștine a lui Dumnezeu* înlănțuie o asemenea concluzie. Un popor care mai are încă credință în sine însuși, posedă de așijderea și un Dumnezeu care'i este propriu. El venerează

1) In original cuvântul este scris în franțuzește

în acest Dumnezeu condițiile ce'l fac victorios, virtuțile sale, el răsfrânge senzația plăcerei ce și-o pricinuiește sie'și, simțământul puterei într'o făptură căruia îi putem mulțumi. Acel care a avut, vrea să dea; un popor mândru are trebuință de un Dumnezeu, căruia să'*i jertfească*... In aceste condiții religia e o formă a recunoștinței. Ești recunoscător față de tine însuți: iată de ce trebuie un Dumnezeu. Un atare Dumnezeu trebuie să poată folosi și vătăma, trebuie să fie prieten și vrăjmaș, îl admiri în bine ca și în rău. Scopirea *antifirească* a unui Dumnezeu, pentru a face din el numai un Dumnezeu al binelui, ar fi în afară de tot ce se poate dori. Ai nevoie de Dumnezeul răutăcios, tot atât cât și de un Dumnezeu bun. Nu'și prea datorește omul propria lui existență toleranței, filantropiei... Ce însemnătate ar avea un Dumnezeu care n'ar cunoaște nici mânia, nici răzbunarea, nici pizma, nici bătaia de joc, nici vicleșugul, nici sălnicia, care n'ar ști poate nici chiar luminoasele *ardori* ale victoriei și nimicirei? Un atare Dumnezeu n'ar fi înțeles, de ce'ar mai avea omul? Fără 'ndoială, când piere un popor, când simte definitiv credința lui în viitor, speranța sa în libertate, când supunerea i se pare a fi de prima necesitate, când virtuțile supunerii intră în conștiința sa, ca o condiție a conservării, atunci *trebuie* tot așa ca și Dumnezeul lui să se transforme. El devine atunci fățarnic, fricos, smerit, povățuiește «pacea sufletului», lipsa urei, atențiile, «iubirea» față de prieteni ca și de neprieteni. Nu face alta de cât să moralizeze, se urcă în cocioaba tuturor noroadelor particulare, devine Dumnezeul lumei întregi, Dumnezeul vieței particulare, devine cosmopolit... Altă dată el reprezinta un popor, puterea unui popor, tot ceea ce este bătăios și cu puteri falsificate în sufletul unui popor ; acum nu mai e de cât bunul Dumnezeu...

Intr'adevăr, nu e altă alternativă pentru Dumnezei: sau sunt *chiar* VOINȚA PUTERII, — și atunci vor fi Dumnezeii unui popor, *sau sunt* neputința puterei,—și atunci vor deveni neapărat *buni*...

17

Pretutindenea unde, într'un chip oarecare, voința puterii descrește, este de fiecare dată o fisiologică, dare înapoi, o *decadență*. Divinitatea *decadenței* (1) este circumscrisă în virtuțile sale și instinctele bărbătești devin neaparat Dumnezeul acelor ce sunt într'o stare de regresiune fisiologică,: Dumnezeul slabilor. Ei înșiși nu se numesc slabii, ci își spun «bunii». Se înțelege, fără să mai fie nevoie de vre-o indicație, în care clipă a istoriei devine cu putință ficțiunea dualistică a unui bun și a unui rău Dumnezeu. Cu același instinct de care se servesc supușii pentru a apleca pe Dumnezeul lor spre «binele în sine», ei răpesc bunele calități Dumnezeului învingătorilor: se răsbună pe stăpânii lor; se răsbună pe stăpânii lor, *îndrăcind* pe Dumnezeul ăstora. *Bunul* Dumnezeu, ca și diavolul, amândoi sunt produsele *decadenței*. Cum este cu putință să se mai supună cineva, din zilele noastre simplicității teologilor creștini, ca să decreteze cu ei împreună, că desvoltarea concepției lui Dumnezeu, începând dela «Dumnezeul lui Israil» — Dumnezeul unui popor, — până la Dumnezeul creștin, totalul tuturor bunătăților poate fi *un progres*? Dar și Renan însuși o face. Ca și cum Renan ar fi avut un drept la simplicitate! Contrariul îți sare numai de cât în ochi. Dacă se elimineză din concepția lui Dumnezeu condițiile vieței *ascendente*, tot ce este puternic, viteaz, măreț, mândru, dacă această concepție decade pas cu pas pentru a deveni sim-

1) Aceste sublinieri, sunt în franțuzește în textul original.

bolul unui toiag al ostenelii, o scândură de isbăvire pentru toți acei ce se îneacă, dacă se face din ea Dumnezeul sărmanilor, al păcătuitorilor, al bolnavilor *prin excelență* și dacă atributul de «Mântuitor», de «Reînvietor», *rămâne*, rămâne întru cât-va și în chip general singurul atribut divin: *la ce* va duce o atare transformare? o atare *reducere* a dumnezeirei? Fără îndoială: «domnia lui Dumnezeu» s'a mărit. Odinioară Dumnezeu nu-și avea de cât norodul său «ales». De atunci încoace el s'a dus printre străini, ca și poporul lui a început a călători fără să se mai oprească vreodată locului: până acolo în cât el fu pretutindeni acasă, marele cosmopolit, — pân'acolo că avu de partea lui «marele număr», democratul printre zei, nu deveni totuși un mândru zeu păgân: rămase evreu, rămase Dumnezeul răspântiilor clandestine, Dumnezeul unghierelor și locurilor obscure, al tuturor mahalalelor nesănătoase din lumea întreagă. Impărăția lui universală e — înainte ca și după aceea — o împărăție subterană, un spital un regat al Ghetto u-lui...(1) Și el însuși atât de palid, așa de slab, atât de *decadent*... Cei mai străvezii dintre făpturile palide se făcură stăpânii lui, domnii metafizicieni, acești albineți ai gândirei, într'atât își țesură ei pânza în preajma lui, în cât — hipnotizat de mișcările lor, — ajunse el însuși păiajen, el însuși metafizician. Acum s'a dedat să împartă lumea fără vrerea lui — *sub Specie Spinozae* (2) — și s'a prefăcut într'un ce pururea mai subțire, mereu mai palid, a ajuns „ideal" „spiritul pur", „*absolutum*",

1) Ghetto: în țările catolice evreii locuiau mahalale ce se numeau astfel, mai cu deosebire în Spania și Italia

2) In afară de apropierea care sare 'n ochi, Nietzsche încearcă un relămurit joc de cuvinte între ***Spinne*** (păianjen în nemțește) și numele filozofului ***Spinnozza***

„lucru în sine“... Ruina unui Dumnezeu: Dumnezeu devine «lucru în sine» ...

18

Concepția creștină a lui Dumnezeu — Dumnezeu-zeul bolnavilor, Dumnezeu, păiajenul, Dumnezeu-duhul — e una din concepțiile divine cele mai corupte din câte s'au înfăptuit vre-odată pe pământ; poate că e chiar cu mult mai prejos de nivelul evoluției scoborâtoare a tipului divin: Dumnezeu degenerează până ajunge în *contrazicere cu viața*, în loc de a fi glorificarea și veșnica *afirmare*! A declara războiu vieței, firei, voinței de a trăi, în numele lui Dumnezeu! Dumnezeu, formulă pentru toate bârfelile de „dincoace“, pentru toate minciunile de «dincolo»! Neantul divinizat în Dumnezeu, voința neantului sfințită!,..

19

Că puternicele rase din miază-noaptea Europei n'au respins pe Dumnezeul creștin, asta într'adevăr nu face cinste darului lor religios, ca să nu mai vorbim și de gustul lor. Ele ar fi trebuit s'o sfârșească cu acel produs al *decadenței*, bolnăvicios și firav. Iată pentru ce apasă asupra lor un blestem: ele au absorbit în toate instinctele lor, boala, bătrânețea, contrazicerea, — de când n'au mai *creat* un Dumnezeu! Aproape două mii de ani și nici un alt Dumnezeu nou! Vai, dăinuie pururea un *ultimatum* și un *maximum* al puterii creatoare a divinității, a *creator spiritus-ului* în om, acest vrednic de milă, Dumnezeu al *monotonoteismului* creștin! Acest șubred edificiu de ruini, născut din zero, dintr'o idee și o contrazicere, în care toate instinctele *decadenței*, toate nemerniciile și toate oboselile sufletului își găsesc pedeapsa lor!

20

Prin osândirea creștinismului n'aș vrea să nedreptățesc o religie înrudită, care'l întrece chiar prin numărul credincioșilor ei: *Budhismul*. Amândouă prețuiesc într'atât că sunt religii nihiliste — sunt religiile *decadenței* — dar amândouă sunt despărțite prin cel mai ciudat fel de a fi. Critica creștinismului e adânc recunoscătoare indianiștilor, chiar de a fi *comparate* acum. Budhismul e de o sută de ori mai realist decât creștinismul, el aduce, ca moștenire, putința de a ști să pună în mod obiectiv și rece problemele, el vine după o mișcare filozofică de mai multe veacuri; ideea de „Dumnezeu" în geneza lui, e și fixată când vine. Budhismul e *singura* religie cu adevărat *pozitivă*, ce ne-o arată istoria, chiar în teoria conștiinței (un strict fenomenalism), el nu mai spune: „lupta împotriva păcatului" ci, dând drept realității «lupta în potriva *suferinței*». El are chiar în urma lui — și asta'l deosibește profund de creștinism — iluzia voluntară a concepțiilor morale, — el se află așezat, ca să vorbesc în graiul meu, dincolo de bine și de rău. — Cele *două* fapte fisiologice ce le ia drept bază și pe cari le consideră, sunt mai întâi o umflare a sensibilității, care se exprimă prin o putere rafinată de a suferi, *apoi* o hiperspiritualizare, o viață prea prelungită prin ideile și procedurile logicei în care instinctul personal a fost jignit în favoarea impersonalității. (Două stări pe cari cel puțin unii dintre cititorii mei — «obiectivii» ca și mine — le cunosc din experiență). Din cauza acestor condiții filosofice s'a produs o scădere a puterilor pe care Budha o combate prin igienă. Ca leac el întrebuințează viața în aer liber, viața în mișcare, cumpătarea și alegerea alimentelor, prevederi în potriva spirtoaselor, în potriva tuturor stărilor bolnăvicioase ce produc fiere, care

aprind sângele: nici o *grijă*, nici pentru sine, nici pentru alții! El cere reprezentații ce procură fie odihna, fie veselia, — născocește mijlocul de a se discotorosi de altele. Înțelege prin bunătate faptul de a fi bune, prielnice sănătății. *Rugăciunea* este exclusă, ca și *ascetismul*; nici un imperativ categoric nici o *constrângere*, nici chiar în comunitățile călugărești — (se poate ieși din nou din ele—). Toate astea nu's socotite ca mijloc de a întări această prea mare sensibilitate. De aceea Budismul nu cere lupta în potriva ereticilor; învățătura sa nu se apără de nimic, atât de mult cum se apără de răsbunare, de scârbă, de *ură* («dușmănia nu pune cap vrășmășiei»: e mișcătorul refrăn al Budismului...) Și asta cu drept cuvânt: având în vedere principalul țel igienic, aceste turburări ar fi întru totul *nesănătoase*. El se luptă împotriva oboselii sufletești pe care o află la sosirea sa, o oboseală care se exprimă printr'o mare «obiectivitate», (adică slăbirea interesului individual, pierderea echilibrului, a «egoismului»), printr'o aspră reîntoarcere chiar a intereselor spirituale asupra *personalității*. În învățătura lui Budha egoismul devine o datorie: „singurul lucru trebuincios". Chipul în care se discotorosește cineva de suferință, regulează și hotărnicește orice dietă spirituală (— amintească și oricine de acel atenian care declara de o potrivă războiu «științei pure» a lui Socrat, care în domeniul problemelor, ridică egoismul personal la înălțimea unui principiu).

21

Cea dintâi condiție pentru Budhism e o climă foarte dulce, o mare blândețe, o mare libertate în obiceiuri și *nici* urmă de militarism. Mișcarea trebuie să'și aibă căminul său în castele superioare, chiar în straturile învățaților. Ca țel suprem el vrea

seninătatea, tăcerea, lipsa de dorinți și scopul este *atins*. Budhismul nu'i o religie prin care se năzuiește numai la desăvârșire; prefecțiunea este cazul normal.

In creștinism instinctele supușilor și apăsaților vin în prima linie: straturile cele mai de jos sunt acelea ce caută în el răsbărirea; aci se exercită, ca *indeletnicire*, ca leac în potriva urâtului, cazuistica păcatului, critica de sine, inchiziția conștiinței, aci se menține neîncetat—prin rugăciune—extazul în fața unui *puternic*, numit «Dumnezeu»; aci cel mai înalt e privit ca un ce de care nici nu te poți apropia, ca un prezent, o «grație». De asemenea lipsește publicitatea: ușile închise, locul întunecos este creștinul, aci se disprețuiește trupul, igiena este respinsă ca senzualitate; Biserica se apără chiar și împotriva curățeniei — prima măsură creștină după *isgonirea* Maurilor fu închiderea băilor publice, cari numai în Cordova erau două sute șaizeci; o anumită aplecare spre cruzime către sine însuși și față de alții, e esențialmente creștină; tot așa ura necredincioșilor, a schismaticilor, voința de a'i prigoni; idei mohorâte *și* neliniștitoare ocupă întâiul rând; stările de suflet cele mai căutate, acelea ce se arată sub cele mai înalte nume, sunt «epilepsoizii»; dieta e poruncită în așa fel, ca să ocrotească fenomenele bolnăvicioase și să supraîntarte nervii.

Creștinismul e ura mortală în potriva stăpânilor pământului, în potriva «nobililor» — și în acelaș timp o concurență ascunsă și tainică (li se lasă «trupul», nu vor de cât «sufletul») Creștinismul e ura «*spiritului*, a mândriei, a curajului, a libertății, *necredinței* (1) spiritului; creștinismul e ura în potriva *simțurilor*, în potriva plăcerei simțurilor, în potriva bucuriei în genere...

1) Joc de cuvinte, arătând și necredință și desfrâu

22

Când creştinismul îşi părăsi primul său tărâm, căstele inferioare, pe *subpământeanul* lumei antice, când căută puterea printre popoarele barbare, nu mai avea înainte'i — ca primă condiţie — nişte oameni *obosiţi*, ci oameni lăumtriceşte îndobitociţi, ce se sfâşiau unii pe alţii, nu pe omul puternic, ci pe omul peste măsură de slăbit. Nemulţumirea de sine, suferinţa trupului nu's aci—ca la budhişti — mare sensibilitate (1) şi o prea mare putere de a suferi, din potrivă o uriaşă dorinţă de a face să sufere, da a deslănţui încordarea lăuntrică în fapte şi idei contradictorii. Creştinismul avea trebuinţă de idei şi de valori *barbare*, pentru a se face stăpânul *barbarilor*, astfel sunt jertfa primelor roade, consumarea sângelui la Cină (2), dispreţul spiritului şi *culturei*, tortura sub toate formele—trupească şi sufletească—marea pompă a culturilor. Budhismul e o religie pentru oamenii *zăbavnici*, pentru rasele devenite bune, blânde, duhlii, care sunt prea simţitori la durere (Europa încă nu'i coaptă pentru acest crez) e o chemare a acestor rase spre pace şi seninătate, dieta în cele sufleteşti, spre o anumită întărire trupească. Creştinismul vrea să se facă stăpânul *fiarelor sălbatice*, motivul său este să'i facă *bolnavi*, slăbirea este reţeta creştină pentru domesticire, pentru domesticire, pentru «civilizaţie». Budhismul e o religie pentru sfârşitul şi oboseala civilizaţiei; creştinismul nu găseşte încă această civilizaţie, el o făureşte, dacă asta'i este trebuitor.

23

Budhismul, încă odată spus, e de o sută de ori

1 Hyperesthezie.
2) Cina cea de taină.

mai rece, mai demnde crezare, mai obiectiv. El nu mai are trebuință de *a'și pregăti* durerea sa, puterea lui de a suferi, prin interpretarea păcatului, el spune numai ceeace cugetă: «Sufăr». Pentru barbar — din potrivă, a suferi nu e întru nimic convenabil: el are mai întâi trebuința unei lămuriri, pentru a'și mărturisi că sufere — instinctul său mai de grabă îl îndeamnă să tăgăduiască suferința, s'o sufere în tăcere —. Aci cuvântul «diavol» fu o binefacere: a avea un vrăşmaş precumpănitor şi groaznic — se simția nevoia ruşinei de a suferi din partea unui atare duşman—. La baza creştinismului sunt câteva fineți ce aparțin Răsăritului. Mai întâi de toate, el știe că'i este cu totul indiferent în sine, dacă e ceva adevărat, dar că este de cea mai mare însemnătate să fie crudul adevăr. Adevărul şi *credința* în ceva, sunt două lumi de interes cu desăvârşire îndepărtate una de alta, aproape două lumi de *împotriviri*,— ajungi şi la una şi la alta pe căi cu totul deosebite. Faptul de a fi inițiat asupra acestui punct, aproape *constituia* pe înțeleptul în Răsărit: astfel o înțeleg brahmanii, aşa le înțelege Platon şi toți discipolii înțelepciunei *tainice*(1). Dacă, de pildă, e fericire în a se şti isbăvit de un păcat, nu e trebuincios—ca condiție primă—ca omul să fie culpeş cu orice chip, *credința* e mai întâi de toate trebuincioasă, va trebui să se discrediteze raționea, cunoştința, cercetarea ştiințifică: calea adevărului devine drumul *oprit*. *Speranța* intensă este un bine cu mult mai îmbolditor vieții, ca indiferent ori ce altă fericire ce se îndeplineşte. Trebuie susținuți acei ce sufăr după urma unei speranțe care nu poate fi contrazisă prin nici o realitate; — care nu poate isbuti în nici o înfăptuire: o nădejde din cealaltă

1) Esoterice.

lume. (Din pricina acestei putinți de a face să tânjească nenorocitul, speranța era privită de Greci ca rău al relelor, ca *cel mai rău* din toate, acela care rămase pe fundul cutiei Pandorei). Pentru ca *iubirea* să fie cu putință, Dumnezeu trebuie să fie personal; pentru ca instinctele cele mai josnice să poată fi de partea lui, trebuie ca Dumnezeu să fie tânăr. Pentru osârdia femeilor se spune un sfânt frumos, în prima linie; pentru acea a bărbaților o Sfântă Fecioară. Asta cu condiția ca creștinismul să vrea să devină stăpânul solului unde cultul Afroditei și cultul lui Adonis determinaseră deja *concepția* cultului; revindecarea neprihănirei întărește violența și interioritatea instinctului religios—ea face cultul mai cald, mai entuziast, mai intens. Iubirea este starea în care omul vede mai mult lucrurile, așa cum *nu* sunt. Puterea iluzorie e în ordine ierarhică cea mai ridicată, ca putere îndulcitoare, putere *glorificătoare*. Se sufere mai mult în iubire: se sufere totul. Era vorba de a se găsi o religie în care să se poată iubi: cu iubirea te pui mai presus de cele mai rele lucruri din viață—nu le mai vezi nici de cum. Asta întru ce privește cele trei virtuți creștine, credința, iubirea și speranța: le numesc cele trei *prevederi* creștine. Budhismul e prea zăbavnic, prea pozitiv, pentru ca să mai fie încă și prevăzător în felul acesta.

24

Nu fac aci de cât să ating problema *obârșiei* creștinismului. Primul punct pentru a ajunge la soluția acestei probleme se enunță astfel: Nu se poate înțelege creștinismul de cât considerându-l pe țărâmul unde a crescut, el nu e nici de cum o mișcare de reacțiune în potriva instinctului semitic, e însăși consecința, o încheiere mai mult în înspăimân-

tătoarea 'i logică, în formula Mântuitorului: „Isbăvirea prin evrei". Iată cel al doilea punct: tipul psihologic al galileanului e încă de recunoscut, dar numai în completa 'i degenerare (care e în acelaş timp o slutire şi o suprapovară a trăsăturilor străine) ce a putut'o servi, aşa cum a fost întrebuinţat, tipul *Mântuitorului* omenirei.

Jidovii sunt poporul cel mai de seamă din istoria universală, fiindcă puşi în faţa problemei de a fi sau a nu fi, ei au preferit cu limpeziciune de vederi neliniştitoare, să existe *cu ori ce preţ*, acest preţ era *falsificarea* radicală a tot ceea ce este fire, firesc, realitate, atât ca lume lăuntrică şi ca lume exterioară. Ei se baricadară în potriva tuturor condiţiilor ce *îngăduiau* până acum unui popor să vieţuiască, ei creară o idee contrarie condiţiilor *firești*,— au reîntors, una după alta, religia, cultul, morala, istoria, psihologia, pentru a face într'un chip iremediabil *contrariul de ceea ce era fireasca lor valoare*. Întâlnim încă odată acelaş fenomen, înălţat la proporţii de nespus, şi cu toate acestea, toate astea nu's de cât o copie: lipseşte biserica creştină, în comparaţia „poporului aleşilor" ori ce pretenţie a originalităţei. De aceea evreii sunt poporul cel mai fatal din istoria universală: în ulterioara lor înrâurire ei au falsificat până într'atâta omenirea, în cât şi astăzi încă creştinul poate simţi într'un chip antievreesc, fără a se socoti ca *consecinţă extremă a judaismului*.

In a mea *Geneologie a Moralei*, am prezintat pentru întâia oară ideia contrastului între o morală nobilă şi o morală de *ură*, una născută dintr'un *nu* cu privire la cealaltă: e morala judeo-creştină în întregime. Pentru a putea spune „nu", ca răspuns la tot ceea ce reprezintă mişcarea ascendentă a vieţei, la tot ceea ce e bine născut, puterea, fru-

muşeţea, afirmarea de sine pe pământ, a trebuit ca instinctul urei, devenit geniu să şi născociască *o altă* lume, de unde ni s'a arătat această *afirmare a vieţei*, ca răul, ca lucrul osândit în sine însuşi. Psihologiceşte vorbind, poporul judeu e acela ce posedă forţa vitală cea mai anevoie de smuls. Transportat în condiţii imposibile, el să hotăreşte, liber, cu o adâncă inteligenţă a conservărei, pentru toate instinctele *decăderei*, nu s'ar fi fost stăpânit de ele, ci pentru că a ghicit o putere care'l putea face să isbutiască în potriva „lumei".

Evreii sunt contrariul tuturor decadenţilor: ei au putut să'i *reprezinte* până la iluzie, ei au ştiut să se pună în capul tuturor mişcărilor *decadenţei*, cu un *nec plus ultra* al geniului comedianului — cu creştinismul sfântului Pavel — pentru a face un ce, care fu mult mai puternic de cât toate hotărârile afirmând viaţa. Pentru categoria de oameni cari, în judaism şi în creştinism, năzuiesc la putere pentru categoria sacerdotală, *decadenţa* nu e de cât un mijloc: oamenii aştia au un interes vital să facă omenirea bolnavă şi să răstoarne, în înţeles primejdios şi defăimător, noţiunea de „bine" şi de „rău", de „adevărat" şi „falş".

25

Istoria lui Israel este inapreciabilă, ca istorie tipică a *denaturărei* tuturor valorilor firesti; indic cinci fapte cari arată această denaturare. Incă dela început, mai ales de pe vremea regilor, israeliţii se aflau, în privinţa tuturor lucrurilor, într'un *drept* raport, adică firesc. Jehova al său era expresia simţământului puterii, al bucuriei în sine, al speranţei în sine: dela el se spera victoria şi mântuirea, prin el se aştepta cu încredere ca firea să dea ceea ce doreşte poporul, mai întâi de toate ploaia.

Iahveh este Dumnezeul lui Israil, deci Dumnezeul dreptății. El este logica ori cărui popor care are puterea și are conștiința liniștită. In cultul solemn se exprimă aceste două laturi ale afirmărei unui popor; el este recunoscător pentru marile destinuri ce'l înălțară la stăpânire, el este recunoscător pentru regularitatea în succesiunea anotimpurilor și pentru întregul noroc în creșterea vitelor și a agriculturei. Această stare de lucruri rămase încă mult timp sub forma de ideal, chiar când luă sfârșit într'un chip trist: anarhia în interior, Asirianul în afară. Dar poporul păstră, ca cea mai înaltă năzuință a sa, această vedenie a unui rege care este un bun ostaș și un judecător aspru: vedenie propagată înainte de orice prin acest *profet-tip* (*critic* și satirist al momentului) Isaia. Totuși toate speranțele rămaseră neimplinite. Dumnezeul antic numai *putea* nimic din cele ce putuse odinioară. Ar fi trebuit să'l părăsească. Ce se întâmplă? Se *transformă*, se *denatură* națiunea de Dumnezeu: cu acest preț îl putură păstră. Iahveh, Dumnezeul «dreptății» numai e una cu Israil, expresia sentimentului demnității naționale: numai e decât un Dumnezeu, condițional..... Noțiunea sa devine o unealtă în mâinile agitatorilor sacerdotali. cari acum interpretează întreaga fericire ca o *răsplată*, toată fericirea ca o pedeapsă a nesupunerei față de Dumnezeu, cum un «păcat» devine în felul acesta interpretarea cea mai mincinoasă din toate; o pretinsă «lege morală» răsturnând odată pentru totdeauna concepția rațională a «cauzei» și «efectului». Când cu ajutorul răsplății și a pedepsei s'a isgonit din lume cauzalitatea firească, ai nevoia de o cauzalitate *împotriva firei*, și acum urmează tot restul a ceeace e contrariu naturei. Un Dumnezeu care *cere*,—în locul unuia care povățuiește, care la urma-urmei este expresia întregei inspirații feri-

cite a curajului și încrederei în sine... *Morala*: nici expresia condițiilor de viață și de desvoltare a unui popor, nici instinctul vital cel mai simplu, dar un ce abstract, protivnic vieței, — morala, stricăciune sistematică a imaginației, «piaza rea» pentru toate. Au ce este morala judaică, ce este morala creștină? Întâmplare care și-a pierdut nevinovăția; nenorocirea pângărită prin ideea de „păcat", bunăstarea o primejdie, o «ispită», indispoziția fisiologică otrăvită de viermele rozător al conștiinței.

26

Noțiunea de Dumnezeu falsificată; noțiunea moralei falsificată:—preoțimea judaică nu se opri aci. Nu se putea servi de întreaga istorie a poporului israelit: se discotorosi de dânsa. Preoții realizară această minune de falsificare, despre care în mare parte Biblia va rămâne un document. Cu un dispreț fără seamăn, a ori cărei tradiții, în pofida ori cărei realități istorice, ei au transcris *într'un înțeles religios* propiul lor trecut național. Au făcut din ea o neroadă unealtă de mântuire și de vinovăție cu privire la Iahveh; de pedeapsă, de adorație pentru Iehova, de răsplătire. Am resimți cu mult mai dureros acest rușinos act de falsificare a istoriei, dacă interpretarea *eclesiastică* în curs de *mii* și *mii* de ani nu ne ar fi istovit aproape cu pretențiile lor de probitate *in historicis*. Și filozofii ajutară Biserica: *minciuna* de «ordin moral» străbate întreaga evoluție a filozofiei, până la cea mai modernă. Ce înseamnă «ordinul moral» ? Existe numai, odată pentra totdeauna, o voință a lui Dumnezeu care hotărăște tot ceea ce trebuie să facă omul, sau să nu facă; că valoarea unui popor, ori a unui individ se măsoară, după cum se supune mai mult ori mai puțin voinței lui Dumnezeu; că în destinele unui

popor sau ale unui individ, voința lui Dumnezeu se arată stăpânitoare, adică ea pedepsește sau răsplătește după gradul de supunere. Pusă în locul acestei jalnice minciuni, realitatea spune: un fel de oameni paraziți care nu propășește decât în dauna tuturor formațiunilor sănătoase ale vieței, *preotul* abuzează de numele lui Dumnezeu: el numește «Stăpânirea lui Dumnezeu» o stare de lucruri în care preotul e acela care fixează valorile; el numește «Voința lui Dumnezeu» mijloacele ce le întrebuințează pentru a atinge sau menține o astfel de stare de lucruri; cu rece cinism el măsoară popoarele, epocile, indivizii, după cum au fost folositori ori s'au împotrivit proponderenței sacerdotale. Vedeți'i la lucru: sub mâinile preoților judei, *marea* epocă a istoriei lui Israel deveni o epocă de descompunere; surghiunul, îndelunga nenorocire, se prefăcu în veșnică *pedeapsă* pentru marea epocă — o epocă în care preotul încă nu era. După trebuință ei au făcut niște figuri puternice și *foarte libere* ale istoriei lui Israel, niște fățarnici mizerabili și niște ipocriți, sau chiar niște «necucernici»; ei au simplificat psihologia tuturor marilor evenimente, până la idioata formulă „a supunerii sau nesupunerii către Dumnezeu".

Un pas mai mult: «voința lui Dumnezeu», adică condiția de păstrare pentru puterea preotului, trebuie *să fie cunoscută*, — pentru a atinge țelul acesta, trebuie o «destăinuire». Altmintrelea spus: o mare falsificare literară devine necesară, se descopere «Sfintele Scripturi», se publică cu toată pompa ierarhică, cu posturi și tânguiri, din pricina îndelungatei stări de păcătuire. «Voința lui Dumnezeu» era de mult fixată, toată nenorocirea constă în aceea că s'au îndepărtat de „Sfânta Scriptură"... Și lui Moise i s'a arătat «voința lui Dumnezeu»... Ce s'a întâmplat oare? Preotul cu asprimea și pedanteria

lui, formulase, odată pentru totdeauna, marile și micile impozite cu cari îi era dator — să nu se uite cele mai bune bucăți de carne, căci preotul e un mare mâncău de biftecuri — *ceea ce voia el să aibă*, aceea «era voința lui Dumnezeu» ... De atunci toate ale vieței sunt orânduite în așa chip, încât preotul devine *pretutindeni indispensabil*. La toate evenimentele firești ale vieței: nașterea, căsătoria, boala, moartea; ca să nu mai vorbim de jertfă,— «ospățul» —apărea parazitul ca să le *falsifice* (1), pentru a le «sfinți» în graiul lui... Căci trebuie înțeles prin aceasta: orice obiceiu firesc, orice instituție naturală (Stat, justiție, căsătorie, îngrijirile de dat săracilor și bolnavilor) întreaga credință inspirată de instinctul vieței, într'un cuvânt, *tot ce'și are valoarea sa în sine*, e depreciat prin principiu, *făcut contrariu* valorii sale prin parazitismul preotului. Pentru ca să fie necesară o pedeapsă dup'o lovitură, trebuie o putere care *atribuie o valoare*, care tăgăduiește pretutindeni firea și care crează prin asta o valoare... Preotul depreciază, *pângărește* firea, numai cu prețul acesta ființează el. Nesupunerea față de Dumnezeu, adică față de preot, față de «lege» se chiamă acum «păcatul»; mijloacele de a se împăca cu Dumnezeu sunt, ca de drept, mijloacele ce asigură și mai și supunerea către preot: singur preotul «răscumpără» ... Verificate psihologic, în toată societatea preoțește organizată, «păcatele» devin indispensabile, propriu zis sunt uneltele puterii, preotul *viețuiește* prin păcate, are nevoie ca să se «păcătuiască» .., Ultima axiomă: „Dumnezeu iartă pe acela ce se pocăiește" altcum spus: *pe acela ce se supune preotului.*

---

(1) denaturase.

27

Creștinismul crește pe un tărâm cu totul *fals* unde întreaga fire, ori-ce valoare naturală, ori-ce *realitate* aveau împotrivă-le cele mai profunde instincte ale claselor cârmuitoare, o formă de dușmănie în potriva realității, dușmănie de moarte care de atunci încoace n'a mai depășit. «Poporul ales» care n'a păstrat pentru toate lucrurile de cât valori de preoți, cuvinte de preoți și care a despărțit de sine, cu o logică neinduplecată, ca un ce «necucernic, curat, păcat», tot ce mai rămâne încă puternic pe pământ, poporul acesta făuri pentru instinctele sale o ultimă formulă, consecventă până la negațiunea de sine însuși; el sfârși prin a renega *în creștinism* ultima formulă a realității, «poporul sfințit», «poporul aleșilor», însăși realitatea *judee*. Cazul e cu desăvârșire de prima ordine, mica mișcare revoluționară botezată cu numele de „Isus din Nazaret" e o *repetare* a instinctului preoțesc care nu mai sufere realitatea preotului, născocirea unei forme de existență încă și mai retrasă, a unei vedenii a lumei încă și mai ne aevea decât aceea care condiționează organizația Bisericei. Creștinismul *tăgăduiește* Biserica...

Din potrivă, nu văd care era direcția răsvrătirei prin care trecu Isus, pe nedrept poate, ca să fie promotorul, dacă această răsvrătire n'ar fi fost îndreptată în potriva bisericei Judee, biserica luată în exactul înțeles ce-l dăm astăzi acestui cuvânt. Era o răsvrătire în potriva „bunilor și dreptilor", în potriva „sfinților lui Israel", în potriva ierarhiei societății, *nu* împotriva conrupției societății, ci în contra cartei, a privilegiului, ordinea, formula. E o *lipsă de credință* în „oamenii superiori", un *nu* rostit în potriva a tot ceea ce era preot și teolog. Dar

ierarhia care, prin acest fapt, era pusă în chestie, nu fu oare aceea care pentru *o* clipă era locuința flotantă, care singura îngăduia poporului evreu să existe în mijlocul «apei», ultima posibilitate de a supraviețui, cu greu căpătată, *reședința* existenței politice autonome: un atac împotriva acestei existenți era un atac în potriva celui mai adânc instinct popular al său, în potriva celei mai dârze voinți de a trăi a unui popor din câte au existat pe pământ. Acest sfânt anarhist care chiema cel mai de rând popor, pe afurisiți și pe pescari, pe Țșândâla judaismului, la în potrivirea contra ordinei stabilite, — cu un graiu care acum ar duce cu siguranță în Siberia, dacă s'ar putea da crezare Evangeliilor, acest anarhist era un criminal politic, cu atât mai puțin cu cât un criminal politic era posibil într'o comunitate absurd de nepolitică. Asta'l duse la cruce; inscripția ce se găsia pe această cruce, e o dovadă. El muri pentru păcatele *sale*, — lipsește ori-ce rațiune de a pretinde, de și a făcut'o destul de adesea, că a murit pentru păcatele altora.

28

O atare contrazicere era oare un fapt al conștiinței? e ceeace pare fi drept, să se întrebe omul,— sau nu vom *simți-o* decât ca o simplă contrazicere? Si numai aci ne vom atinge de problema *psihologiei Mântuitorului*. Recunosc că citesc puține cărți cu atâtea greutăți ca evangheliile, Aceste dificultăți sunt de alt ordin de cât acelea ce îngăduiră savantei curiozități a spiritului german celebre și de neuitat triumfuri. E mult de atunci când, și eu, aidoma unui alt tânăr savant, sorbiam cu prevăzătoarea încetineală a filologului rafinat, opera fără de seamăn a lui Strauss. Aveam pe atunci douăzeci de ani, acum prea sunt serios pentru așa ceva. Ce'mi pasă

de consecințele «tradiției»? Cum se poate în genere numi «tradiție» legendele sfinților! Istoriile sfinților sunt literatura cea mai în doi peri din câte există: a le afla metoda științifică, *dacă nu există alte documente*, e un procedeu osândit din primul loc — o simplă trândăvie de savant!

29

Ceeace mă privește pe mine, e tipul psihologic al Mântuitorului. Acesta *ar putea* să se mențină în evangelii, chiar fără vrerea lor, de și schilodit și plin de trăsături străine: cum s'a păstrat în legende acela al lui Francisc d'Asisse. Nu e vorbirea de adevărul celor ce a făcut el, despre cele ce a spus, despre chipul cum a murit: ci de a se ști dacă se mai poate înfățișa încă tipul său, dacă a fost «păstrat»? Incercările ce au fost făcute pentru a descoperi chiar în Evanghelii, *povestea* unui «suflet» îmi par, după cât le cunosc, că dau dovadă unei uricioase nimicnicii psihologice. D-l Renan, această păpușă *in psihologicis*, a dat drept lămurirea tipului lui Isus două dintre cele mai cuviincioase din câte s'au putut da: ideea *geniului* și ideea *eroului*. Totuși, dacă este un lucru mic evangelic, e multă idee eroică. Contrariu oricărei lupte, oricărui sentiment de a se afla în luptă, s'a amestecat în instinct: incapacitatea de împotrivire ce se transformă în morală, (nu rezistă răului» cea mai profundă vorbă a evangeliilor întru cât va cheia lor) fericirea alesilor în pace, în blândețe, în incapacitatea de a fi dușmani. Ce înseamnă «vestea cea bună»? Viața adevărată, viața veșnică e găsită, — ea nu se făgăduește; ea e aci, ea este în *voi*: e viața în dragoste, în iubirea fără deducție, fără concluzie, fără distanță. Fie care e un copil al lui Dumnezeu — Isus nu acaparează absolut nimic pentru dânsul — atât timp cât el e

copil al lui Dumnezeu, fiecare este egal fiecăruia.... A face din Isus un *erou!* — Si ce neînțelegere mai e și în cuvântul «geniu»! Intreaga noastră noțiune a „spiritului" această idee de civilizație, nu are nici noimă într'o lume în care viețuiește Isus.

O vorbă cu seriozitate despre fisiologist, orice alt cuvânt ar fi cu totul altcum la locul lui... Cunoaștem o stare bolnăvicioasă de iritare a *simțului pipăitului* care se dă îndărăt în fața oricărei atingeri, care se înfioară de îndată ce apucă un obiect solid. Reducă-se un atare *habitus* la ultima consecință, — va deveni un instinct, o ură în potriva ori cărei realități, o fugă în „ceea ce nu se poate apuca" în „ceea ce nu poate fi priceput" (1), o scârbă față de ori ce formulă, de orice noțiune a timpului și spațiului în potriva a tot ce este obiceiu temeinic, instituție, Biserică: va deveni obișnuința unei lumi, în care nici un fel de realitate nu mai mișcă, o lume care nu mai e de cât „interior" al unei lumi «adevărate» a unei lumi «veșnice»... «Impărația lui Dumnezeu este în voi...»

30

Ura instinctivă contra realității: urmarea unei extreme facultăți de a suferi, a unei extreme iritabilități care în general nu mai vrea să fie „atinsă" fiindcă simte prea viu orice contact

Excluderea instinctivă a oricărei uri, a oricărei dușmănii, a tuturor granițelor și tuturor distanțelor în sentiment: urmarea unei extreme facultăți de a suferi, a unei extreme iritabilități care încearcă orice împotrivire, orice trebuință de a rezista, cu o nesuferită neplăcere (adică *primejdioasă*, *dispovățuit* de instinctul conservărei) și care nu cunoaște feri-

(1) In text insezisabil, incomprehensibil

cirea — plăcerea — decât în ne-rezistența la rău, iubirea *ca unică, și ca pe o ultimă putință în viață*....

Iată două *realități psihologice* pe cari s'a înălțat doctrina învierei. Le socotesc ca pe o sublimă desvoltare a hedonismului (1) pe baze cu desăvârșire bolnăvicioase. Epicurismul, doctrina învierei păgânismului, îi rămâne de aproape înrudită, deși supra încărcată cu o puternică doză de vitalitate Greacă și de energie nervoasă. Epicur un *decadent tipic;* pentru întâia oară recunoscut ca atare de mine. Teama durerei, chiar a durerei nespus de mică, această teamă nu *poate* sfârși altcum, decât *într'o religie a dragostei*...

31

Mi'am dat de mai înainte răspunsul la problema condiției, pentru a putea formula acest răspuns era necesar a admite că tipul Mântuitorului nu ni-a fost păstrat decât foarte slujit. Această desfigurare e foarte verosimilă; pentru multe motive un atare tip nu putea rămâne în întregime liber de adăugituri. Trebuie că mediul în care lucra această stranie figură, să fi lăsat urme asupră'i, și mai mult decât istoria, datinele primelor comunități creștine: tipul a fost îmbogățit în mod retrospectiv cu trăsături ce nu pot fi interpretate de cât prin motive de luptă și de propagandă. Această lume stranie și bolnavă în care ne introduc Evangeliile, o lume ca luată dintr'un roman rus, în care drojdia societății, bolile nervoase și nerozia „copilărească", pare să-și fi dat întâlnire, această lume trebuie să fi *îngroșat* în ori ce chip tipul; primii discipoli, în deosebi, tălmăciră cu propria lor cruzime — ca să poată pricepe

1. Sistem filozofie care face din plăcere scopul vieței.

ceva din el — o făptură în întregime alcătuită din simboluri și din ceva insezisabil: pentru ei tipul nu *există*, decât după ce a fost turnat în tipare cunoscute,.. Profetul, Mesia, viitorul judecător, stăpânul moralei, făcătorul de minuni, Ioan Botezătorul, atâtea prilejuri de rea cunoaștere a tipului. Insfârșit, să nu dăm o valoare prea mică proprietății oricărei mari slăviri, mai cu seamă când ea e schismatică. Ea șterge din făpturile venerate trăsăturile originale, ades chinuitor de ciudate: idiosincrasiile; *ea însăși nici nu le vede.* Trebuie să ne pară rău că un Dostoiewski n'a vieţuit în vecinătatea acestui interesant decadent, vreau să spun, cine-va care ar putea resimți precis farmecul cotropitor al unui amestec de sublim, de bolnăvicios și copilăresc. Un ultim punct de vedere: tipul — întru *atât cât* tipul decadenței a putut fi într'adevăr rar, ciudat de *multiplu* și contradictoriu: o atare putință nu e de exclus în întregime. Totuși se pare că totul îl disconsilia și'n cazul acesta faptul că tradiția ar trebui să fie remarcabil de credincioasă și obiectivă —dar avem motive sa admitem contrariul. In mod provizoriu există o contrazicere larg deschisă între acela ce predică pe munți, lacuri și'n livezi, care ne apare ca un Budha pe un tărâm foarte puțin indic, și acest fanatic al atacului, dușman de moarte al teologilor și preoților, pe care răutatea lui Renan l'a glorificat ca «*marele maestru al ironiei*». Nu mă îndoesc nici eu însu'mi că o mare doză de fiere — și chiar de *spirit*—nu e răspândită în tipul maestrului de cât în ciudățeniile stării de agitație a propagandei creștine; căci se cunoaște din bielșug puținul scrupul al sectarilor de a'și alcătui propria lor *apologie* în persoana maestrului lor. Când prima comunitate avu trebuință de un teolog răutăcios și foarte ager pentru a judeca, a se certa și a se mă-

nia *în potriva* teologilor, ea își *făuri* „Dumnezeul" ei, după trebuințele sale, după cum îi puse în gură aceste idei, cu totul protivnice Evangheliei, de cari nu se putea lipsi „reîntoarcerea lui Christ»- „judecata de apoi.»

32

Încă odată mă împotrivesc faptului că se înscrie această latură fanatică în tipul Mântuitorului: cuvântul *imperios* ce'l întrebuințează Renan, *anulează* el singur acest tip. „Vestea cea bună" e tocmai în faptul că nu mai sunt contraste în ea, împărăția lui Dumnezeu aparține *copților;* credința ce se deșteaptă aci nu e nici de cum cucerită prin lupte, — dela început a rămas *copilărească*. Cazul pubertății întârziate și rămasă în stare latentă în organism, este obișnuită cel puțin fisiologiștilor, ca un simptom secundar al degenerării. O atare credință e fără pizmă, nu dojenește, nu se apără: ea nu poartă de fel «sabia», nici nu-și închipuie măcar că ar putea despărți când-va, să creeze discordii. Ea nu se manifestă nici de cum, nici prin minuni, nici prin făgăduieli de răsplătire, nici chiar prin Scripturi; ea însăși este pe fie ce clipă, propria ei minune, răsplata sa, dovada ei, a sa „împărăție a lui Dumnezeu". Această credință nu se formulează, — ea *viețuește*, se apără de formule. Fără îndoială, întâmplarea mediului, limba, prealabila educație, determină un anumit cerc de concepții: întâiul creștinism nu se servește de cât de noțiuni judeo-semitice (mâncarea și băutura fac parte din sfânta Cină, această ideie de care s'a făcut un abuz așa de răutăcios, ca tot ce este evreesc). Dar să se bage bine seama, să nu se vadă altă-ceva decât un limbaj de semne, o semistică, un prilej de a vedea parabole. Nici unul din cuvintele sale nu trebuiesc luate ad lit eram,

iată condiția prealabilă a oricărei cuvântări, pentru acest antirealist. Printre indieni s'ar fi servit de ideile lui Sankhyam, printre chinezi de acelea a lui Laotse — fără să vadă în asta vre-o deosebire. Cu oare care îngăduială în expresie, s'ar putea numi Jsus un „spirit liber", — el nu se sinchisește nici de cum de tot ce s'a fixat: verbul *ucide*, tot ce este fix ucide. Ideia *experiența* «vieței», după cum singur recunoaște, îi face scârbă de ori-ce fel de vorbă, de formulă, de lege, de credință, de dogmă. El nu vorbește decât despre ceea ce e mai lăuntric: «viața» sau «adevărul» ori chiar «lumina», sunt cuvintele sale pentru acest lucru lăuntric, — restul tot, întreaga realitate, toată firea, însăși limba, nu au pentru el decât valoarea unui semn, a unui simbol. Absolutamente nu'i îngăduit să se înșele omul în această privință, ori cât de mare ar fi ispita ce se ascunde în prejudițiile creștine, vreau să zic eclesiastice (1). Acest simbolism *prin excelență* se află în afara oricărei religii, a oricărei națiuni de cult, a oricărei științi istorice și naturale, a oricărei înțelepciuni a vieței, a oricărei cunoștințe, a oricărei politici, a oricărei psihologii, a oricăror cărți, a ori cărei arte, — „înțelepciunea", sa este exact *pura ignoranța* a unor atari lucruri. *Civilizația* nu'i este cunoscută de cât din auzite, nu are nevoie să lupte în potriva ei, — el n'o tăgăduiește... Tot așa cu *Statul*, tot așa cu instituțiile civile și de ordin social, *munca*, războiul, — el n'a avut nici când motiv să tăgăduiască „lumea" nu s'a îndoit niciodată de ideia eclesiastică a «lumei»... *Tăgăduirea* este așa dar pentru dânsul un ce cu totul imposibil. De asemenea lipsește și dialectica, ca și ideia că o credință, un

(1) Joc de cuvinte ce le face Nietzsche cu *Christlich* (creștinesc) și *Kirchlich* (bisericesc, eclesiastic).

„adevăr“ ar putea fi dovedită prin argumente (dovezile *sale* sunt «lumini» lăuntrice, senzații de plăceri lăuntrice și afirmări de sine, nimic alta decât «probe însuflețitoare». O atare doctrină nu *poate* contrazice, ea nu înțelege nici de cum că mai sunt și alte doctrine, că se mai *poate* avea și altele, nu-și poate închipui cu nici un preț o judecată protivnică... Pretutindeni unde ea'l întâlnește, se mâhnește din cauza acestei «orbiri» prin compătimire lăuntrică, — căci vede „lumina“ — dar nu face obiecțiuni.

33

In întreaga psihologie a „Evangeliei“ lipsește ideea de vinovăție și de pedeapsă, ca și ideia de răsplată. „Păcatul“, ori ce raport de distanță între Dumnezeu și om e suprimată, *e tocmai „știrea cea fericită“*. Fericirea veșnică nu e făgăduită nici de cum, dar nici nu este legată de anumite condiții; ea e *singura* realitate, realul nu e, așa zicând, de cât semn...

Consecințele unei atari stări se arată într'o practică nouă, propriu zis practica evanghelică. Nu „credința“ lui îl deosibește pe creștin: creștinul lucrează, el se distinge printr'un fel de a lucra *deosebit*. El nu rezistă aceluia care este rău față de dânsul, nici prin cuvinte, nici în inima sa. El nu face deosebire între străini și băștinași, între evrei și neevrei („aproapele“ adică coreligionarul, evreul). El nu se supără pe nimeni, nu disprețuiește pe nimeni. Nu se arată tribunalelor și nu se supune nici de cum la contribuții („nu depune jurământ“). In nici un caz nu vrea să se despartă de nevastă-sa, nici chiar în cazul unei vădite necredinți. Toate astea's urmarea unui instinct.

Viața Mântuitorului nu era altă ceva de cât aceastâ practică, — moartea lui nu fu nimic mai mult de cât atât... El nu avea trebuință nici de for-

mule, nici de rituri pentru legăturile cu Dumnezeu — nici chiar de rugăciune. El a pus cu desăvârșire capăt doctrinei judee a căinței și iertării; el cunoaște singura practică a vieței, care pricinuiește sentimentul de a fi „divin," „fericit," „evangelic," pururea „copil a lui Dumnezeu". „Căința", „rugăciunea pentru iertare" nu sunt *de loc* căile spre Dumnezeu, ele sunt „Dumnezeu" — Ceea ce tu detronat prin Evangelie, era judaismul ideei „păcatului", a iertării „păcatelor", a „credinței", a „isbăvirei prin credință — orice dogmatică judee era tăgăduită în „știrea cea bună".

Adâncul instinct pentru felul în care trebuie *să trăiască* cine-va, pentru ca să se simtă «în ceruri», pentru ca să se simtă «veșnic», în timp ce cu o altă purtare nu s'ar simți nici de fel „în ceruri"; numai lucru acesta e realitatea psihologică a „învierei". O viață nouă, și nu o credință nouă....

34

Dacă înțeleg ceva în acest mare simbolist, e chiar faptul de a nu lua drept realități, drept adevăruri, de cât realitățile *lăuntrice*, și că restul, tot ceea ce e firesc, tot ceea ce are legătura cu timpul și spațiul, tot ceea ce e istoric, nu i se părea de cât ca niște semne, niște prilejuri de parabole. Ideea despre „fiul omului" nu e o personalitate concretă, care face parte din istorie, ceva individual, unic, ci un fapt „etern", un simbol psihologic, desprins din noțiunea de timp. Asta-i adevărul, afirm încă odată, și în cel mai înalt înțeles, al *Dumnezeului* acestui simbolist-tip, al „împărației lui Dumnezeu" al împărației Cerurilor", al „fiului lui Dumnezeu", *a doua personalitate* a Treimei.

Toate astea — ierte-mi-se expresia — sunt lovitura de pumn drept în ochi, O! în care ochi! —

al Evangeliei: un *cinism istoric* în insulta simbolului... Totuşi se vede lămurit, — nu toată lumea, sunt de acord, — ceea ce este arătat prin semnele „tatălui şi „fiului“ : cuvântul «fiul» exprimă *pătrunderea* în simţământul „transfigurării“ generale a tuturor lucrurilor (beatitudinea), cuvântul „tată“ *acelaş sentiment*, simţământul de veşnicie şi înfăptuire. Mi'i ruşine să amintesc ce a făcut biserica din acest simbolism: n'a pus ea oare povestea lui Amphitryon în pragul credinţei creştine? Şi o dogmă a «neprihănitei zămisliri» în afară de asta? — *Dar astfel, ea a prihănit Zămislirea.*

„Impărăţia cerurilor“ e o stare a inimei, — nu'i o stare „suprapământească“ sau chiar «după moarte». Ori ce idee de moarte firească *lipseşte* în Evangelie: moartea nu e nici de cum o punte, nici o trecătoare; ea e lipsă, fiindcă face parte dintr'o lume cu totul alta, aparentă, folositoare numai, tot atâta cât şi semnul. «Ora morţei» nu'i o idee creştină „ora», timpul, viaţa trupească şi crizele ei nu fiinţează pentru maestrul „vestei fericite“... «Domnia lui Dumnezea» nu e un ce care se adastă, ea nu are nici ieri, nici mâine, nu vine în «mii de ani», — şi este o experienţă a inimei, se află pretutindeni, şi nu e nicăieri...

35

Acest «îmbucurător trimis» muri aşa cum vieţuise, aşa cum *propoveduise*, — *nici de cum* pentru „a isbăvi pe oameni“, ci pentru a le arăta cum trebuie să vieţuiască. *Practica* o lasă pe seama oamenilor: atitudinea lui în faţa călăilor lui, faţă de învinuitorii săi şi de ori ce fel de bârfire şi pângărire — atitudinea lui pe cruce. El nu rezistă, nu'şi apără dreptul său, nu face un pas ca să îndepărteze de sine lucrul extern, mai mult încă: *îl provoacă*... Şi

se roagă, sufere și iubește cu acei cari îi fac rău... Nici de cum să se apere, nici de cum să se mânie, *nici de cum* să facă răspunzător pe cine-va... Dar tot așa nici să se împotrivească răului, *iubind răul*...

36

— Noi, cei dintâi, noi ăștia cari sântem *spirite liberate*, noi avem condițiile trebuitoare pentru a înțelege ceva, pe care 19 veacuri l'au interpretat rău,— acest adevăr devenit instinct și patimă, care poartă războiu în potriva „Sfintei minciuni", mai mult încă de cât ori cărei alte minciuni... Era nespus de departe de binevoitoarea noastră neutralitate prevăzătoare, de această disciplină a spiritului care singura permite să se ghicească lucruri atât de îndepărtate și așa de delicate: cu un nerușinat egoism s'a voit, în toate vremurile, să nu se găsiască de cât *propiul* său avantaj, contrazicerea cu Evangelia a clădit *Biserica.*

Un oare cine ar mai căuta semne, ca să descopere divinitatea ironică, care de după marele teatru al lumei, își agită degetele, n'ar găsi un mic argument în acest *uriaș punct de întrebare* care se chiamă creștinismul. Omenirea îngenunchiază în fața contrariului de ceea ce era la obârșie, înțelesul, dreptul Evangeliei; ea a sfințit în ideea de „biserică" ceea ce „înveselitorul trimis" ceea ce el socotia cu exactitate ca *mai prejos* de dânsul, ca rămas *în urma* lui. In zădar se caută o mare formă a ironiei istorice.

37

Epoca noastră e mândră de înțelesul ei istoric: cum de s'a putut ea lăsa convinsă de această nerozie, că se află în pragul creștinismului *o fabulă grosolană despre un Mântuitor și despre făcătorul*

de minuni, și că tot ceea ce este spiritual și simbolic nu s'a desvoltat de cât mai târziu? Cu totul dinpotrivă — dela moartea pe cruce — e istoria unei treptate interpretări pururi mai falsă și mai grosolană a simbolismului *primitiv*. De fie ce dată când creștinismul se împrăștia peste masele din ce în ce mai dese și mai grosoloane, cari înțelegeau din ce în ce mai puțin condițiile dintâi ale nașterii sale, se simția nevoia să se *vulgarizeze* creștinismul, să'l *barbarizeze*, absorbind în sine dogme și rituri de ale tuturor felurilor de boli mintale. Trebuința de a face credința însăși tot așa de bolnavă, tot așa de pașnică, tot așa de ordinară, după cât de bolnave, de josnice și de rând erau trebuințele ce trebuiau să le satisfacă — iată necesitatea creștinismului. *Barbaria bolnavă* îngrămădește însfârșit propria ei putere în Biserică, această formă de dușmănie față de ori ce dreptate, de ori ce înălțare sufletească, de ori ce disciplină a minței, de ori ce omenie liberă și bună. *Valorile creștine* — și valorile nobile: noi știa, cei cu spiritele libere, fost'am cei dintâi cari am restabilit acest contrast, cel mai mare din câte există!

38

Aci nu'mi înăbuș un oftat. Sunt zile când îmi vine câte un simțământ mai negru de cât cea mai neagră melancolie — *disprețul oamenilor*. Și ca să nu las nici o îndoială în privința a ceea ce disprețuiesc eu, și *pe cine* disprețuiesc, voiu spune că este omul de astăzi, cu care fatalmente sunt contimporan: Omul de astăzi, a căruia răsuflare necurată mă înăbuș. Aidoma tuturor clar văzătorilor, sunt de o mare îngăduință față de trecut, adică mă constrâng eu însu'mi *cu mărinimie*: trec cu o posomorâtă luare aminte de prevedere peste aceste miimii de ani ai

unei lumi — chiliuță ce se numește «creștinism», «credință creștină», «biserica creștină» — mă feresc de a face omenirea răspunzătoare de bolile ei mintale, dar sentimentul meu se întoarce, isbucnește de îndată ce intru în timpurile moderne, în vremea *noastră*. Epoca noastră e un timp care *știe*... Ceea ce odinioară nu era de cât bolnav, a devenit necuviincios astăzi, — în zilele noastre e o necuviință să fii creștin. *Și aci începe desgustul meu.* Privesc în preajma mea: n'a mai rămas un singur cuvânt din ceea ce se chiema odinioară «adevărul», nu mai suferim ca un preot să rostească cuvântul «adevăr», nici chiar în vârful buzelor. Chiar cu cele mai smerite cerințî de dreptate, *trebuie* să se știe astăzi că un teolog, un preot, un papă, la fie ce frază pe care o rostește, nu săvârșește numai o greșală, ci spune *o minciună*, că nu'i mai este îngăduit să mintă din «nevinovăție» sau din „neștiință"... Preotul știe și el, ca indiferent care altul, că nu mai există «Dumnezeu», nici „păcat", nici «Mântuitor», — că „liberul arbitru", ordinea morală» sunt minciuni: seriozitatea, profunda victorie spirituală asupra sa însăși, nu mai îngăduiesc nimănui să fie ignorant în această privință... Toate ideile despre Biserică sunt recunoscute drept ceea ce sunt, cea mai rea falsă plată din câte există, pentru a *deprecia* firea și valorile firești; însuși preotul e recunoscut drept ceea ce este, cea mai periculoasă speță de parazit, adevăratul păiajen negru al vieței... Știm, conștiința *noastră* știe astăzi cât prețuiesc aceste neliniștitoare născociri ale preoților și bisericei, *la ce slujesc ele.* Prin aceste născociri a fost atinsă o stare de spurcare a omenirei a căreia priveliște poate insufla groaza. Ideile «din cealaltă lume», a «judecății de apoi», a „nemuririi sufletului", a „sufletului" însuși, sunt instrumente

de tortură a sistemelor de cruzimi de cari s'au servit preoții pentru a deveni stăpâni, pentru a rămâne stăpânii... Fiecare știe asta: și *cu toate astea rămâne în vechea stare de lucruri*. Unde s'a dus dar ultimul simțământ de pudoare, de demnitate față de sine însuși, dacă bărbații noștri de Stat însăși, — un fel de bărbați în genere foarte sinceri, pe deplin anticreștini în faptă. — se mai numesc astăzi creștini și se duc la împărtășanie?.,, Un tânăr [1]) prinț în capul regimentelor sale,—superba expresie a egoismului și orgoliului poporului său — dar mărturisind *fără* rușine, că e creștin !... Cine neagă dar creștinismul? Ce'i pentru el «lumea» ? Când e ostaș, judecător, patriot; când se apără cineva, când ține la cinstea lui; când își voiește propriul lui folos, când e cineva *mândru*... Practica tuturor momentelor, fiecare instinct, fiecare prețuire devenind *acțiune*, e astăzi anticreștină; ce *lepădătură a falsității* trebuie să fie omul modern pentru ca *să nu'i fie rușine*, chiar când se numește creștin !

39

— Mă reîntorc pe urma pașilor mei, povestesc adevărata poveste a creștinismului — Cuvântul «creștinism» e și așa un non-senz — de fapt n'a fost de cât un singur creștin, și acela a murit pe cruce. «Evanghelia» *a murit* pe cruce. Ceea ce de atunci încoace, s'a numit «Evanghelie», era și așa contrariul de ceea ce viețuise Christ: o *«rea* vestire», un *dysangelium*. E fals până la non-senz să vezi într'o «credință», ca de pildă credința în mântuirea prin Christ, instinctul distinctiv al creștinismului: nu e de cât *practică* creștină, o viață ca aceea ce-a *trăit'o* cel care muri pe cruce, și care e creștină...

1) In original cuvântul tânăr lipsă, dar se subînțelege.. N. T.

In zilele noastre e cu putință o *asemenea* viață unor *anumiți* oameni, *trebuitoare* chiar: creștinismul adevărat și primitiv va fi cu putință tuturor epocelor... *Nu numai* o credință deosebită, dar o facere deosebită, *a nu face* anumite lucruri, și mai ales, a duce o altă viață...

Stările de conștiință, o credință oarecare, de pildă, a crede adevărat un lucru oarecare — toate astea (psihologul o știe) — completamente indiferent și de a cincea ordine, dacă se compară cu valoarea instinctelor: ca să vorbim mai exact, orice noțiune de cauzalitate spirituală e falsă. A reduce faptul de a fi creștin, creștinismul, la un fapt de credință, la un simplu fenomen de conștiință, e ceea ce se chiamă a tăgădui creștinismul. *De fapt n'au fost nici când creștini.* «Creștinul» nu este de cât o galimatie psihologică. A privi cât mai de aproape, *fără* a ține în seamă «credința», ar domni în el numai instinctele, și ce *instincte!* — Credința nu fu, în toate vremile, ca de pildă la Luther de cât o mantie, un pretext, un *văl*, ce tăinuia jocul instinctelor, o înțeleaptă *orbire* cu privire la domnia unor *anumite* instincte. «Credința» am și numit adevărata «*prevedere*» creștină — s'a *vorbit* mereu despre «credință», s'a *lucrat* pururea prin instinct... In lumea reprezentărilor, la creștin, nu este nimic care să atingă realitatea, din potrivă recunoaștem în ura instinctivă *împotriva* oricărei realități, elementul impulsiv, singurul impulsiv, în rădăcinile creștinismului. Ce mai urmează apoi? Că în *cele psihologice* greșeala e de o potrivă de radicală, adică determinantă pentru făpturi, adică *substanțe*. Smulgă-se de aci o singură idee, o singură realitate, și întreg creștinismul se rostogolește în neant. Privit de sus faptul acesta, cel mai ciudat din toate, rămâne o religie — nu numai motivată de greșeli, ci născocitoare și chiar genială nu numai pe

tărâmul erorilor cari primejduiesc viața și otrăvesc inima. *Și aci e un spectacol pentru zei* — pentru aceste divinități cari sunt în acelaș timp filozofi și pe cari i-am întâlnit — de pildă — în vestitele dialoguri a lui Naxos. In clipa când *desgustul* îi părăsește (și ne părăsește și pe noi!) ei devin recunoscători pentru spectacolul ce li-l procură creștinul: steluța mică, mizerabil de mică, care se chiamă Pământul, merită poate singură din pricina acestui caz ciudat, un interes divin, o privire dumnezeiască... Dar să nu depreciem pe creștin: creștinul, *fals până la nevinovăție*, întrece cu mult pe maimuță; — întâiu ce privește pe creștin, teoria descendenței devine o curată amabilitate.

40

— Soarta Evangheliei se hotărî în clipa morței, era atârnată de «cruce».,. Fu această moarte neașteptată și rușinos de mârșavă,—crucea în deobște rezervată *canaliei*, — și numai acest groaznic paradox aduse pe discipoli în fața adevăratei probleme: *Cine era omul acesta? Ce era asta?* Se înțelege foarte bine simțământul mișcat și jicnit, până'n adâncul făpturii, teama că o atare moarte poate fi *serioasa combatere* a cauzei lor, groaznicul punct de întrebare: «Pentru ce este asta?» Aci totul *trebuia* să fie necesar, să aibă o noimă,o rațiune superioară; iubirea unui învățăcel nu cunoaște întâmplarea, Numai atunci se deschide prăpastia: «Cine'i acela ce l'a ucis? Care'i era vrăjmașul său firesc?» Această întrebare țâșnește ca un fulger. Răspunsul: *judaismul stăpânitor*, clasa lui dirigătoare. De aci înainte, se afla în revoltă *contra* ordinei, Isus fu privit după aceea *ca un răzvrătit în potriva ordinei stabilite*. Pân' atunci această trăsătură războinică și negativă *lipsia* imaginei sale: mai mult încă, era tăgăduirea. Este

învederat că mica comunitate nu înțelesese esențialul, pilda dată prin această moarte, libertatea, superioritatea *asupra* ori cărei idei de răzbunare: asta dovedește cât de puțin îl pricepea comunitatea! Prin moartea sa Isus nu putea să voiască nimic alta în sine, decât să dea *dovada* cea mai strălucită a înlăturării sale..: Dar ucenicii lui erau departe de a *ierta* această moarte, ceea ce ar fi fost evangelic în cel mai înalt grad; sau chiar să *se lase pradă* unei atare morți, într'o dulce și senină liniște sufletească.. Simțământul acesta, mai puțin evangelic, *al răzbunării*, fu acela ce puse stăpânire pe dânșii. Era cu neputință ca să fie judecată cauza prin această moarte: era nevoie de "răsplată", de „judecată" (— și totuși ce poate fi mai potrivnic Evangeliei decât «răsplata», «pedeapsa», judecata!». Adăstarea populară a unui Mesia revine încă odată pe planul întâi; un moment istoric fu luat în seamă; «împărăția lui Dumnezeu» socotită ca act final, ca făgăduială! Evangelia fusese tocmai afirmarea, îndeplinirea, *realitatea* acestei «împărății»; Moartea lui Christ fu «împărăția lui Dumnezeu». Acum se înscrise în tipul maestrului tot disprețul și amărăciunea aceasta împotriva fariseilor și cărturarilor, și de aci făcut'au din el un fariseu și un cărturar! Pe de altă parte, *sălbateca* venerație a acestor suflete devotate nu mai suferiau dreptul fiecăruia de a fi copilul lui Dumnezeu, acest drept ce'l propoveduise Isus; răzbunarea lor consta în a *înălța* pe Isus într'un chip lăturalnic, a'l deslipi de ei înșiși, după cum odinioară judeii prin ura dușmanilor se despărțise de Dumnezeul lor, pentru a'l ridica în înălțimi. Dumnezeul unic, fiul unic: amândoi erau produse ale *urei*...

41

— Și de atunci s'a ivit o problemă absurdă „Cum

de *putea* Dumnezeu una ca asta? Mintea turburată a micei comunități găsi în asta un răspuns de o absurditate cu adevărat groaznică: Dumnezeu dădu pe fiul său ca jertfă pentru iertarea păcatelor. Ah! dintr'odată se sfârșise cu Evangelia! *Jertfa ispășitoare*, și asta sub forma cea mai respingătoare, cea mai barbară, jertfa *nevinovatului* pentru greșelile păcătoșilor! Ce păgânism furios! Isus nu suprimase oare ideia «păcatului?» Nu tăgăduise prăpastia dintre om și Dumnezeu, *vieţuise* aceasta unitate între om și Dumnezeu, care era *vestitorul său* cel îmbucurător?» Și *nu* era în asta un privilegiu pentru el! De îndată ce se introduce puțin câte puțin în tipul Mântuitorului: doctrina judecății și întoarcerei, doctrina morței prin jertfă, învățătura *înălțării* care escamotează orice idee de „mântuire", întreagă, singura și unica realitate a Evangeliei — în favorul unei stări după moarte. — Sf. Pavel a făcut această concepție mai logică — nerușinare a concepției! — cu această obrăznicie rabinică ce'i este propie în toate lucrurile: «Dacă Christ n'a înviat din morți, credința noastră este zădarnică». — Și dintr'odată Evangelia devine cea mai vrednică de dispreț dintre făgăduelile irealizabile, *nerușinata* doctrină a nemuririi personale. Sf. Pavel însuși în învățătura lui își făcea o *răsplătire*!

42

Se vede în acela care lua sfârșit prin moartea pe cruce o sforțare nouă, cu totul pripită, către o mișcare de domolire budistă, spre *fericirea pe pământ*, nu numai făgăduită, ci înfăptuită. Căci, am și pus'o în văz, că aceasta rămâne esențiala deosebire între cele două religii ale decadenței: budismul nu făgăduiește, ci îndeplinește, creștinismul promite totul, dar *nu îndeplinește nimic*. «Buna vestire» fu

urmată de-aproape de cel mai rău «vestitor» dintre toți vestitorii: acela al Sfântului Pavel. In el se încarnează tipul contrariu, «vestitorului vesel», geniul în ură, în vederea urei, în neîndurata logică a urei. Câte lucruri n'a jertfit urei „dysangelistul" acesta! Mai întâi de toate pe Mântuitorul: îl țintui pe crucea lui. Viața, pilda, predica, moartea, înțelesul și dreptul oricărei Evangelii — nimic nu vor ființa decât afară de ceeace înțelegea în ura lui acest calpuzan, nimic alta decât ceeace îi putea fi de folos. *Nici o* realitate, *nici un* adevăr istoric! Și încă odată instinctul preoțesc al jidovului săvârși aceiași mare crimă în potriva istoriei, șterse cu simplicitate ieri și alăltăieri din creștinism, *născoci* o istorie a întâiului creștinism. Mai mult încă, Sft. Pavel falșifică din nou istoria lui Israel, pentru ca să'l facă să apară ca prefața actelor *sale*: toți profeții au vorbit despre „Mântuitorul" *său*. Biserica falsifică mai târziu până și istoria omenirei, pentru a face din ea preludiul creștinismului... Tipul Mântuitorului, doctrina, practica, moartea, înțelesul morței, chiar după moarte, — nimic nu-rămase neatins, nimic numai păstra asemănarea cu realitatea. Sfântul Paul mișcă pur și simplu centrul de gravitate al ori cărei existenți, *în dărâtul* acestei vieți, în *minciuna* lui Isus „înviat". In fond el nu se putea servi de loc cu viața Mântuitorului, — avea nevoie de *moartea* pe cruce și încă de altă ceva..... A crede în sinceritatea unui Sft. Pavel, care își avea patria în sediul principal al raționalismului stoic, când cu halucinare se pregătia o *dovadă* a supraviețuirei Mântuitorului, sau chiar să creadă într'o poveste că *el* fu acela care avu această nălucire, ar fi o adevărată *nerozie* din partea unui psiholog: sfântul Paul voi țelul, *deși* voia și mijloacele. Ceeace nu credea nici el, nerozilor le aruncă el doctrina *lui*. Trebuința *sa* era *puterea*, cu

sfântul Pavel preotul voi încă odată puterea, el nu se putea servi decât de idei, de învățăminte, de simboluri ce tiranizau mulțimile care formează turmele. Ce-a împrumutat Mahomet mai târziu din creștinism? Născocirea sft. Paul, mediul său de tiranie sacerdotală pentru a forma turmele: credința în nemurire—adică *doctrina judecății viitoare!*

43

Când nu se mai pune centrul de gravitate al vieții în viața de aci, ci în «cea de dincolo» —*in neant*, i s'a răpit vieței centrul său de gravitate. Marea minciună a nemuririi personale distruge ori ce rațiune, oriçe natură în instinct -- tot ce este în instinct e binefăcător, vital, tot ce făgăduește viitorul, deșteaptă acum ne;ncrederea. A trăi în așa fel ca să nu mai aibă *rațiunea* de a trăi, *asta* devine acum rațiunea vieții, La ce bun spiritul public, la ce bună recunoștința pentru obârșii și strămoși, la ce bun să colaboreze, să aibă încredere, să se ocupe de binele obștesc și să'l încurajeze? — «Atâtea ispite», atâtea abateri dela «calea dreaptă» — «*un singur* lucru e necesar». Ca să fie fiecare „suflet nemuritor" și de rang egal cu fiecare, ca în totalitatea «făpturilor, «mântuirea» *fiecăruia* poate revindica o veșnică importanță, că micii fățarnici, smintiții pe trei sferturi, să aibă dreptul a'și închipui că pentru el legile firei pot fi *înfrânte* fără încetare — o atare gradație a tuturor egoismelor, până la infinit, până la *neobrăzat*, nu poate fi vădită prin destul dispreț. Și totuși creștinismul trebuie să fie *victoria* acestei jalnice măguliri a deșertăciunei personale, -- pe aci o atras la sine, tot ce este josnic de răsvrătit, toți acei ce nu și-au avut partea lor, spuma și lepădătura omenirei. «Mântuirea sufletului,» altcum zis; «lumea se învârtește în jurul meu...» Otrava învă-

țătoare: «drepturile *egale* pentru toți» — această otravă a împrăștiat-o creștinismul prin principiu, creștinismul ne distruge fericirea pe pământ... A *acorda* nemurirea lui Petru și Pavel fu până în prezent atentatul cel mai uriaș, cel mai rău în potriva omenirei *nobile*. — Și să nu prețuim ca o prea slabă valoare fatalitatea care s'a strecurat din creștinism până în politică! Nimeni nu mai are astăzi îndrăzneala privilegiilor, a drepturilor de stăpânire, a sentimentului de respect către sine și aproapele, — *patosul distanței*. Politica noastră e *bolnavă* de lipsă de curaj! Aristocratismul simțământului a fost cel mai subpământeşte minat de minciuna egalității sufletelor, și dacă credința în „drepturile celui mai mare număr« face revoluțiile e fără nici o îndoială — creștinismul, sunt aprecierile creștine cari transformă orice revoluție în sânge și crimă! Creștinismul e o răsvrătire a tot ce se agață, în potriva celui ce se înalță: evangelia celor «mici», *te face* mic...

44

Evangeliile sunt documente neprețuite în favoarca conrupției deja constatată *în sânul* celor dintâi comunități creștine. Ceea ce duse cu bine sfântul Paul mai târziu, cu cinismul logic al rabinului, nu era decât un fenomen de descompunere care începu la moartea Mântuitorului. Nu se pot citi cu destule prevederi aceste Evangelii; ele au dificultatea lor, în dărătul fiecărui cuvânt. Mărturisesc, și *contrastul* oricărei conrupții naive, rafinarea în cel mai înalt grad, stăpânirea în conrupția psihologică, sunt pentru psiholog o plăcere de prima ordine. Evangeliile trebuesc luate în parte. Biblia în genere nu sufere asemănările. Te afli între evrei: *întâiul* punct de vedere pentru a nu pierde din vedere firul. Această prefăcătorie de sine sub un «ce sfânt», cu desăvâr-

șire genial, nicicând atins, chiar de departe, în cărți și de oameni, această falsă batere de monedă a cuvintelor și gesturilor devenită o *artă*, nu e nici întâmplare a unui dar individual, nici a unei oare care firi exceptionale. Aci trebuie *rasa*. In creștinism meșteșugul de a minți cu sfințenie, fapt care este întregul judaism, o ucenicie dintre cele mai serioase și o tehnică a mai multor veacuri,—ajunge să fie ultima desăvârșire. Creștinul, această *ultima ratio* a minciunei, e judeu, pururea evreu, și mai israelit, întreit jidov... Voința de a nu întrebuința ca principiu decât idei, simboluri, atitudini dovedite prin practica preotului, refuzul instinctiv a orice *altă* practică, a oricărei *alte perspective* a valorii și necesității — nu e numai tradiție, ci *moștenire*: prin această ereditate lucrează firea. Intreaga omenire, chiar cele mai bune creere a celor mai bune epoci — (unul singur exceptat care poate să nu fie un monstru) s'a lăsat a fi amăgit. S'a citit Evangelia ca o *carte a nevinovăției*: nici cel mai mic semn care să arate cu ce stăpânire de sine s'a făcut comedia. Totuși, dacă am *vedea*, fie chiar în treacăt, toate aceste ciudate joimărițe, acești sfinți artificiali, s'ar isprăvi cu dânșii,— și de oarece nu citesc nici o vorbă fără a vedea atitudini, *pentru mine s'a sfârșit cu ei*. Ei au un anumit chip de a'și ridica ochii, pe care nu'l pot suferi. Din fericire, pentru cea mai mare parte a oamenilor, cărțile nu sunt decât *literatură*. Nu trebuie să se lase isgoniți: „Nu judecați!" spun ei, dar trimit în iad tot ce se află în drumul lor. Făcând pe Dumnezeu judecător, judecă ei înșăși; mărind pe Dumnezeu, se glorifică pe ei înșăși; *pretinzând* virtutea de cari sunt capabili, — mai mult încă, aceea de care au nevoe ca să se mențină, — își dau aparența că luptă pentru virtute, aparența unei lupte pentru domnia virtuței. «Trăim, murim, ne

jertfim *pentru bine*» (» adevărul», «lumina», împărăția lui Dumnezeu»): de fapt nu fac decât ceeace nu se pot stăpâni să nu facă. Făcând pe smeriții, ca niște vicleni, ghemuiți în colțurile lor, trăind în umbră cu umbrele, ei își fac din asta o *datorie*: smerenia vieței li se arată ca o datorie, ea e o dovadă mai mult a cucerniciei lor. O! acest smerit fel de minciună nevinovată, înduioșată! «Virtutea însăși trebuie să mărurisească pentru noi» ... Citească-se Evangeliile ca niște cărți de adimenire prin *morală*: morala e în mâna acestor oameni mici, ei știu ce este moral în ea!. Omenirea mai bine se lasă *târâtă de vârful nasului* la mijloacele moralei!, In realitate *înfumurarea nerodă*, conștientă că se simte *aleasă*, face pe modesta: s'a așezat acest *sine*, comunitatea", «bunii și drepții», odată pentru totdeauna, pe deoparte, lângă acea a „dreptății" — și restul «lumii»; de cealaltă parte... Era cea mai primejdioasă nebunie a măreților, din toate câte au fost pe pământ: mici lepădături fățarnice și minciunoase au pus mâna, încetul cu 'ncetul pe ideile «Dumnezeu» «adevăr», «lumină», «spirit», «dragoste», «înțelepciune», „viață", ca și cum aceste idei erau întru cât va sinonimele propriilor lor făpturi, pentru a însemna despărțirea dintre ei și «lume»; adevărați ovreiași copți pentru tot felul de căsuțe, învârtiră valurile *după ei înșuși*, ca și cum creștinul era înțelesul, sarea, măsura și *judecata de apoi* a întregului rest... Astfel ajunse cu putință fatală existență unui fel de nebunie a măreților vecine, de aceași rasă, ca nebunia *judaică*: de îndată ce se deschise prăpastia între evrei și creștinii tăiați împrejur, numai rămânea nici o alegere de făcut pentru cești din urmă, le era trebuincios să întrebuințeze — în potriva judeilor înșăși — aceleași procedee de păstrare de sine ce le-o povățuia instinctul lor judaic, în timp

ce evreii nu le întrebuinţaseră pân'aci decât în potrivă-le, decât înpotriva celor păgâni. Creştinul nu e decât un jidov de „o credinţă mult mai liberă".

45

Dau câteva pilde despre ceea ce şi-au vârît în cap oamenii ăştia mititei, despre ceea ce-au *pus în gura* învăţătorului lor: nimic alta de cât mărturisirile «Sufletelor alese».

„Şi dacă sunt pe undeva oameni ce nu vă primesc, nici nu vă ascultă, retrageţi-vă de acolo şi scuturaţi-vă praful de pe picioare, pentru ca asta să vă servească de mărturie. Adevăr vă spun vouă: că în ziua judecăţei Sodoma şi Gomorrha vor fi tratate cu mai puţină asprime de cât oraşul acesta." (Marcu VI. 11). Cât de *evangelică* este spusa asta!

„Iar dacă vreunul, din aceştia ar jigni pe unul dintre mititeii ăştia, cari cred, mai bine ar fi de el, să i se atârne de gât o piatră de moară şi să-l arunce în mare". (Marcu IX|42). Cât de *evanghelic* este!

„Şi dacă ochiul tău prilej de cădere este, smulge-l pre el; mai bine va fi pentru tine să intri în împărăţia lui Dumnezeu numai cu un ochiu, de cât să ai doi şi să fii svârlit în Gehena, unde viermele nu moare şi focul nu se stinge.", (Marcu IX. 47). Nu e vorba tocmai de ochiul cu pricina...

„Adevăr grăiesc vouă, unii dintre aceia ce sunt aci, nu vor muri, până ce nu vor vedea împărăţia lui Dumnezeu venind cu putere şi mărire." (Marcu, IX, 1), Straşnic minţi voinice!...

„Dacă cineva vrea să vină după mine, să se lapede de sinc, şi iee'şi povara crucei şi să mă urmeze. *Căci*... „(*Observaţia unui psiholog*: morala creştină este combătută prin ale ei „*căci*", motivele" sale combat, — asta'i creştinesc". (Marcu, VII, 34).

„Nu judecaţi, *pentru ca* să nu fiţi judecaţi... Veţi

fi măsurați cu măsura de care *voi* veți sluji ca să măsurați." (Matei VII, 1). Ce concepție de dreptate a unui judecător „integru"!...

„Dacă iubiți pe acei ce vă iubesc, au *ce răsplată meritați voi?* Au tot așa fac și vameșii? Ci dacă salutați pe frații vostri, *au ce faptă deosebită faceți voi?* Au păgânii nu tot așa fac?" (Matei, VI, 16). Foarte compromițător pentru „părintele" cu pricina.

„Căutați mai întâi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea sa; și toate lucrurile acestea vă vor fi date pe deasupra". (Matei VI, 33). Toate acestea; adică hrana, vestmintele, toate cele trebuitoare în viață. O *greșeală* pentru a ne exprima în chip discret.., Indată după aceea Dumnezeu se ivește ca croitor, cel puțin în anumite cazuri.

„Bucurați-vă și vă 'nveseliți în ziua aceea, tresăriți de bucurie, pentru că mare fi-va răsplata voastră în ceruri; căci așa își tratau părinții lor pe profeți. (Luca, VI, 23). *Nerușinată mitocănime*! Se și aseamănă cu profeții.

„Au nu știți că voi sunteți templul lui Dumnezeu și că duhul lui Dumnezeu sălășluiește în voi? Dacă cineva nimicește templul lui Dumnezeu, Dumnezeu nu'l va nimici, căci sfânt este templul Domnului, și în voi este el. (Sfântul Pavel, I, *scrisori către Corinthieni* III, 16). Nu se poi disprețui îndeajuns atari idei.

„Au nu știți că sfinții judeca-vor lumea? Și prin voi este judecată lumea, au sunteți nevrednici de a face cele mai mici judecăți? (Sfântul Pavel: I *Scrisori către Corinthieni*, VI. 2). Din nenorocire, nu e numai cuvântul unui nebun închis. *Acest groaznic șarlatan* continuă cuvânt cu cuvânt: „Au nu știți că noi judeca-vom îngerii? Și că nu vom judeca cu mai mare strășnicie cele lumești ale vieței?"

„Dumnezeu n'a convins nebunia înțelepciunii

lumei? Căci de oarece lumea, cu a ei înțelepciune, nu l'a cunoscut nici de cum pe Dumnezeu în înțelepciunea sa, plăcutu-i-a lui Dumnezeu să isbăvească pe credincioși prin nebunia predicei. Printre voi cei chemați, nu sunt nici mult înțelepți, nici mult puternici, nici mult mai nobili. Dar a ales cele slabe din lume pentru a contopi pe cei puternici; și a a ales Dumnezeu cele mai josnice din lume și cele ce se disprețuesc, cele ce sunt nimica, spre a reduce la nimic cele ce sunt, pentru ca nici un om să nu se preamărească înaintea lui Dumnezeu. (Sfântul Paul: I *către Corinthieni* I. 20 și următorii).

Pentru a pricepe acest pasaj, o dovadă cu totul de mâna întâia pentru psihologia oricărei morale a Țșândălei, citească-se partea întâia a *Genealogiei Moralei*: pentru întâia oară am pus în lumină contrastul între o morală nobilă și o morală a Țșândălei, născută din ură și răsbunare neputincioasă. Sfântul Pavel era cel mai mare dintre apostolii răsbunărei.

46

Ce urmează apoi? Că bine este că se pune mănuși când se citește Noul Testament. Vecinătatea atâtor necurăți, aproape că te obligă la asta. Să cercetăm pe «primii creștini», întrucâtva la fel cu jidovii polonezi: nu e nevoie să li se impute nici cât e negru sub unghii. Amândoi miroase urât. Zadarnic am căutat în evanghelie, o singură urmă simpatică; nimic nu se află aci, care să fie liber, bun, fățiș, sincer. Omenirea nu și-a făcut încă întâile ei începuturi, — instinctele de *curățenie* lipsesc. Nu sunt de cât instincte rele în Noul Testament, nu e măcar curajul acestor porniri. Totul e aci lașitate, ochii închiși, înșelăciune voluntară. Orice altă carte devine curată, îndată ce citești Noul Testament: ca să dau

o pildă, am citit cu încântare, imediat după Sft. Paul — pe acest încântător și obraznic zeflemisitor care se numește Petroniu, Petroniu despre care s'ar putea spune ceeace scria Boccacio despre Cesar Borgia ducelul de Parma: *è tutto festo* — nemuritor de sănătos, nemuritor de vesel și bine isbutit. Dar acești micî șarlatani se înșeală în cea ce'l mai esențial. Ei atacă, dar tot ce este atacat de dânșii, devine *distins*. Un «prim creștin» nu murdărește pe cel ce'l atacă. Din potrivă: e o cinste să aibă împotriva sa pe «primii creștini». Nu se citește Noul-Testament fără o preferință pentru tot ce'i maltratat, — fără a mai vorbi «de înțelepciunea acestei lumi», pe care un nerușinat agitator încearcă deasurda s'o prefacă în nimic, prin «zadarnice discursuri». Dar însăși fariseii și scribii câștigă având atari dușmani: trebue că vor fi prețuind ei ceva, pentru ca să fie urâți într'un chip atât de necinstit. Ipocrizie — e o imputare ce *cutezau* s'o facă «cei dintâi creștini»! La urma-urmelor ei erau *privilegiați*: asta'i de ajuns, ura Țsândălei numai are trebuință de motive: «Primul creștin» și tare mi'i teamă ca și «ultimul creștin — *vieții-va poate vreme îndelungată, pentru ca să'l mai văd* — se răsvrătește în josnicele instincte în potriva a tot ce este privilegiat, — el trăiește, luptă pururi pentru „drepturile egalilor"! Mai de aproape privit, el nu are alegerea. Dacă el însuși vrea să fie «alesul lui Dumnezeu», sau chiar „templul lui Dumnezeu" or «judecătorul îngerilor» — orice alt principiu al alegerii, de pildă după simțul dreptății, după spirit, bărbăție și mândrie, după frumusețea și libertatea minței, devine pur și simplu «lumea» — *răul* în sine. Morală: fie care cuvânt în gura unui „creștin din tăi" e o minciună, fiecare din faptele lui, o [illegible] instinctivă — toate valorile ei, toate scopurile sale,

sunt ruşinoase, dar *tot* ceeace urăşte el, toţi *aceia* pe cari îi urăşte *câştigă în valoare*. Creştinul, preotul creştin mai ales ese un *criterium pentru valoarea lucrurilor*. Trebuie să mai spun că în tot Noul Testament nu se iveşte decât o *singură* figură ce trebuieşte onorată? Pilat, guvernatorul roman. A lua în serios o ceartă între jidovi, nu se putea hotărî el la una ca asta. Un evreu mai mult ori mai puţin—ce interesează? Nobila ironie a unui roman faţă de care s'a făcut un nerușinat abuz cu cuvântul «adevăr», a îmbogăţit Noul-Testament, cu unicul cuvânt ce *are valoare*, care este *critica lui, nimicirea* sa însăşi: «Ce este adevărul?»

47

Că *nu* vom putea găsi pe Dumnezeu, nici în istorie, nici în natură, nu asta ne desparte — din potrivă a nu simţi sentimentul divinităţii faţă de cela ce este cinstit ca Dumnezeu, a găsi lucrul acesta vrednic de plâns, absurd, vătămător, a vedea în asta nu numai o greşeală, ci un *atentat* la viaţă.... Tăgăduim pe Dumnezeu,.. Dacă ni s'ar *arăta* acest Dumnezeu ce al creştinilor, am crede şi mai puţin în el,

In formulă *Deus qualem Paulus creavit, dei negatis.* (1). O religie ca creştinismul, care nu se atinge în nici un punct de realitate, care'şi dă ochii peste cap de îndată ce vr'un colţişor al realităţei îi încape între degete, o atare religie va fi pe bună dreptate, duşmana de moarte a înţelepciunei lumii, «vreau să spun ştiinţei», ea va încerca toate mijloacele pentru a otrăvi, a bârfi, *a defăima* disciplina minţei, curăţia şi asprimea în cele ale conştiinţei spiritului, nobila răceală, nobila libertate e mintei.

(1) Dumnezeul pe care l'a creat Paul, este Dumnezeul tăgăduirei.

«Credința» atât ca imperativ, este *veto* în potriva științei, în practică minciuna cu ori ce preț... Sfântul Paul *înțelese* că minciuna, că «credința», era trebuitoare; și mai târziu biserica înțelese și ea pe sf. Paul; — Acest «Dumnezeu» pe care l'a scornit sft. Paul, un «Dumnezeu» care nimicește înțelepciunea lumei» (într'un înțeles mult mai strâmt de cât cei doi mari protivnici ai ori cărei superstiții: filologia și medicina), nu'i de fapt de cât o *hotărîre* determinată de sft. Paul, de a numi «Dumnezeu» propria sa voință; *Thora* este arhi-jidovesc, Sfântul Paul nimicește „înțelepciunea lumei": dușmanii săi, *bunii* filologici și medici ai școalei alexandrine, și'n potriva lor s'a războit el, fără a fi totodată și *antichrist*. Ca filolog te uiți pe *după* «cărțile sfinte», ca medie din *dărătul* gârbovirei și neputinței creștinului-tip. Medicul spune «*de nevindecat*», filologul zice: „șarlatanism",

48

Înțelesu-s'a bine faimoasa poveste care se află la începutul Bibliei — povestea cu groaza lui Dumnezeu în fața *științei*? N'a fost pricepută, Această carte *prin excelență* preoțească începe, cum i se și șade, cu marea greutate lăuntrică a preotului: pentru el nu e decât o singură primejdie, deci pentru «Dumnezeu» nu este decât o singură mare primejdie.

Dumnezeul cel vechiu, în totul numai «spirit», întru totul mare preot, desăvârșire în întregime, se preumblă în grădina lui: totuși se plictisește. In potriva plictiselei, de-asurda se luptă Dumnezeii. Ce face atunci? Născocește pe om, — omul e o distracție... Dar iată că și omului i se urăște. Mila lui Dumnezeu pentru singura trudă care este însușirea tuturor paradisurilor, nu cunoscu hotare; atunci el făuri și alte *animale*. *Intâiul* dispreț a lui Dumnezeu:

omul n'a putut să se distreze, nici animalele, — el domni asupralor, el nu voi să fie „animal". Deci Dumnezeu făuri pe femeie. Și într'adevăr plictiseala încetă — și multele altele tot așa! Femeea fu *al doilea* dispreț a lui Dumnezeu.— Prin firea ei ori-ce femee este un șarpe: «Hera» — e ceea ce știe fiecare preot; «Prin femee vine *orice* rău în lume» — e iarăși cea ce știe orice preot. „*Deci știința* purcede și ea tot dela dânsa..." Femeia l'a făcut pe bărbat să mănânce din pomul conștinței. — Ce se întâmplă apoi? Dumnezeul antic fu cuprins de panică. Omul însuși devenise *cel mai mare* dispreț al său, își crease un protivnic, știința *te face egal cu Dumnezeu*, s'a sfârșit cu preoții și cu zeii, dacă omul devine științific! — *Morala*; Știința e lucru oprit în sine, numai ea este oprită. Știința e *întâiul* păcat, germen al oricărui păcat, al păcatului original. *Numai asta e morala.* «Nu vei cunoaște»; restul urmează dela sine. Panica lui Dumnezeu nu'l împiedică să fie *viclean*. Cum să se *apere* în potriva științei? Fu multă vreme cea mai mare problemă a sa. Răspuns: Omul să iasă din Paradis. Fericirea, trândăvia, evoacă gândirile, — toate gândurile sunt cugete rele.., Omul nu *trebuie* să cugete. Și «preotul în sine» născocește suferința; moartea, pericolul mortal al sarcinei, tot felul de mizerii, bătrânețea, grija și mai întâi de toate *boala*, — nimic alta decât mijloacele de luptă cu știința! Mizeria nu îngăduie omului să cugete,.. Și ori ce ar fi! o groază! opera conștiinței se înalță uriașă, dângănind de îngropăciune amurgului zeilor. — Ce'i de făcut? — Străvechiul DumnezeP născoci *războiul*, el desparte noroadele, face ca oamenii să se nimicească reciproc (preoții au pururea trebuință de războiu...) Războiul este între altele un mare turbură-serbare a științei! De necrezut! Conștiința *emanciparea de jugul preoțesc* sporește războaiele. Și

vechiul Dumnezeu ia o ultimă hotărâre: „Omul a devenit științific, — *asta nu slujește la nimic, trebuie înecat!*“

49

Am fost înțeles? Începutul Bibliei conține *întreaga* psihologie a preotului. Restul nu cunoaște de cât o singură primejdie mare; știința, — noțiunea sănătoasă a cauzei și efectului. Dar știința nu propășește în genere, de cât sub condiții bune, trebuie să aibi timpul, trebuie să ai duhul *restului*, pentru „a cunoaște... «*Deci* trebuie făcut omul cât mai nefericit»— a fost logica de *toate* vremurile; logica preotului. Se ghicește ceea ce a intrat în lume, conform acestei logici; — «păcatul», ideia de vinovăție și de pedapsă, tot „ordinul moral“ a fost născocit *în potriva* științei, în contra isbăvirei omului din mânile preotului... Omul *nu* trebuie să iasă, el trebuie să privească în sine însuși; el nu trebuie să vadă lucrurile, cu judecată și socotință pentru ca să învețe, nu trebuie să vadă totul: El trebuie să *sufere*. Și *trebuie* să sufere în așa fel, ca să aibă în totdeauna nevoe de preot.— Jos medicii! *Un mântuitor e ceea ce trebuie.* Ideea de greșeală și de pedeapsă, cuprinzând în ea doctrina «harului», a «mântuirei», a «iertărei,» — *nimic* alta de cât *minciuni* fără nici o realitate psihologică, născocite pentru a nimici în om *simțul cauzelor*: atentate în potriva ideei de efect și cauză! Și nu e *nici de cum* un atentat cu pumnul, cu cuțitul, cu sinceritatea în ură și dragoste. Nu, instinctele cele mai lașe, cele mai viclene, cele mai josnice sunt în joc. *Atentate* preoțești! atentate de *paraziți!* Vampirismul palidelor și subpământeștelor lipitori! Dacă consecințele firești ale unui act nu's mai «firești,» dar dacă se închipuiesc a fi pricinuite de nălucile superstițiilor, de «Dumnezeu», de «duhuri», de «suflete»

ca consecinți «morale», răsplată, pedeapsă, înștiințare, mijloc de educație», este că condiția cea dintâi a conștiinței e distrusă — *și cu asta s'a săvârșit cea mai mare crimă în potriva omenirei.* Păcatul, încă odată spus, această formă de spurcăciune, a omenirei *în cel mai înalt grad*, a fost născocit pentru a face cu neputință știința, cultura, orice înălțare, orice noblețe a omenirei: preotul *domnește* prin născocirea păcatului.

50

Nu mă pot scuti aci de o psihologie a „credinței" și „credincioșilor", în folosul însuși al «credincioșilor.» Dacă și astăzi sunt încă, de aceia cari nu știu până la ce punct e *nerușinat* lucru să fii „credincios" — *sau chiar* întru cât e un simptom al *decadenței*, a voinței vieții sbrobite, mâine vor ști-o. Glasul meu mișcă chiar și pe aceia ce aud rău. Se pare că există printre creștini — dacă voiu fi înțeles eu bine — un fel de criteriu al adevărului ce se numește „proba puterei". „Credința isbăvește; deci ea este adevărată". S'ar putea obiecta mai întâi că mântuirea ce va să vină, nu-i dovedită — ci numai *făgăduită* — mântuirea e legată de condiția «credinței», *trebuie* să fii mântuit, de oarece crezi. Dar cum s'ar dovedi că ceeace făgăduește preotul credinciosului, acest „dincolo" care scapă oricărui control? — Pretinsa «dovadă a puterii» nu este deci în fondul ei de cât o credință în îndeplinirea celor ce făgăduiește credința în formula: „Cred că credința mântuiește; — *deci* e adevărată". Dar asta ne și călăuzește până la capăt. Acest «deci» ar fi absurditatea însăși, prefăcută în criteriu de adevăr. Să admitem totuși, cu puțină deosebire, că mântuirea ce va să vină, este dovedită prin credință — (*nu* numai dovedită, *nu* numai făgăduită de gura suspectă a unui preot) mântuirea — în chip

mai tehnic spus, *plăcerea* — să fie ea oare cândva o dovadă a adevărului? Ar fi tot așa de puțin, ca și când senzațiile plăcerei se amestecă în a răspunde la întrebarea «care'i adevărul?» aproape avem dovada contrariului și'n toate cazurile cea mai mare neîncredere în «adevăr». Dovada «plăcerii« e o dovadă *a* «plăcerei» — nimic mai mult; cum s'ar putea ști că judecățile *adevărate* pricinuiesc o mai mare plăcere de cât falsele judecăți, și că potrivit unei armonii de mai înainte stabilită. ar atrage după sine neapărat senzațiile plăcerei? — Experiența tuturor minților serioase și profunde propoveduiesc *contrariul*. S'a trebuit cuceri prin luptă fiecare părticică de adevăr, a trebuit să se jerfiască tot ce ne stă pe inimă, tot ce iubia dragostea și încrederea noastră în viață. Trebuie să avem pentru asta măreția sufletească: serviciul adevărului este cel mai aspru serviciu. Ce se numește deci a fi sincer în cele ale minței? A fi aspru față de inima sa, a disprețui «sentimentele frumoase», a'și face o chestie de conștiință din fiecare „*da*“ și „*nu*“! ——— Credința isbutește; *deci* ca minte...

51

Că în anumite împrejurări credința mântuiește, că cerească fericire încă nu dă o adevărată *părere* a unei idei fixe, că credința nu hurnește munții din loc, ci îi *așează* ades acolo unde li'i locul; o grăbită vizită într'o *casă de nebuni* va da o suficientă dovadă despre asta. Totuși nu unui preot: căci acesta tăgăduește din instinct, că boala este boală, că o casă de nebuni este o casă de nebuni. Creștinismul are *nevoie* de boală, aproape tot atât cât a avut trebuință antichitatea greacă de un excedent de sănătate; a îmbolnăvi, iată adevărata gândire de apoi în capul întregului sistem reînvietor al bisericei. Și

biserica însăşi nu e oare casa catolică de nebuni ca-cel din urmă ideal? Pământul în întregime o casă de nebuni? Omul religios aşa cum îl vrea Biserica e un *decadent* tip; epoca în care o criză religioasă se agaţă de un popor este de fiece dată însemnată printr'o epidemie a unei boli nervoase; lumea «lăuntrică» a unui om religios se aseamănă — de te poţi înşela — cu «lumea lăuntrică» a unui om obosit peste măsură şi istovit; stările «superioare» pe cari creştinismul le-a aşezat mai presus de omenire, ca valoare a tuturor valorilor, sunt forme epileptoidice. Biserica n'a canonizat de cât nebuni, (sau pe marii şarlatani *in majorem Dei honorem* [1])... Mi-am îngăduit odată a privi tot *training*-ul fericirei cereşti şi a mântuirei creştinilor (ce se studiază astăzi mai bine în Anglia) ca pe o *nebunie circulară*, metodic produsă, pe un tărâm cu desăvârşire bolnăvicios, de mai înainte pregătit. Nimeni nu are libertatea de a deveni creştin: nu este «convertit» la creştinism — trebuie să fie în deajuns bolnav pentru asta.., Noi ăştia, care avem *curajul* sănătăţei şi de asemenea dispreţul, cum mai avem *noi* dreptul să dispreţuim o religie care a propoveduit să'şi uite de trup! care vrea să se discotorosiască de suflet! care face un «merit» din hrana neîndestulătoare! care combate în sănătate un fel de duşman, de diavol, de ispită! care s'a convins că se poate purta un «suflet desăvârşit» într'un trup cadaveric şi care încă mai are trebuinţa de a'şi făuri o idee nouă despre „desăvârşire", o făptură palidă, bolnăvicioasă, idiot de fanatică, «sfinţenia,» sfinţenia care ea însăşi nu e de cât simptomul unui trup sărăcit, enervat, incurabil de conrupt!... Mişcarea creştină, într'atât cât e o mişcare europeană, este făurită mai întâi de îngrămădirea

1. Intru cea mai mare cinste a lui Dumnezeu.

elementelor scoase din uz şi a rămăşiţelor tuturor speciilor (ei sunt cei ce caută puterea în creştinism). Ea nu exprimă *nici de cum* degenerarea unei rase, dar este un conglomerat şi o agregare a formelor decadenţii venind de pretutindeni, îngrămădite şi căutându-se reciproc. Nu este, cum se crede, stricăciunea antichităţei, a *nobilei* antichităţi care făcu cu putinţă creştinismul: nu se poate combate cu destulă violenţă idiotismul savant care şi astăzi încă, menţine un atare fapt. In epoca în care straturile Tsândelei bolnave şi stricate se creştinară în tot imperiul roman, *tipul contrariu*, distincţia exista mereu în forma ei cea mai frumoasă şi mai coaptă. Marele număr devine stăpân: democratismul instinctelor creştine *fu victorios*. Creştinismul nu era „naţional", el nu era supus condiţiilor unor rase, el se adresa tuturor varietăţilor printre desmoşteniţii vieţii, avea pretutindeni aliaţii săi. Creştinismul a încorporat *pizma* instinctivă a bolnavilor *în potriva* celor sănătoşi, în *contra* sănătăţii. Tot ce este drept, mândru, superb, frumuseţea înainte de orice, îi face rău auzului şi văzului său. Amintesc încăodată nepreţuitul cuvânt al sfântului Paul: „Dumnezeu a ales ceea ce este *slab* în faţa lumei, ceea ce este *nebun* în ochii lumei, ceea ce este *mârşav* şi *dispreţuit*"; asta fu formula, acest *in hoc signo* [1]) al decadenţei fu victorios. *Dumnezeu pe cruce*, nu se înţelege oare prin asta pururi groaznicul gând ascuns ce există în dosul acestui simbol? Tot ce sufere, tot ce este legat crucei este *divin*... Noi toţi nu suntem atârnaţi pe cruce, deci nu cuntem divini... Numai noi nu suntem divini. Creştinismul fu o victorie, o *părere* distinsă pieri prin el, creştinismul fu până acum cea mai mare nenorocire a omenirei.

1 Cu acest semn, aiuzie la vedenia lui Constantin cel Mare: *in hoc signo vinces* — cu acest semn vei învinge.

52

Creştinismul se află în contrazicere cu orice bun simţ *intelectual*, — raţiunea bolnavă, este singura raţiune creştină, şi se hotărăşte pentru tot ceea ceeste lipsit de inteligenţă, rosteşte afurisenia în potriva minţei, în potriva *mândriei* minţei sănătoase, De oarece boala face parte din esenţa creştinismului, trebuie de asemenea ca starea-tip a creştinului, „credinţa“ să fie bolnăvicioasă, trebuie ca toate drumurile drepte cinstite, ştiinţifice, cari duc la conştiinţă să fie date în lături de Biserică, ca drumuri oprite. Îndoiala şi aşa este un păcat... Completa lipsă de curăţie psihologică la preotul — care se destăinuieşte în privire— e o urmare a decadenţei, observe-se femeile isterice, deoparte, şi copii rahitici, de alta, şi se va vedea cu regularitate că falsitatea prin instinct, plăcerea de a minţi pentru a minţi, incapacttatea de a privi şi umbla drept, sunt simptomele decadenţei. „Credinţa este *a voi* să nu ştii ceea ce este drept. Părtaşul evangeliei, preotul de ambele sexe, e fals *pentru* că e bolnav, instinctul lui *cere* ca adevărul să nu intre prin nici o parte în drepturile sale. «Ceea ce îmbolnăveşte» este *bun*; ceea ce revarsă plenitudinea puterii este *rău*: aşa cugetă credincioşul. După *restrictia minciunei* recunosc teologii predestinările. Un alt semn distinctiv al teologilor este *incapacitatea lor filologică*. Înţeleg aci prin filologie, într'un senz foarte general — arta de a citi bine, de a şti distinge faptele, fără a le falsifica prin interpretări, *fără* a pierde în dorinţa de a înţelege, băgarea de seamă, răbdarea şi fineţea. Filologia ca *ephexis* în interpretare : fie că e vorba de cărţi sau despre ştirile din ziare, de destinuri sau fapte meteorologice, ca să nu mai vorbim de „mântuirea sufletului...“ Felul în care un teolog, fie din Berlin sau

din Roma, explică „un cuvânt al Bibliei“ sau chiar are un eveniment oarecare, victoria oștirei naționale în lumina psalmilor lui David, e pururea încetișor cutezată, în cât îi face pe filologi să sară. Și cum să se mai poarte când părtașii Evangeliei și alte vaci din țara Suabiei, fac din ticăloasa lor existență zilnică și sedentară, o manifestare a «degetului lui Dumnezeu», o minune a „harului“, a „providenței“ a „îndurării“. Cea mai mică sforțare a gândirei, să zicem de *bună cuviință*, ar trebui totuși să convingă pe acești interpreți ai copilăriei și nevredniciei, despre un atare abuz a iscusinței divine. Dac'ar avea numai o mică doză de cucernicie, un Dumnezeu care vindecă la timp o puternică răceală, sau care te face să intri într'o trăsură în clipa când plouă cu găleata, un Dumnezeu așa de absurd, ar trebui suprimat chiar dac'ar ființa. Acest Dumnezeu domestic, factor, ambulant, colportor, sfârșește prin a face din el expresia cea mai neroadă din toate hazardurile... «Providența divină» așa cum o admit azi o treime dintre cetățenii «Germaniei culte», ar fi un argument în potriva lui Dumnezeu, mult mai puternic decât s'ar putea închipui. Și în *toate* cazurile ea este un argument în potriva Germanilor!...

53

E așa de puțin adevărat că un *martir* poate demonstra adevărul unui lucru, în cât aș vrea să afirm că un martir n'a văzut nicicând adevărul. In demersul ce-l ia un martir pentru a'și asvârli convingerea sa în capul lumei, se exprimă un grad atât de inferior de cinste intelectuală, o atare incapacitate de a rezolvi chestiunea «adevărului», în cât nicicând nu simți nevoia de a respinge un mucenic. Adevărul nu este un ce pe care unii îl au, iar alții nu'l au: numai țăranii și apostolii țăranilor, în genul lui

Luther, pot gândi astfel despre adevăr. Poți fi sigur că după gradul de conștiință în cele spirituale, modestia din acest punct de vedere va deveni pururea mai mare. A fi competent în cinci ori șase lucruri, a refuza cu mâna ușoară de a ști aiurea. «Adevărul» așa cum îl înțelege profetul, sectarul, liber-cugetătorul, socialistul, clericalul, e o dovadă absolută că educația spiritului și victoria asupra sa însăși, trebuincioase pentru a găsi un adevăr, — chiar pe acelea mai mici,—încă lipsesc cu totul. Chinurile mucenicilor, pentru a spune în treacăt, au fost o mare nenorocire în istorie: ei au sedus... A deduce, cum fac toți slabii de înger, printre aceștia femeile și norodul, că o pricină care poate duce la mucenicie (sau chiar care pricinuiește o *molimă de jertfe*, ca întâiul creștin) are vre-o valoare, — a deduce astfel, împiedică *libera cercetare*, paralizează spiritul cercetării și prevederei. Mucenicul vatămă adevărului. Încă și astăzi nu este nevoie decât de o anumită cruzime în persecuțiune, pentru a crea unor oarecari sectari o faimă onorabilă. Cum! o pricină poate câștiga în valoare, dacă i se jertfește viața sa! O greșeală ce devine onorabilă este o greșeală care posedă un farmec de adimenire mai mult: credeți, domnilor teologi, că vă vom da prilej de a juca rolul de mucenici pentru *minciunile* voastre? Se combate un lucru demonstrându'i cu atenție punctele slabe... așa se combat și teologii... Nerozia istorică a tuturor persecutorilor a fost aceea care a dat pricină contrarie aparenței onorabilității — să'i acorde vraja mucenicie. Femeea se pune astăzi în genunchi în fața unei greșeli, de oarece i s'a spus că a murit pe cruce pentru această greșeală. Așa dar este crucea un argument? Dar în privința tuturor lucrurilor acestora, numai cineva a spus cuvântul de care ar fi trebuință, de mii de ani încoace — *Zarathustra*.

Ei înscriu semne de sânge pe drumul ce l'au străbătut, și nebunia lor propoveduia că cu sângele se mărturisește adevărul.

Dar sângele e cel mai rău martur al adevărului, sângele otrăvește doctrina cea mai pură și o transformă în nebunie și ură a inimilor.

Și când trece cineva prin foc pentru doctrina sa, ce dovedește cu asta? E într'adevăr cu totul altceva, când din propriul său rug țâșnește propria lui învățătură.

54

Că nu se lasă omul rătăcit marile spirite sunt sceptice. Zarathustra e un sceptic. Forța și *libertatea* provenite din tăria și deplinătatea minței, se dovedesc prin sceptism. Pentru tot ce privește principiul valorii și a ne-valorii, trebuesc văzute cinci sute de convingerii *mai presus* de sine, — *în urma* sa. Un spirit vrea una mare, care vrea de asemeni și mijloacele pentru a ajunge aci, este negreșit un sceptic. Independența tuturor felurilor de convingeri fac parte din forța însăși, trebuie *știut* s'o privești în mod liber! Marea pasiune a scepticului, fondul și puterea făpturii sale, mai luminată și mai tiranică încă de cât cum nu este ea însuși, pune toată inteligența sa în slujba lui, ea îndepărtează orice șovăire, ea dă curajul mijloacelor necucernice, le *îngăduie* convingeri în anumite împrejurări. Convingerea în acelaș timp și *mijloc*: sunt multe lucruri ce nu se ating de cât cu o convingere. Marea pasiune are nevoie de convingeri, ea întrebuințează convingerile, nu se supun lor, — ea se știe suverană. Din potrivă, trebuința de credință, de ceva care nu atârnă de *da* și de *nu*, *carlysmul*, dacă pot spune astfel, e o trebuință de *slăbiciune*. Omul credinței, «credinciosul tuturor speților este prin urmare un om care

atârnă — un oarecine care nu se socoteşte la un ţel, el trebue să fie *consumat*, el are nevoie de cine-va care-l consumă. Instinctul lui, face cea mai mare cinste unei morale a jertfei: totul îl îndupleacă spre această morală, prudenţă, experienţa, vanitatea sa. Ori ce fel de credinţă într'un lucru este ea însuşi un fel de jertfă, de îndepărtare de sine..- Dacă se cugetă cât de trebuincios este pentru cea mai mare parte a oamenilor, ca constrângerea într'un înţeles mai ridicat al *sclăviei*, este singura şi ultima condiţie care îngăduie să propăşească oamenii cu voinţa slabă, mai ales femei: se va pricepe de asemeni şi convingerea, «credinţa». Omul convingerii îşi are şira spinării în credinţă. A nu vedea anumite lucruri, a nu fi independent din nici un punct de vedere a fi totdeauna al unui «partid», a avea pretutindeni o optică aspră şi necesară — numai asta explică pentru ce există în deobşte o astfel de speţă de oameni. Dar asta face că ea este contrariul. *antagonista* adevărului, — al dragostei de adevăr.. Credinciosul nu are libertatea să aibă o conştiinţă pentru chestia «adevărului» şi «falsului»: *aci* cinstea ar fi pieirea sa. Dependenţa patologică a opticei sale face din fanatic, un convins — Savanarolla *Luther*, Rousseau, Robespiere, Saint-Simon — tipul contrariu spiritelor puternice şi eliberate. Dar marea atitudine a acestor spirite *bolnave*, a acestor epileptici ai ideilor, lucrează asupra maselor, —fanaticii sunt pitoreşti, omenirea preferă să vadă atitudini de cât să audă *argumente*..l

55

— Un pas mai mult în psihologia convingerii, a „credinţei“ mult am observat că convingerile sunt poate nişte vrăşmaşi mai periculoşi pentru adevăr decât minciunile (*Omenesc, prea omenesc* Aforism

483). Aci aș vrea să pun întrebarea definitivă. Există, în chip general, o antiteză între minciună și convingere? — Toată lumea o crede, dar ce nu crede oare lumea? Ori ce convingere își are istoricul ei, formele sale primitive, încercările și disprețurile ei; ea *devine* convingere după ce n'a fost vreme îndelungată și fără să poată rămâne, Cum! sub această formă embrionară a convingerii, nu s'ar putea să fie o minciună? Câte odată nu'i nevoie de cât de o schimbare de persoane, ajunge să fie convingere pentru fiu, ceea ce la tată încă mai era o minciună. Numesc minciună refuzul de a vedea ceva, așa cum nu se vede: prea puțin interesează —dacă da sau ba — s'a rostit față de marturi. Minciuna cea mai frecventă e aceea față de sine însuși; a minți altora nu e decât un caz, relativ, excepțional. Dar a nu voi *nici de cum* să vezi ceea ce se vede, a nu voi *nici de fel* să vezi *cum se vede*, aceasta e condiția primă pentru toți acei ce sunt din cutare sau cutare *partid*.

Istoricii germani, de pildă. sunt convinși că imperiul Roman era despotismul, că Germanii au adus spiritul libertății în lume: ce deosebire e între această convingere și o minciună? Se mai poate mira încă vr'un om de faptul că — din instinct — toate partidele, între cari și istoricii germani se servesc de marele cuvânt al moralei, — că morala *continuă a ființa* aproape numai pentru că omul de partid are nevoe de dânsa în fiece clipă? — «Asta e convingerea *noastră*; o recunoaștem față de toată lumea, trăim și murim pentru dânsa; — să se respecte mai întâi de toate acela care are convingeri!» E ceeace am auzit chiar și'n gura antisemiților. Din potrivă, domnilor, simțind din principiu, un antisemit nu devine mult mai cuviincios... Preoții cari în acest fel de lucruri, sunt mult mai fini, au înțeles foarte

bine contrazicerea ce-o cuprinde ideia convingerii, adică o deprindere de a minți din principiu, într'un scop precis. Ei au împrumutat dela evrei socotința de a introduce în acest caz, ideea de „Dumnezeu", de „voința lui Dumnezeu", de «distăinuire divină». Kant însuși, cu al său imperativ categoric, se afla pe aceiași cale: aci rațiunea lui devine *practică*. Sunt chestiuni în care omul nu se poate hotărî de partea adevărului ori a falsului: toate chestiunile superioare toate problemele de valoare superioară se află dincolo de rațiunea omenească,.. A înțelege hotarele rațiunei — numai asta este adevărata filozofie... În ce scop dat'a Dumnezeu omului distăinuirea? Cum ar fi făcut Dumezeu un ce mai de prisos? Omul nu *poate* ști prin el însuși ceeace este bine sau rău, de aceea Dumnezeu l'a inițiat cu voința sa... Morala: «preotul *nu* minte, chestiunea «adevărului" și «falsului" în lucrurile despre cari vorbesc preoții: nu îngăduiesc nici decum minciuna. Căci, pentru a minți, ar trebui să se poată hotărî *ceea* ce este adevărat. Dar e ceva ce *nu poate* omul: și de aceea preotul nu e decât purtătorul de cuvânt a lui Dumnezeu. Un atare silogism (1) al preotului, al preoților decadenți ca și al celor păgâni (păgânii sunt toți acei cari afirmă viața, pentru cari «Dumnezeu» e mare expresie a afirmării tuturor lucrurilor). «Legea», voința lui Dumnezeu» «cartea sfântă», «inspirația» — cuvinte ce nu arată decât condițiile necesare puterii preotului, pentru a păstra puterea preotului, aceste idei se găsesc la baza tuturor organizațiilor preoțești, a tuturor ocărmuirilor eclesiastice și filozofice. «Sfânta minciună", comună lui Confucius, cărței lui Manu, lui Mahomet și Bisericei

1. Un argument care conține trei propoziții: majora, minora și concluzia

creștine: — această minciună se regăsește și la Platon. «Adevărul e aci»: asta înseamnă pretutindeni că *preotul minte*...

56

In cea din urmă ordine de idei, interesează a se ști pentru *ce sfârșit* se minte. Obiectez creștinismului lipsa lui de țeluri «sfinte». Nu'i decât sfârșituri rele: otrăvirea, bârfeala, tăgăduirea vieței, disprețul trupului înjosirea și stricăciunea omului prin ideea de păcat, — *prin urmare* aceste mijloace sunt deopotrivă de rele. Cu un simțământ contrariu citesc legea lui Manu, o carte fără seamăn de spirituală și superioară: a o *compara* pe necugetate cu Biblia, ar fi un mare păcat în potriva *spiritului*. Se ghicește numai decât: o filozofie în conținutul acestei cărți și nu numai un amestec grețos al rabinismului și superstiției. — Dă ceva de furcă chiar și psihologilor celor mai delicați, Să nu uităm esențialul; ceea ce-o deosebește de orice fel de Biblie: castele *nobile*, filozofii și luptătorii se servesc de ea ca să stăpâniască mulțimea: pretutindeni valori nobile, un simțământ de desăvârșire, o afirmare a vieței, o triumfală bună stare, — *soarele* strălucește peste toată întregimea cărței. Toate lucrurile pe cari Creștinismul le acopere cu vulgaritatea lui nesecată, ca de pildă concepția, femeea, căsătoria, au aci seriositate și sunt trate cu respect, dragoste și încredere. Cum se poate pune în mânele copiilor și femeilor o carte care conține aceste murdar de josnice cuvinte: «Tot odată pentru a înlătura nerușinarea ca fiecare să'și aibă femeea lui, și ca fiecare femee să'și aibă bărbatul ei... Căci e mai bine să se însoare omul decât să ardă de doruri..,? „Și are dreptul de a fi creștin atâta vreme cât crea, țiunea oamenilor a fost creștinizată, adică *batjocorită* prin ideea *neprihăni ei zămisliri*?,.. Nu cunosc

cărți unde să se spună atâtea lucruri plăcute și bune femeei ca în Legea lui Manu, acești moșnegi și sfinții aceștia aveau un fel de a fi binevoitori și plăcuți față de femei, fel care n'a fost întrecut de atunci: «Gura unei femei, se spune în această carte, sânul unei fete tinere, rugăciunea unui copil, fumul jertfei sunt pururea curate», Aiurea: „Nu există nimic mai curat decât lumina soarelui, umbra unei vaci, aerul, apa, focul și răsuflarea unei fecioare". Și aiurea mai spune — și e poate de asemeni o sfântă minciună: — «Toate deschizăturile trupului deasupra buricului sunt curate; toate cele de desubt necurate sunt; dar la fecioară tot trupul e întregime curat".

57

Prinzi în flagrantă culpeșie *ncreligiozitatea* mijloacelor creștine, dacă compari *țelurile creștine* cu acelea ale Legei lui Manu, și mai ales dacă iluminezi prea tare marea contrazicere a acestor două țeluri. Critica creștinismului nu se poate lipsi de a o face *vrednică de dispreț*. O lege ca acea a lui Manu se lucrează cu îngrijire, ca toate codurile bune: ea rezumă practica, prudența și morala experimentală a câtorva mii de ani, ea conchide, ea nu mai creează nimic. Primele condiții pentru o codificare de acest fel, ar fi să se convingă legiuitorul că mijloacele pentru a făuri autoritatea unui adevăr, cu încetul și cu greu căpătat, sunt cu totul deosebite de acelea prin cari s'ar dovedi adevărul acesta. Un cod nu povestește nici odată în prefața lui, folosința, rațiunea, cazuistica legilor sale: asta ar face să i se piardă tonul poruncitor, acel «tu trebuie» — cea dintâi condiție pentru a face să se supună. În asta constă problema. Într'un anumit punct al desvoltării unui popor, cartea lui cea mai cumpănită, aceea care întrezărește trecutul și viitorul, declară că oprește

practica după care trebue să trăeşti. Felul său e de a strânge roadă, pe cât cu putinţă mai completă şi mai bogată, experienţele vremilor rele. Ceea ce mai cu seamă trebuie înlăturat, e de a continua facerea încercărilor, de a continua la infinit starea nestabilă a studiului, a examinărei, a alegerii, a criticei valorilor. Se opune aci un îndoit zid: pe deoparte distăinuirea, adică afirmarea că raţiunea acestor legi nu e de obârşie omenească, şi că n'a fost căutată şi găsită cu 'ncetineală, cu dispreţuri, că e de obârşie dumnezeiască, întreagă, desăvârşită, fără istorie, că e un dar, o minune adusă. Pe de altă parte, tradiţia — adică afirmarea că legea a fiinţat din vremi ce nu se mai pot ţine minte, că ar fi o lipsă de respect, o crimă faţă de strămoşi de a o pune la îndoială. Autoritatea legii e bazată pe aceste două teze: Dumnezeu a dat'o, strămoşii au *vieţuit'o*. Raţiunea superioară a acestei proceduri se descoperă în scopul de a îndepărta puţin câte puţin conştiinţa vieţei, a căreia dreptate este recunoscută (adică dovedită printr'o enormă experienţă şi cu îngrijire trecută prin ciur): astfel se atinge acest complet automatism al instinctului — întâia condiţie a oricărai stăpâniri, a oricărei desăvârşiri în arta vieţii. A făuri un cod în felul aceluia al lui Manú, înseamnă a acorda dela început unui popor dreptul de a fi stăpân, de a deveni desăvârşit, de a năzui la cea mai sublimă artă a vieţei, *pentru aceasta trebuie să'l faci inconştient*: e scopul tuturor minciunilor sfinte. *Ordinea castelor* legea superioară şi dominantă. nu'i decât o sancţiune a unei ordine firesti, a unei legi naturale de întâiul ordin, pe care nici o voinţă arbitrară, nici o idee modernă, n'ar putea-o răsturna. In întreaga societate sănătoasă se deosibesc trei tipuri psihologice ce gravitează deosebit, dar cari sunt supuse una alteia, având fiecare propria ei igienă, propriul său

domeniu de muncă, propriul său sentiment de desăvârșire și stăpânire. Firea și nu Manu, e aceeaacare desparte oamenii, în cei de preponderență intelectuală, acei de preponderență muschiulară, și acei cu temperamente puternice, de acei cari nu se disting prin nici o preponderență; cei de al treilea, mediorii — cei din urmă sunt în număr mare, cei dintâi sunt elita. Casta superioară *e cea mai mică la număr* — fiind cea mai desăvârșită, are și drepturile celui mai mic număr: trebuie deci ca ea să reprezinte fericirea, frumusețea, bunătatea pe pământ- Numai oamenii cei mai intelectuali au dreptul la frumusețe, la năzuința de frumos, numai la ei bunătatea nu e nici de cum slăbiciune. *Pulchrum est paucorum hominum*, prerogativa este a aceluia care este bun. Nimic nu li'i mai puțin îngăduit ca manierile urâte. privirea pesimistă, ochiul care *urâțește*, — sau chiar indignarea din pricina aspectului general al lucruritor Indignarea e prerogativa Țșândălei, pesimismul tot așa. «Lumea e desăvârșită»,—astfel glăsuiește instinctul celor mai intelectuali, instinctul afirmativ — nedesăvârșirea, tot ce este deasupra noastră distanța, emfaza distanței. Țșândăla însăși, încă face parte din aceasta desăvârșire. Intelectualii fiind *cei mai puternici*, găsesc fericirea lor acolo unde alții ar pieri în labirintul, în asprimea față de sine însuși și de alții, în ispită; bucuria lor e de a se învinge pe sine însuși, la ei ascetismul devine fire, trebuință, instinct. Sarcina grea e presrogativa lor, a se juca cu poveri ce zdrobesc pe alții și le este *o pretrecere* Conștiința — e una din formele ascetismului.

Ei sunt clasa de oameni cea mai onorabilă și asta nu exclude ca ei să fie în acelaș timp clasa cea mai veselă și mai plăcută. Ei domnesc, nu pentrucă voiesc să domnească, ci pentrucă *sunt*: ei n'au libertatea de a fi al doilea. *Cei de al doilea* sunt paznicii

dreptului, administrării ordinei și siguranței, sunt nobilii luptători, sunt înaintea ori și ce *regele*, formula superioară a luptătorului, a judecătorului, a sprijinitorului legei. Cei de al doilea: executiva intelectualilor, ceea ce li'i mai apropiat, ceea ce'i despovărează de tot ce este *grosolan* în munca de a domni, suita lor, mâna lor dreaptă, cei mai buni elevi ai lor. In toate astea, încă odată spus, nu e nimic arbitrar, nimic «factice»; ceea ce *altul* este meșteșugit — și atunci firea a fost pângărită... Rânduiala castelor, *regulamentul rangurilor*, nu formulează decât reguli superioare ale vieței însăși; separația celor trei tipuri superioare. —*inegalitatea* drepturilor este cea dintâi condiție pentru ființa drepturilor. Un drepr este un privilegiu. In felul său de a fi își găsește fiecare și privilegiul său. Să nu prețuim prea josnice privilegiile *mediocrilor*.

Pe măsură ce viața se înalță, ea devine mai aspră, frigul sporește, crește răspunderea. O înaltă cultură este o piramidă; ea nu se poate înălța decât pe un tărâm larg, ea are nevoe ca condiție primă de o mediocritate sănătoasă și puternic consolidată. Meșteșugul, comerțul, agricultura, *știința*, cea mai mare parte a artei, într'un cuvânt toate îndeletnicirile zilnice, nu se pot împăca de cât în anumit mediu al puterei și voinței; atari lucruri ar fi ne la locul lor la făpturile excepționale, instinctul trebuincios ar fi în contrazicere atât cu aristocrația cât și cu anarhismul. Pentru a fi o folosință publică, o mașinărie, o funcție, trebuie se fiepreursită pentru asta: nu e *nici de cum* societatea, speța de fericire lesne de primit de marele număr, aceea care face din acest număr mare mașini inteligente.

Pentru cel mediocru, a fi atare, a fi mediocru, este o fericire; stăpânirea de sine este unicul lucru, specializarea în câte un instinct firesc. Ar fi cu totul nevrednic pentru un spirit profund să vadă o

obiecțiune în însăși mediocritate. Ea este întâia necesitate pentru ca să se poată avea excepții; o înaltă cultură atârnă de dânsa. Dacă omul excepțional tratează pe mediocru cu mai multă blândețe de cât pe sine însăși și pe egalii săi, nu e numai o politeță a inimei, ci pur și simplu *datoria* sa... Ce urăsc mai mult din drojdia de astăzi a poporului? Scursura socialistă, pe apostolii Țsândălei cari surpă instinctul, plăcerea, mulțumirea lucrătorului, cu mijloace restrânse, — cari fac pe lucrător pizmaș, cari le propoveduicesc răzbunarea... Nedreptatea nu se află nicicând în pretenția la drepturi «*egale*»... Cine'i cel *rău*? Am mai spus'o; tot ce are obârșia sa în slăbiciune, pizma, *răzbunarea*, Anarhistul și creștinul au o aceiași obârșie...

58.

Intr'adevăr trebuie ținut seama pentru ce scop se minte: e drept o mare deosebire între a păstra sau a *nimici*. Se poate pune complectamente în paralelă, *creștinul* și *anarhistul*: țelurile lor, instinctele lor, nu's decât nimicitoare. Istoria arată această afirmare cu o înspăimântătoare precizie. Am văzut mai sus o legislație religioasă având țel să „învesnicească" o mare organizație a societății, condiție superioară pentru a face să *propășiască* viața; — din potrivă creștinismul a găsit misiunea sa în distrugerea unui atare organism, *fiindcă viața propășia aci*. Acolo rezultatele rațiunei, vreme de ani îndelungați de experienți și nesiguranță, trebuiau să fie sămănate pentru a servi în timpurile cele mai îndepărtate și de asemenea roadă trebuia să fie mare, atât de îmbielșugată, și de asemenea *pe* cât cu putință, completă: dincoaci se voia, din potrivă, *a se otrăvi* recolta în timpul nopței .... Ceeace există *aere perennius*, Imperiul roman, cea mai măreață formă de organizație, în condiții

grele cari au fost când-va înfăptuite, atât de măreț încât, asemănat cu el, tot ce l'a precedat nu a fost decât diletantism, lucru nedesăvârșit și cârpăcit — acești sfinți anarhiști și au făcut o „cucernicie" din a distruge „lumea", adică Imperiul roman,, până ce n'a mai rămas din el decât piatră peste piatră — până ce însuși Germanii și alți bădărani au putut pune stăpânire asupră'i . . . Creștinul și anarhistul sunt amândoi decadenți, amândoi incapabili de a lucra alt cum decât într'un chip disolvant, veninos, stricător, pretutindenea ei istovesc sângele, amândoi au instinctiv o *ură de moarte* în potriva a tot ce fiinţează, a tot ce este mare, a tot ce are durată, a tot ce făgăduiește viitorul vieței . . . Creștinismul a fost vampirul Imperiului roman, — el fu nimicit într'o singură noapte, aceasta muncă uriașă a Romanilor: a fi câștigat un tărâm pentru o mare cultură ce'și *a e vremea ei*, Au tot nu se înțelege? Imperiul roman pe care'l cunoaștem, pe care istoria provinciei romane ne învață să'l cunoaștem tot mai mult, această admirabilă operă de artă în stil mare, era un început, zidirea lui era socotită pentru a fi *demonstrată* prin miimi de ani, —nici când până în zilele noastre nu s'a construit în acest fel, nici odată nu s'a visat barem a se clădi într'o egală măsură, *sub specie aeterni!* Această organizație era testul de tare, ca să poată suferi și împărații răi: întâmplarea ființei persoanelor nu trebuie să aibă nimic comun în atare lucruri — *întâiul* principiu a ori cărei mari arhitecturi. Totuși n'a fost destul de puternică în potriva speței conrupte a conrupților, în potriva *creștinismului*. Această vermină ce se apropia de fiecare în miez de noapte și prin negura zilelor îndoelnice, care sustrăgea fiecăruia seriozitatea pentru lucrurile *adevărate*, instinctul realităților, această bandă nemernică, femeiască și dulceagă, a îndepărtat pas cu pas „sufletul"

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ
OLTU - NARCOA

de această uriașă clădire — aceste firi prețioase, bărbătești de nobile, cari vedeau în cauza Romei propria lor cauză, propria lor seriozitate și propria lor *mândrie*. Vicleșugul fățarnicilor, șoaptele călugărești, ideile posomorâte ca iadul, jertfa nevinovaților, unirea mistică întru sorbirea sângelui, mai întâi de toate focul urei încetișor însuflețită, ura Țsândâlalilor, —*acestea* deveniră stăpân Romei, aceiași speță de religie, care, în forma ei preexistentă, fusese combătută de Epicur (Citească-se Lucrețiu, pentru a înțelege că acel în potriva căruia s'a războit Epicur, n'a fost *nici de cum* păgânismul, ci «creștinismul») vreau să spun conrupția sufletului prin ideea păcatului, a pocăinței și nemurirei. El se lupta în potriva culturilor *subterane*, a întreg creștinismului ascuns—în acel timp a tăgădui nemurirea era deja o adevărată *înviere*. Și Epicur fusese victorios, ori ce minte respectabilă a Imperiului Roman era epicuriană: *atunci se ivi Sfântul Paul*. Sft. Paul, ura Țsandâlei în potriva Romei, în contra „lumei" devenise amvon, devenise geniu: Sfântul Paul, jidovul rătăcitor în cel mai înalt grad!... Ceea ce ghici el, era felul de a aprinde un incendiu universal cu ajutorul micei mișcări sectare a creștinilor, aparte de judaism, cum s'ar putea întruni cu ajutorul simbolului «Dumnezeu pe cruce", într'o putere uriașă, tot ce era de rând și'n taină răsvrătit, toată moștenirea uneltirilor anarhiste a Imperiului. „Mântuirea vine prin Iudei" — A face din creștinism o formulă pentru a supraîmbogăți culturile subterane de tot felul ca a celor a lui Osiris, a Mamei celei mari, a lui Mithras, de pildă, o formulă pentru a rezuma: această pătrundere face genialitatea Sfântului Paul. Instinctul său era așa de sigur, în cât cu un despotism, fără cruțare pentru adevăr, el puse în gura acestui „Mântuitor" al născocirei sale, predicile de cari se servia pentru a vrăji aceste

credinți ale Tșândalei,—și nu numai cu gura lui, *făcu* el din «Mântuitorul» său un ce la fel cu ori ce preot de a lui Mithras, pe care îl putea înțelege. . Acesta în drumul său la Damasc: el înțelese că avea trebuință de credința în nemurire, pentru a deprecia «lumea», că ideea de «iad» putea ajunge stăpâna Romei, — că cu „lumea viitoare" *se omoară viața*. — Nihilism și Creștinism amândouă noțiunile se potrivesc de minune...

59

In zadar toată munca lumei vechi: nu găsesc cuvinte ca să'mi expun sentimentul în privința unui lucru atât de monstruos, — Și luând în considerație că această muncă nu era decât una pregătitoare, că cu o conștiință de sine tare ca stânca de granit, abia se durase temeliile pentru o muncă de mai multe mii de ani — în zadar tot *înțelesul* lumii antice. La ce bun grecii? la ce bun romanii? Toate condițiile dintâi pentru o civilizație savantă! toate *metodele* științifice erau deja aci, se și făcuse marea, neasemănată artă de a citi bine — această condiție trebuitoare tradiției, culturei, unității științelor, științele naturale legate de matematici și de mecanică se aflau pe calea cea mai bună, *înțelesul faptelor*, ultimul și cel mai prețios din toate înțelesurile avea școala sa, tradiția ei de mai multe veacuri! Ați priceput asta? Tot ceea ce era *esențial* pentru a se pune la lucru, fusese găsit: — metodele, ĕată s'o spun de zece ori, nu odată,—*sunt* esențialul și de asemenea cele mai anevoioase lucruri, acelea cari au împotrivă le cea mai îndelungă vreme, deprinderile și lenea. Ceea ce am recâștigat astăzi cu o nespusă victorie asupră-ne, căci toți avem încă relele instincte, instinctele creștine în noi: privirea liberă în fața re-

realității, mâna prevăzătoare, răbdarea și seriozitatea în cele mai mici lucruri, toată *cinstea* în cercetarea cunoștințelor, toate astea ființau acum mai bine de două mii de ani. Și mai mult încă, bunul gust, tactul fin și sigur! *Nu numai* ca o «pregătire» a creerului, *nu numai* ca cultura „germană", cu manieri de bădărănie! Ci ca trup, ca gest, ca instinct—ca realitate într'un cuvânt... *Toate asiea în zădar*! Nu mai mult de cât o amintire de azi pe mâine! Grecii! Romanii! noblețea instinctelor, a justului, cercetarea metodică, genul organizării și administrației, *voința* de viitor omenesc și credința în viitor. marea *afirmare* a tuturor lucrurilor, vizibilă sub forma de Imperiu roman, vizibilă pentru toate înțelesurile, marele stil, nu numai artă, ci realitate, într'adevăr viață.

Și nu e un cataclism al firei care a nimicit toată arta de azi până mâine! nu e tropotul Germanilor și al altor tardigrazi (4)!., Vampirii și vicleni, clandestinii, nevăzuții și anemicii l'au necinstit! Nu nvins ci numai istovit!.. Setea de răzbunare ascunsă, mica pizmă luând înfățișeri de *stăpâni*! Tot ce'i vrednic de milă, bolnăvicios, hărțuit de rele înclinări, toată lumea Ghetto-ul sufletelor, puse pe nepusă masă în rândul întâi!,. Citească-se un agitator creștin oarecare, Sft. Augustin de pildă, spre a înțelege pentru a *simți* ce necurate fărțuri fost'au tari și mari. S'ar înșela cu desăvârșire cel care ar presupune o lipsă de inteligență la șefii mișcării creștine — ah! au fost vicleni până la murdărie, domnii părinți ai Bisericei! Ceea ce le lipsește lor este alta ceva. Firea i-a neglijat, a uitat să'i înzestreze, cel puțin cu modestie, cu instincte potrivite și *propii*... Între noi fie zis, nici oameni nu sunt... Dacă Islamismului dis-

4) Mamifere cu mers încet.

prețuește creștinismul, apoi are mii de motive pentru asta. Islamismul ca primă condiție, are *oameni*...

60

Creștinismul ne-a înșelat păgubindu-ne de moștenirea geniului antic, tot așa mai târziu de moștenirea Islamului. Minunata civilizație maură din Spania, în definitiv mult mai învecinată de simțurile și de gusturile noastre decât Roma și Grecia, această civilizație fu *călcată în picioare* (nu spun de ce picioare), pentru ce? pentru că ea își datora obârșia unor instincte nobile, unor instincte omenești, pentru că spunea «Da» vieței, și încă cu ce măreții rare și rafinate ale vieții maure!... Cruciadele luptară mai târziu în potriva unui lucru pe care mai bine ar fi făcut să'l adore în pulbere, o civilizație care ar face ca secolul nostru, al nouăsprezecelea, să pară foarte sărac și foarte «zăbavnic». E drept că ei voiau să facă pradă: Răsăritul era avut... Să fim deci nepărtinitori! Cruciadele — o piraterie pe o scară întinsă, nimic mai mult! Nobilimea germană — în fond noblețea Wikingilor — se afla în elementul ei. Biserica știa prea bine, cum se dă nobilimea de partea ei... Noblețea germană, pururea «portarii» Bisericei, mereu în slujba relelor instincte a Bisericei, dar *bine plătită*. Cu ajutorul spadei germane, a sângelui și curajului germanic, a purtat Biserica războiu de moarte împotriva a tot ce'i nobil pe pământ! S'ar putea spune multe lucruri dureroase aci. Noblețea germană e aproape întotdeauna lipsită în istorie, de înaltă cultură... Creștinism, alcoolism — cele două mari mijloace a corupției... In definitiv nu putea fi alegere între Islamism și creștinism, tot așa de puțină ca între un Arab și un Evreu. Hotărârea e luată; nimeni numai are libertatea de a

alege. Sau e Tsândâla, ori nu este... «Războiu de moarte cu Roma! Pace și prietenie cu Islamismul». Astfel o voi acest mare sfânt-liber, geniu între împărații germani, Friederic II. Cum? Trebuia ca un german să fie geniu, să fie spirit liber, pentru a deveni cuviincios? Nu înțeleg cum de a putut un german să se simtă cândva creștin.

61

E trebuincios a atinge aci o amintire de o sută de ori mai dureroasă încă pentru germani. Germanii au împiedicat în Europa ultimul mare secerîș al culturei, secerîș ce era cu putință de recoltat: Renașterea. Se înțelege în sfârșit, este vrerea de a înțelege în sfârșit ce era Renașterea? transpunerea valorilor creștine, încercarea de a da victoria cu toate instinctele, cu tot geniul, valorilor protivnice, valorilor nobile... Nu fusese până acum decât acest unic mare războiu, nu fusese până atunci problemă mai conchizătoare decât acea a Renașterii— problemele noastre sunt aceleași—nu fusese nicicând formă de atac mai fundamentală, mai dreaptă, mai aspră, îndreptată în potriva centrului, pe toată linia. A ataca în locul hotărâtor, chiar la asediul creștinismului, a pune pe tronul papal valorile nobile, adică a introduce aceste valori în instincte, în trebuințî și dorințele inferioare ale celor cari erau la putere. Eu văd înaintemi putința unei magii suprapământești, de un desăvârșit farmec de culori: mi se pare că această putință isbucnește în toți fiorii unei frumusețî rafinate, că o artă se dăinuiește în ea, o artă atât de divină, atât de diabolic de divină, încât zădarnic s'ar căuta de alungul epocilor o a doua posibilitate la fel; văd un spectacol atât de semnificativ și în acelaș timp așa de minunat

de paradoxal, încât toate divinităţile Olimpului ar fi avut prilejul unei nemuritoare hotărâri de râs — îl văd pe *Cesar Borgiă papă*... Sunt înţeles?... Intr'adevăr, asta ar fi fost victoria pe care singur numai eu o cer acum: asta ar fi suprimat creştinismul? Ce se întâmplă? Un călugăr neamţ, Luther, veni la Roma. Acest călugăr plin de toate instinctele răzbunării unui preot nefericit, se răsvrăti la Roma în potriva Renaşterei. In loc ca plin de recunoştinţă să însface minunea ce sosise: creştinismul cocoţat în tronul lui însăşi—ura lui nu putu scoate din această privileşte decât propria sa hrană. Un om al Bisericii nu cugetă decât la sine. Luther văzu corupţia papalităţei, în timp ce ar fi trebuit să întrezărească contrariul: vechea corupţie: *Peccatum originale*, creştinismul numai era sigur pe scaunul papal. Fusese înlocuit prin viaţă, triumful vieţi marele „da“ cu privire la toate cele înalte, frumoase şi îndrăzneţe! Si Luther *restabili Biserica*. Renaşterea ajunse un eveniment lipsit de înţeles, un mare *in zadar!* Ah! germanii ăştia, cât ne-au mai costat! In zadar—este tot ce pururi fosta'a opera germanilor Reforma; Leibnitz; Kant şi ceeace se chiamă filosofia germană; războaiele «libertăţei» în potriva lui Napoleon I; noul Imperiu german, de fiecare dată în zadar, pentru un ce care gata era să se înfăptuiască, pentru un ce ireparabil. Sunt vrăjmaşii mei, o mărturisesc, germanii ăştia; disprețuesc în ei întreaga speţă de necurăţenie a ideilor şi valorilor, a laşităţei în faţa cinstei fiecărui „da“ şi «nu». După aproape o mie de ani ei au îndesit şi încălcit tot ce au atins cu degetele lor, ei au pe conştiinţă toate jumătăţile de măsuri, toate compromisurile de cari bolnavă este Europa, ei au de asemenea pe conştiinţă speţa cea mai necurată din câte sunt a creştinis-

mului, cea mai de netămăduit, cea mai neîndupleçată: protestantismul. Dacă nu se isbuteşte să se pună capăt creştinismului, germanii vor fi de vină.

62

Termin aci şi îmi rostesc judecata. **Osândesc Creştinismul.** ridic în potriva Bisericei creştine cea mai groaznică dintre învinuiri, pe care nicicând n'a rostit'o vr'un învinuitor. Ea e cea mai mare conrupţie ce se poate imagina, ea a avut voinţa ultimei conrupţii cu putinţa de închipuit. Biserica creştină nu cruţă nicăiri stricăciunea sa, ea a făcut din orice valoare o nevaloare, din fiecare adevăr, o minciună; din fiecare integritate, o josnicie sufletească. *Îndrăznească-se să mi se vorbească despre binefacerile ei «umanitare»*. A *suprima* o mizerie, era protivnic celui mai adânc utilitarism al ei, ea vieţui din mizerii, ea *făuri* mizerii pentru a se înveşnici. Viermele păcatului de pildă: o mizerie cu care numai Biserica a îmbogăţit omenirea! «Egalitatea sufletelor înaintea lui Dumnezeu», această falsitate, acest pretext *al pizmelor* celor mai josnice, acest explosibil al ideei, care sfârşi prin a deveni Revoluţie, idee modernă, principiu al degenerării, oricărei aşezări sociale—este dinamita *creştină*. Binefacerile «umanitare» ale creştinismului! A face din *humanitas* o contrazice, o artă a spurcării, o scârbă, un dispreţ al tuturor instinctelor bune şi drepte - Iată binefacerile creştinismului!... Parazitismul. uni! ca practică a Bisericei, bând cu idealul ei de anemie şi sfinţenie, sângele, dragostea, speranţa vieţei - crucea, semn de unire pentru unelţirea cea mai; subterană din câte au fost vreodată, — unelţire în potriva sănătăţei, a frumuseţei, a dreptăţei, a vitejiei, a spiritului, *frumuseţea* sufletului, *în potriva vieţei însăşi*..

Vreau să înscriu pe toate zidurile această învinuire veşnică în potriva creştinismului, pretutindeni unde sunt ziduri, — am nişte litere cari fac şi pe orbi să vadă... Numesc creştinismul unica pacoste mare, singura mare stricăciune lăuntrică, unicul mare instinct al urei care nu găseşte mijloc destul de veninos, destul de subteran, îndeajuns de mic — îl numesc unica şi nemuritoarea vestejire a omenirei...

Şi se mai măsoară timpul din ziua nefastă, care fu începutul acestei ursite, — începând din prima zi a creştinismului! *De ce nu s'ar măsura timpul începând cu ultima lui zi?* — *Începând de astăzi.* — Prefacerea tuturor valorilor!...

BIBLIOTECA JUDEŢEANĂ CLUJ-NAPOCA
3779/82
3
ANTICARIAT CLUJ — Lei 3 —

Escola primara de Stat Statistica